

CNODINGEN EN DICBIERINGEN

**DE BEZITTERS VAN GROTE HUIZEN IN DE STAD
'S-HERTOGENBOSCH EN HUN ENTOURAGE**

DEEL III. GESLACHTEN IN DE ORTHENSTRAAT

(intern rapport

Martin W.J. de Bruijn

Stadionlaan 41
3583 RB Utrecht
T 030 254 19 94
E mwjdebruijn@casema.nl

Utrecht, augustus 2017

Inhoud

Inleiding	4
Het Sint-Geertruiklooster	5
De stichting van de kloostergemeenschap	5
Het cijnsregister van 1520	6
Het cijnsregister van 1573	8
De oorkonden	11
Huis De Ooievaar	12
Uitbreiding van het kloosterterrein	13
Het perceel van Hendrik van Heerzel (Orthenstraat 41)	19
Achterliggende erven	20
Het complex van Godschalk van Bladel (Orthenstraat 37-39)	27
Afstand van kloosterbezit	29
Het huis van Tielman Mathijsz. de snijder (Orthenstraat 33-35)	31
De nalatenschap van de Utrechtse balling (Orthenstraat 27-31)	32
Een achter Orthenstraat 27-31 staande mansio?	47
Nog een mansio (Orthenstraat 23-25)?	50
Deel van het vorige complex (Orthenstraat 23-25)?	56
Achter Orthenstraat 23-25?	58
Eveneens achter Orthenstraat 23-25?	58
Bijlage	60

Inleiding

In het kader van het onderzoek naar de grote huizen in de stad 's-Hertogenbosch is het de moeite waard aandacht te besteden aan enkele complexen in de Orthenstraat. Het gaat hierbij in de eerste plaats om de percelen aan de oostzijde van die straat die circa 1445 deel zijn gaan uitmaken van het Sint-Geertruiklooster met zijn voorganger, de zusters van de heilige boetvaardigheid. Al in 2000 heb ik de liquidatie van dit klooster in een rapport behandeld.¹ Vanwege andere onderzoeksurgencies is de rest van de geschiedenis toen blijven liggen. Een interessant aspect van het onderzoek naar de vroege geschiedenis van het klooster is onder meer het feit dat de oude binnenpoort, de Heilig-Kruispoort, Peter Schutspoort of Brusselse poort en een stuk van de oude stadsommuring met rondelen deel is gaan uitmaken van het kloostercomplex.

Bij dit onderzoek is gebleken dat aan de noordoostzijde van de Orthenstraat binnen de oude stadsmuur en daarachter in de richting van het Muntelke opmerkelijk veel bezittingen lagen van oude vooraanstaande Bossche families, zoals Van Bladel, Berwout en Coptijt, maar ook van de Utrechtse balling Machelm, wiens nageslacht in 's-Hertogenbosch is blijven wonen.

¹ M.W.J. de Bruijn, Verslag archiefonderzoek Sint-Geertruiklooster (intern rapport nr. 72; Utrecht april 2000).

Het Sint-Geertruiklooster

Het oorspronkelijke klooster bevond zich bij een van de oude stadspoorten en strekte zich zowel binnen als buiten de oudste stedelijke ommuring uit. Hierbij werd ook de tak van de Dieze overschreden die hier de oude stadsgracht vormde en waar zich ook een oude stadswaterpoort bevond. De oude stadspoort werd door het klooster aangekocht en ging deel uitmaken van de kloosterbezittingen. Onderzoek van dit kloostergebied kan aldus ook inzicht geven in het noordoostelijk deel van het oudste stedelijk territorium.

De stichting van de kloostergemeenschap

De vroegste geschiedenis van het Sint-Geertruiklooster is, net als die van sommige andere Bossche conventen, enigszins verwarrend. Het klooster is voortgekomen uit een gemeenschapje van zusters die leefden onder de regel van de heilige Dominicus.

Het zou ontstaan zijn uit de schenking door de Bossche burger Peter de Gorter van een huisplaats in de Orthenstraat bij de oude stadspoort, maar 'door aanvallen van een vijand van de menselijke soort' bijna tenietgegaan. Peter had de zusters echter vervolgens ook in zijn testament zeer ruim bedacht, zodat het klooster in stand was gebleven.¹

Peter de Gorter en zijn vrouw Aleid Troyaes waren zeer actief op geestelijk gebied. In 1434 was Peter betrokken bij de stichting van het klooster Coudewater. Hij zou volgens de zestiende-eeuwse kroniek van Willem Mool (Molius) de boer zijn geweest aan wie het gebied Coudewater toebehoorde. Op een dag hoorde hij in een van zijn bijenkorven zo'n melodieuze gezang opklinken dat hij er geen genoeg van kon krijgen. Toen hij de korf omkeerde, vond hij boven in de korf een kerkje en twee kloostertjes. De rest van dit vrome verhaal laat ik hier maar voor wat het is. In ieder geval stond Peter het land af om er het klooster Coudewater of Mariëndaal te stichten. Dit laatste gebeurde door de adellijke dame Mille van Kampen.²

Verder had het echtpaar De Gorter-Troyaes nog bij leven het huis *Der susteren* van de arme begijnen (de kleine infirmerie) gesticht op het Groot Begijnhof in 's-Hertogenbosch.³

¹ G. van den Elsen en W. Hoevenaars (uitg.), *Analecta Gijssberti Coeverincx* II (Heeswijk 2007) 213-237, ald. 214.

² J.A.M. Hoekx e.a. (uitg.), *Kroniek van Molius. Een zestiende-eeuwse Bossche priester over de geschiedenis van zijn stad* ('s-Hertogenbosch z.j.) 140-141. Aldus ook de zogeheten Kroniek van Berne, f. 29 (H. van Bavel e.a. (uitg.), *De kroniek van het St. Geertruiklooster te 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch-Heeswijk 2001) 38-39).

³ In een notarieel instrument van 1440.03.11 (GAHt, Groot Begijnhof 212) treedt op *Nicolaa Schilders tamquam procuratrix domus dicte der Susteren, site in maiori curia beghinarum opidi de Buscoducis, Leodiensis diocesis, per Petrum Gorter et Aleydem Troyaes fundate*; in een notarieel instrument van 1445.01.13 (Groot Begijnhof 227) een begijn *commorans in domo pauperum beghinarum supra curiam beghinagii dicti opidi de Buscoducis, dudum per Petrum dictum Gorters et Aleydem Troyaes ordinata*.

Over de stichting van het Sint-Geertruijklooster zegt de zeventiende-eeuwse kroniek van dit klooster:

In den jaere als boven (= 1449) binnen den octave van Pinxteren heeft men beginne te begrijpen het voortreffelijck clooster van Sinte Getruijden bij de Brusselse Poort in de Ortestraet, int district vant selve bevangende de woninge ende capelle van acht prediekersse, die daer samen huijshielden; de stichters van dit convent waeren Peter de Gorter ende Alijt Troijaerts sijn huijsvrouw ende Tileman sijnen broeder, daertoe latende ende doterende acht mudden rogge ende meer andere hoeve, landerijen ende pachten; ende sijn int selve jaer door bevel van den bisschop van Luyck hier gecomen ses susteren der ordre van de regularissen van de ordre van Sint Augustijn uijt convent uijten Masijck, te weten vier gewielde susteren: Cristien Hoorns prioresse, (f. 32) Catrien van Wijcrode, Ida van der Schueren ende Alijt van Well, ende twee ongewielde: Lijsbet Emonts ende Lijsbet Luttelick, met eenen bichtvader desselfs ordre met namen Georgius van Spreet, om de ordre van de regularissen hier in te voeren; dese int begin seer armelijck levende hebben suster Lijsbet Pels ende Lijsbet van den Hovel, bagijnen op den Grooten Bagijnhoff aengenomen, sijnde allebijde seer rijck, ende het convent met haeren huijsraet ende goederen seer verrijckt; ende in den jaere 1456 heeft juffrouw Anna van der Aa, weduwe Gerardus van der Aa, heer van Bochoven, dese ordre aengenomen, nalatende seven soonen ende twee dochters, van dewelcke sijn geweest twee soonen religieusen in den convente der regulieren buijten Eijnthoven ende een dochter int Clara clooster alhier; dese heeft het clooster seer verrijckt met haer clijnodiën ende andere goederen; in dit clooster sijn oock geweest Barbara Disquis, natuerlijcke dochter van kijser Maximiliaen, Walborg, dochter van heer Jan van Hoorn, Magriet, dochter heer Jan van Hemert, ende meer andere aensienlijcke joffrouwen.

Gezien de betrekkelijk vroege stichting van dit klooster is het zeer lastig om een goed overzicht van alle bezittingen te krijgen. Omdat ze zich in 'de dode hand' bevonden, waren ze onttrokken aan het rechtsverkeer. Gelukkig zijn ze wel opgenomen in de hertogelijke cijnsregisters, waarbij tevens hun rechtsvoorgangers werden vermeld. Aldus levert zowel het Latijnstalige cijnsregister van 1520 als het Nederlandstalige van 1573 een dergelijk overzicht op. Ik geef de betreffende posten hier volledig weer.

Het cijnsregister van 1520¹

(f. 8v. tussen Orthenstraat 79 en 77)	
<i>Monasterium sancte Gertrudis de prato Willelmi Donck de lxxviii ped.</i>	<i>xxxiii d.</i>
(f. 9 na Orthenstraat 55)	
<i>Conventus sancte Gertrudis de xxvi ped. (Orthenstraat 53)</i>	<i>xi d.</i>
(f. 9v.)	
<i>Idem de orto retro domum</i>	<i>vii d.</i>
<i>Conventus sancte Gertrudis de dimidio prato Willelmi Donck retro hereditatem suam</i>	<i>ii gro. vet.</i>

¹ ARA Brussel, Rekenkamers 45067.

<i>Idem pro Iohanne Baliart de xxvi½ ped.</i>	<i>xi½ d.</i>
<i>Idem pro eodem de area Leyte Bruystini</i>	<i>iii½ d.</i>
<i>Idem pro Henrico Bruystens de xviii ped.</i>	<i>vii½ d.</i>
<i>Idem pro Lamberto Pistoris de xxi ped.</i>	<i>ix d.</i>
<i>Idem pro Stephano de xviii ped.</i>	<i>vii d.</i>
<i>Idem pro Iohanne de Os de xviii ped.</i>	<i>vii½ d.</i>
<i>Idem pro Iohanne Baliart de via</i>	<i>iiii½ d. et terciam partem ob.</i>
<i>Idem pro hospitale¹ Nicolai Sweertveger</i>	<i>iiii½ d. et terciam partem ob.</i>
<i>Idem pro hospitali predicto</i>	<i>iiii½ d. et terciam partem ob.</i>
<i>Porta Ortensis versus Muntelken.</i>	
<i>Conventus sancte Gertrudis de hereditate Henrici de Heerzel de xxxii ped.</i> (Orthenstraat 41)	<i>xiii d.</i>
<i>Idem pro Willelmo de Wyck</i>	<i>ix d.</i>
<i>Idem pro Matheo Willelmi</i>	<i>viii d. minus ort</i>
<i>Hubertus Ghysbrechts zoen scoemaker (Orthenstraat 35-33)</i>	<i>viii d. minus ort</i>
(achter bovenstaande drie posten:)	<i>Tenent lxiii pedatas.</i>
<i>Willelmus de Riel.</i>	
<i>Adrianus filius Iohannis Ponthenier (Orthenstraat 31-29)</i>	<i>viii d.</i>
<i>Willelmus de Riele pro Henrico Buyens (27)</i>	<i>viii d.</i>
achter bovenstaande twee posten: tenent xxxviii ped.	
<i>Andreas de Arkel de xxviii ped. (25-23)</i>	<i>xii d.</i>
(volgen posten met wereldlijke bezitters vanaf Orthenstraat 21 tot en met Orthenstraat 9)	
(f. 10)	
<i>Conventus sancte Gertrudis pro magistro Gerardo Hoirnken de orto ultra aquam de lxxx ped.</i>	<i>iii s.</i>
(f. 10v.)	
<i>Idem conventus pro eodem de hereditate Henrici de Heerzel retro (..?)</i>	<i>xii d.</i>
<i>Idem pro eodem de post receptis ultra murum retro</i>	<i>iii d.</i>

<i>Idem pro eodem de hereditate Hermanni Cleynal retro</i>	<i>xii d.</i>
<i>Idem pro eodem de hereditate Iohannis Spycker retro</i>	<i>vi d.</i>
<i>Idem pro eodem de ponte ante domum inhabitationis eius per litteras receptorum Brabantie</i>	<i>i d. nov.</i>
<i>Idem pro eodem de dimidio prato quondam Geerlaci Cnode</i>	<i>ii gr. vet.</i>
<i>Idem pro eodem de eadem hereditate retro</i>	<i>vi d.</i>
<i>Idem de hereditate[?] Iohannis de Best de xxiiii ped.</i>	<i>x d.</i>
<i>Idem pro Iohanne de Best ultra aquas xxxvi ped.</i>	<i>xv d.</i>
(f. 11, tussen de percelen Hoge Steenweg 11 en 9) <i>Conventus sancte Gertrudis de hereditate Iohannis de Best</i> (N.B. Ontbreekt hier een post?)	<i>ii d.</i>

Het cijnsregister van 1573¹

(f. 8v. tussen de percelen Orthenstraat 79 en 77) <i>Tclooster van Sinte Geertruyden vanden bemde van LXXVIII voeten XXXIII den. oudts, geldende</i>	<i>VI st. XII d.</i>
(f. 10) <i>Tconvent van S^{te}. Geertruiden van XXVI voeten XI den. oudts, geldende</i>	<i>II st. III d.</i>
<i>Tzelve ter causen vanden hove achter den huijse VII den. oudts, geldende</i>	<i>I st. VII d.</i>
<i>Tzelve Convent vanden halven beempt Willem Donck achter zijne erffenisse II grooten oudts, geldende</i>	<i>III st. XII d.</i>
<i>Tzelve Convent voer Jan Bailiart van XXVI½ voeten XI½ den. oudts, geldende</i>	<i>II st. V d.</i>
<i>Tzelve Convent voer ledige plaetsse Leyten Bruystens III½ oudts, geldende</i>	<i>XI st.</i>
<i>Tzelve Convent voer Henrick Bruystens van XVIII voeten VII½ den. oudts, geldende</i>	<i>I st. IX d.</i>
<i>Tzelve Convent voer Lambert Backers van XXI voeten IX den. oudts, geldende</i>	<i>I st. XIII d. audts[?]</i>

¹ BHIC, Raad en rentmeester-generaal 280.

Tzelve Convent voer Stephenen van XVIII voeten VII den. oudts, geldende
I st. VII d.

Tzelve Convent voer Jannen van Oss van XVIII voeten VII½ oudts, geldende
I st. IX d.

(f. 10v.)

Tzelve Convent voer Jannen Bailiart vanden wech IIII½ den. IIIe deel ob. oudts, geldende
XII d.

Tzelve Convent voer Tgasthuys Nicolaes de sweertveger IIII½ den. IIIe paert ob. oudts, geldende
XIII d.

Tzelve Convent voer tvoirs. gasthuys IIII½ den. IIIe paert ob. oudts, geldende
XIII d.

De Ortten poert tegen dMuntelken.

Tvoirs. Convent van derffenisse Henricx van Herzell van XXXII voeten (Orthenstraat 41) XIII den oudts, geldende
II st. XIII d.

Tzelve voer Willem van Wyck (39) IX den. oudts, geldende
I st. XIII d.

Tzelve Convent voer Matheus Willems. (37) VIII den. oudts min een orth, geldende
I st. XII d.

Nu tvoirs. Convent vanden Geertruyden.

Nu Goyaert Janssen scheerslyper.

Gerardt Wouters van Wel (35-33) VIII den. min orth oudts, geldende
I st. IX d.

Goyaert Laureynssen Becker.

Goyart Henricx timmerman.

Jan Aertssen schaelmaecker voer Maria naegelaten weduwe Willems van Riel (31-29) VIII d. oudts, geldende
I st. X d.

Nu Theunis Preckers. Herman Janssen.

Peeter Willemsen van Riel (27) VIII d., geldende
I st. X d.
(een accolade tussen de twee bovenstaande posten)

(f. 11)

Herbert Willems Steenbecker.

Heylken naegelaeten weduwe Jan Herman Degens van XXVIII voeten (25-23) XII d. oudts, geldende
II st. VII d.

(volgen posten met wereldlijke bezitters vanaf Orthenstraat 21 tot en met Orthenstraat 9)

Tconvent van Sinte Geertruyden voer mr. Gerardt Hoirken¹ vanden hoff over dwater van LXXX voeten III s. oudts, geldende
VII st. V d.

Tzelve convent van derffenisse Henricx van Herzell van haer erffenisse XII den. oudts, geldende
II st. VII d.

(f. 11v.)

*Tzelve convent van derffenisse bij haer over de muere XII den. oudts, geldende
X d.*

*Tzelve vande ledige plaetsse Herman Cleynagel¹ XII den. oudts, geldende II st.
VII d.*

*Tzelve voerden¹ denselven voer derffenisse Jan vanden Spycker alhier² VI den.
oudts, geldende I st. III d.*

*Tzelve convent vander bruggen voer haeren¹ woonhuyse, haer gegeven brieven
vanden rentmeesteren van Brabant I den. oudts, geldende II d.*

*Tzelve convent vanden bempde Geerlincx Knode II grooten oudts, geldende
III st. XII d.*

Tzelve convent van haere erffenisse VI den. oudts, geldende I st. III d.

*Tzelve convent vande erffenisse Jans van Best van XXIII¹ voeten X den. oudts,
geldende II st.*

*Tzelve convent van over dwater van XXXVI voeten XV den. oudts, geldende
III st.*

Tconvent vanden Hage by Eyndhoven.

*Jan Pynappel Willemsen in een straetken over de brugge aldaer int huys van
Straetken van Best II den. oudts, geldende VI d.
(= Tweede straatje van Best)*

Tzelve convent (= Hage bij Eindhoven).

*Deselve voer Cristina van Breen² van derffenisse Jan Reymbouts III den. oudts,
geldende XIII d.*

Deselve voer Jannen Baliaert IIII½ oudts, geldende XV d.

*Deselve voer Jacob Vrancken int eynde van straetken van Best int eynde II den.
oudts, geldende VI d.*

Jochem Wouterenz. spelmaecker II den. oudts, geldende VI d.

*Tconvent voer Jannen van Best, te weten guet van Sinte Geertruyden, II den.
oudts, geldende VI d.*

Inden hoeck van tvoirs. straetken van Best.

Opmerkelijk is om te beginnen dat de posten uit de rekening van 1573 nauwelijks afwijken van die uit 1520. Er hebben zich dus in het tweede en derde kwart van de zestiende eeuw maar heel weinig wijzigingen voorgedaan. Opvallend is verder dat in de posten betrekkelijk het Sint-Geertuiklooster vaak nog gerefereerd wordt aan oudere bezitters van de betreffende percelen. Dit stelt ons in staat tot identificatie, helaas niet volledig, zoals uit het vervolg zal blijken.

Interpreteren we de betreffende posten van het klooster, dan vinden we van noord naar zuid:

1. de beemd van Willem Donk, 78 voet breed, 33 penningen;
 2. een erf van 36 voet, 11 penningen; (= waarschijnlijk Orthenstraat 53);
 3. de tuin achter het huis, 7 penningen;
 4. een halve beemd van Willem Donk achter zijn erf, 2 oude groten;
 5. voor Jan Baliart, 36½ voet, 11½ penning;
 6. voor het huiserf van Leite Bruistens 3½ penning;
 7. voor Hendrik Bruistens van 18 voet, 7½ penning;
 8. voor Lambrecht Bekkers van 21 voet, 9 penningen;
 9. voor Steven van 18 voet, 7 penningen;
 10. voor Jan van Oss van 18 voet, 7½ penning;
 11. voor Jan Baliart van de weg 4 4/6 penning;
 12. voor het hospitaal van Klaas Zwaardveger 4 4/6 penning;
 13. voor het voornoemde hospital 4 4/6 penning;
- nota bene: de drie bovenstaande posten samen 13 penningen.

Voorbij Peter Schutspoort:

14. van het erf van Hendrik van Heerzel (= Orthenstraat 41) van 32 voet, 14 penningen;
 15. voor Willem van Wijk (Orthenstraat 39), 9 p.;
 16. voor Matheus Willems (Orthenstraat 37), 8 p. min 1 oort;
 17. Hubrecht Gijsbrechtsz. schoenmaker (Orthenstraat 35-33). 8 p. min 1 oort;
- Bovenstaande drie posten: 63 voet (samen 16½ p.).
- Hierna volgen percelen in de wereldlijke hand vanaf Orthenstraat 31 tot en met Orthenstraat 9.
18. voor mr. Gerrit Hoernken van de tuin over het water van 80 vt., 3 schellingen;
 19. voor dezelfde van het erf van Hendrik van Heerzel achter, 12 p.;
 20. voor dezelfde over de muur achter, 3 p.;
 21. voor dezelfde van erf van Herman Cleynael achter, 12 p.;
 22. voor dezelfde van erf van Jan Spiker achter, 6 p.;
 23. voor dezelfde van de brug voor zijn woonhuis door oorkonden van de ontvangers van Brabant, 1 nieuwe penning;
 24. voor dezelfde van de halve beemd van wijlen Gerrit Cnode, 2 oude groten;
 25. voor dezelfde van hetzelfde erf achter 6 p. (1573: het klooster van zijn erf);
 26. van het erf van Jan van Best van 24 vt., 10 p.;
 27. voor Jan van Best over het water 36 vt., 15 p. (1573: het klooster van over het water);
 28. van het erf van Jan van Best, 2 p.

De oorkonden

Wat de oorkonden over het klooster in de Orthenstraat betreft, in een Bossche schepenakte van 4 september 1445 is sprake van de 'zusters van de boetvaardigheid van de heilige Dominicus in 's-Hertogenbosch in de Orthenstraat bij de Heilig-Kruispoort'.¹ Op die datum droeg de kanunnik van de Bossche Sint-

¹ GAHt, R. 1215, f. 231: *sorum de penitencia sancti Dominici in Buscoducis in vico Orthensi iuxta portam sancti Crucis.*

Janskerk Jan van den Velde (*de Campo*) enkele goederen aan de zusters over. Daaronder waren twee stenen huizen en erven van wijlen Hendrik van den Kloot of van den Kluit (*de Globo*) in de Orthenstraat en een erf in de Vughterstraat. Jan van den Velde had die immobilia verkregen van Matheus van Boudranijs.¹ Niet duidelijk is of dit transport heeft plaatsgevonden vóór of na de hierboven genoemde vijandelijke aanvallen.

Huis De Ooievaar

Het klooster wordt vervolgens vermeld in een schepenakte van 8 augustus 1446 betreffende het huis geheten De Ooievaar (*Oedeveer*), dat gesitueerd wordt tussen de zusters van de boetvaardigheid en een steegje. Het perceel van dit huis strekte zich uit tot het erf van de zusters.²

Een akte van negen dagen later over hetzelfde complex maakt duidelijk dat dit complex buiten de oude stadspoort, de Heilig-Kruis- of Peter Schutspoort. Bij die gelegenheid werd het complex, bestaande uit huis, erf, tuin en twee aangrenzende kamers, gesitueerd tussen de straat en erf van Jan Balya(e)rt en zijn kinderen. Het strekte zich uit van de straat – in dit geval de Orthenstraat – tot aan het erf van de zusters (doorgehaald werden zij de *sorores dictas die predekerssen* genoemd).³

¹ *domum lapideam et aream olim Henrici de Globo, sitam in Buscoducis in vico Orthensi retro domum et aream Henrici Tymmerman inter hereditatem Theoderici Zuetmelc, quadam via interiacente, ex uno et inter viam quandam ipsius Henrici de Globo, tendentem a dicto vico Orthensi ad aquam ibidem currentem; item antiquam domum lapideam et aream olim Henrici de Globo, sitam in Buscoducis in vico Orthensi supra aquam ibidem inter hereditatem Theoderici Zuetmelc ex uno et inter quandam viam spectantem ad Henricum de Globo, tendentem a dicto vico Orthensi ad aquam ibidem currentem ex alio; insuper quandam hereditatem sitam in Buscoducis in vico Vuchtensi inter hereditatem Bodonis de Tila ex uno et inter viam ibidem que ad Gerardum de Amerzoyen spectare consuevit ex alio, quas domos et hereditatem predictas dictus dominus Iohannes vanden Velde erga Matheum de Boudranijs acquisierat.* Het transport werd herhaald op 27 oktober 1449 (GAHt, R. 1226, f. 161). Gegevens over huizen en erven in de Orthenstraat – voornamelijk over nummer 23-25 – bevinden zich in GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap, nr. 324a en 324k (oud 338k). De oudste dateren van 1353.06.24, 1371.12.04 en 1376.02.28. Van dit complex maakt ook de officiële oprichtingsakte van 17 december 1448 melding (afgedrukt in de *Analecta Gijsberti Coeverincx*, dl II, 213-219, aldaar 214: *ipseque Johannes de Campo penes dictum collatum domistadium aliam possidet domum seu haereditatem, tendentem de vico praedicto versus (aquam) ibidem defluentem.*

² GAHt, R. 1216, f. 249v. (1446.08.08): *Wellinus Scilder, filius quondam Wellini Scilder, hereditarie vendidit mihi hereditarium censum novem librarum monete, solvendum hereditarie mediatim nativitatis Domini et mediatim nativitatis Iohannis de et ex domo et area eiusdem Wellini, sita in Buscoducis in vico Orthensi, dicta den Oedeveer, inter hereditatem conventus sororum de penitencia ibidem ex uno et inter parvum viculum ibidem ex alio, tendente a dicto vico Orthensi ad hereditatem dictarum sororum dicti conventus - - -.*

Deze situering ook in GAHt, R. 1221, f. 99 (1451.05.31). In een akte van 7 juli 1451 (R. 1221, f. 296v.) wordt het complex gesitueerd buiten de poort tussen een openbare straat en erf van het Sint-Geertruijklooster (*extra portam dictam Peter Scutspoert inter communem vicum ex uno et inter hereditatem conventus sancte Gertrudis, siti in Buscoducis in vico Orthensi predicto ex alio, tendente a dicto vico Orthensi ad hereditatem dicti conventus*).

³ GAHt, R. 1216, f. 253v. (1446.08.17): *Wellinus Scilder, filius quondam Wellini Scilder, legitime et hereditarie vendidit domino Petro Bukentop, canonico in Buscoducis, ad opus capituli sancti Iohannis evangeliste in Buscoducis, hereditariam pactionem duorum modiorum siliginis mensura de Buscoducis, solvendam hereditarie Purificationis et in Buscoducis tradendam et deliberandam de et ex domo, area et orto dictis den Oedeveer ac duabus cameris sibi adiacentibus cum suis fundis, et ex attinentiis eiusdem domus et aree singulis et universis, sitis in Buscoducis in vico Orthensi extra portam dictam sHeylichs Cruys poert inter communem vicum ex uno et inter hereditatem Iohannis Balyaert et liberorum eius ex alio, tendentibus a communi vico ad hereditatem* (doorgehaald:

Hoe ingewikkeld het is om de ligging van dit complex goed te situeren, blijkt uit een schepenakte van 10 april 1448, waarin wordt gesproken van een straat geheten Achter de Ooievaar (*vico dicto retro den Oedeveer*) of Bij de Ooievaar (*vico dicto prope den Oedeveer*). Deze straat lag achter het huis van Jan Balyaert. De provisoren van het gasthuis aldaar droegen op genoemde datum een pond stadsgeld over aan de stadssecretaris. Dit pond werd betaald uit een huis en erf aldaar dat had toebehoord aan Jacob Duvelsbol. Willem Broeder had het in zijn testament aan de armen van het gasthuis vermaakt. Iemand die Rutger wordt genoemd en die al eerder in de akte genoemd zou moeten zijn, wat niet het geval is, droeg het voornoemde over aan stadssecretaris Lambrecht van Doorn.¹

Op 22 april 1448 ten slotte werd De Ooievaar gesitueerd tussen de poort en een openbare steeg, zich uitstrekkend tot erf van eertijds Hendrik van Heerzel. In de hierop volgende akte werd een bepaling opgenomen om vanwege Bode van Tiel een stuk van de stadsmuur te onderhouden. Het is echter niet duidelijk of het om een deel van de muur bij het betreffende huis ging.²

Dit alles overziende lijkt, hoewel dit niet zeker is, het huis zich bevonden te hebben ter plaatse van het latere Orthenstraat 43.

Uitbreiding van het kloosterterrein

Zeker is dat naast Peter de Gorter ook Aart Coelborner diverse goederen aan het klooster heeft geschonken.³ Deze Aart Coelborner en Jan van den Velde waren

spectantem ad sorores dictas die predekerssen) (bovengeschreven: sororum de penitencia sancti Dominici) - - -

¹ GAHt, R. 1218 f. 344v. (1448.04.10): *Marselius de Hoculem et Willelmus vanden Gheyn tamquam provisores et mamburni pauperum hospitalis siti in Buscoducis in vico dicto retro den Oedeveer retro domum Iohannis Balyaerts unum libram communis pagamenti, solvendam hereditarie de et ex domo et area sita in Buscoducis in vico dicto prope den Oedeveer, olim ad Iacobum dictum Duvelsbol² spectantem, quam libram quondam Willelmus Broder dictis pauperibus dicti hospitalis in suo testamento legasset, prout in quodam instrumento desuper confecto dicebat contineri, hereditarie supportaverunt mihi cum iure sibi competente in dicto testamento, promittentes indivisi sub obligatione omnium bonorum dicti hospitalis ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte dicti hospitalis et pauperum eiusdem hospitalis deponere. Testes Geldrop et Buc. Datum supra. Dictus Rutgerus premissa hereditarie supportavit Lamberto ad opus dicti pauperum hospitalis predicti, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui deponere. Testes Buck et Spirinc. Datum XI^a aprilis, quinta post Misericordia.*

² GAHt, R. 1218, f. 266 (1448.04.22): *Marselius de Hoculem et Willelmus vanden Gheyn tamquam provisores et mamburni pauperum hospitalis siti in Buscoducis in vico dicto retro den Oedeveer retro domum Iohannis Balyaerts unum libram communis pagamenti, solvendam hereditarie de et ex domo et area sita in Buscoducis in vico dicto prope den Oedeveer, olim ad Iacobum dictum Duvelsbol² spectantem, quam libram quondam Willelmus Broder dictis pauperibus dicti hospitalis in suo testamento legasset, prout in quodam instrumento desuper confecto dicebat contineri, hereditarie supportaverunt mihi cum iure sibi competente in dicto testamento, promittentes indivisi sub obligatione omnium bonorum dicti hospitalis ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte dicti hospitalis et pauperum eiusdem hospitalis deponere. Testes Geldrop et Buc. Datum supra. Dictus Rutgerus premissa hereditarie supportavit Lamberto ad opus dicti pauperum hospitalis predicti, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui deponere. Testes Buck et Spirinc. Datum XI^a aprilis, quinta post Misericordia.*

³ Transport eveneens op 25 oktober 1449 (GAHt, R. 1220, fol. 160v.-161) en verder op 29 oktober van dat jaar (fol. 161v.-162).

bovendien samen met Gozewijn Toelinc executeurs-testamentair van het testament van Peter de Gorter.¹

De verwarring over de dotering komt voor een deel voort uit het feit dat de genoemde goederen pas op 25, 27 en 29 oktober 1449 ten overstaan van de Bossche schepenen werden getransporteerd. Ze werden echter – ten dele – al vermeld in een oorkonde van 17 december 1448, waarbij de bisschop de stichting goedkeurde van een klooster onder de monastieke regel van de kanonikessen van de heilige Augustinus, ter vervanging van die van de geprofeste zusters van de heilige Dominicus.² In deze oorkonde wordt afgezien van het door Peter de Gorter vermaakte erf ook gesproken van:

- een huis of erf van de kanunnik van Sint-Jan Jan van de Velde, strekkende van de Orthenstraat naar het water aldaar;
- een erf daarnaast van Aart Coelborner;
- een aantal cijnzen en pachten.³

Op 25 oktober 1449 droegen de executeurs de cijnzen over aan de stadssecretaris ten behoeve van de zusters.⁴ Hoewel de akten een aardige blik geven in de dotering van een dergelijk klooster, laat ik ze hier, als slechts zijdelings van belang, buiten beschouwing.

Wel besteed ik nadere aandacht aan de immobilia. Om te beginnen werden op dezelfde datum door Aart Coelborner overgedragen:

- een rondeel achter het erf van Bode van Tiel, 61 voet omvattend, en de halve muur van de oude stadsmuur, 149 voet min een duim omvattend, gelegen bij het erf van Bode. Bode had dit goed van de stad gekocht;
- een huis, erf en tuin in de Orthenstraat over de Dieze, strekkend achter tot aan de oude stadsmuur, met een daartoe behorende weg, een rondeel van de oude muur, 59½ voet omvattend, achter erf van Gerit van Ammerzoden, en een stuk oude muur, 33 voet omvattend; verder een erf van 60 voet breed en 61 voet lang, gelegen over de Tolbrug. Mr. Aart van Oisterwijk, chirurgijn had dit complex van Margriet, Beel en Mechteld, dochters van wijlen Lambrecht Foye, en van Gerit Bruin en zijn vrouw Aleid verkregen;
- huis en erf van wijlen Reinoud van Nederlangel in de Orthenstraat bij de stadsmuur aan de ene kant en tussen erf van Roelof van Hees aan de andere kant. Zegeboud de jonge, zoon van Zegeboud van Tiel de oude, had dit goed van genoemde Reinoud verkregen;
- drie vijfde delen die aan wijlen Zebrecht van Heukelom toebehoorden in een huisplaats bij Peter Schutspoort aan de kant naar het Muntelke, en in de oude stadsmuur aldaar. Hendrik van Heerzel had die delen van Zebrecht van Heukelom, zoon van wijlen Zebrecht van Heukelom verkregen;

¹ GAHt, R. 1220, fol. 160v.-161.

² Deze goedkeuringsakte is afgedrukt in de *Analecta Gijsberti Coeverincx*, dl. II, blz. 213-219.

³ *ipseque Johannes de Campo penes dictum collatum domistadium aliam possidet domum seu haereditatem, tendentem de vico praedicto versus (aquam?) ibidem fluentem; similiter Arnoldus Coelbaert ibi prope domum unam et haereditatem contiguam, iidemque (er staat in het hs. eidem) Johannes et Arnoldus domus et haereditates hujusmodi*; volgen de pachten en cijnzen. De verkeerde naam *Coelbaert* komt ook in andere stukken voor, net als de naam *Coelborn*. Ik gebruik in de tekst steeds de juiste naam *Coelborner*, wat houtskoolbrander betekent.

⁴ GAHt, R. 1220, f. 160v.

– tweevijfde deel van het zojuist genoemde goed, dat Hendrik verkregen had van Gerit zoon van wijlen Gerit Neve, zoon van wijlen Roelof. Christien weduwe van Hendrik van Heerzel had haar vruchtgebruik in huizen, erven en tuinen in de Orthenstraat overgedragen aan stadssecretaris Lambrecht Christiaansz. van Doorn ten behoeve van hun kinderen Jan, Hendrik en Katelijne. Hierna had Daneel van Bruheze als man van Katelijne zijn deel in huizen, huisplaatsen, tuinen en verdere bebouwing in de Orthenstraat bij Peter Schutspoort en in erven in de parochie Helmond overgedragen aan zijn zwager Jan zoon van Hendrik van Heerzel. Jan en zijn broer Hendrik ten slotte hadden de genoemde huizen, tuinen, rondeel en toren met de verdere bebouwing en toebehoren overgedragen aan Aart Coelborner, zoon van wijlen Jan Coelborner.

Deze laatste droeg al de genoemde goederen op 25 oktober 1449 over aan de stadssecretaris ten behoeve van de zusters van het klooster.¹

Op 27 oktober daaraanvolgend transporteerde de kanunnik Jan van den Velde een stenen huis eertijds van Hendrik van den Kloot in de Orthenstraat achter huis en erf van Hendrik Timmerman en tussen erf van Dirk Zoetmelk, met een weg ertussen,

¹ Ald. 160v.-161: *Notum sit universis quod cum Bodo de Tyel quoddam rotumdale dictum rondele, situm retro hereditatem dicti Bodonis sitam in Buscoducis in vico Orthensi, sexagintaunam pedatas continentem², atque medium murum de antiquo muro opidi de Buscoducis, centum et quadragintanovem pedatas minus uno pollice in longitudine continens, situm ibidem iuxta hereditatem dicti Bodonis, erga opidum de Buscoducis emendo acquisivisset; cumque vero magister Arnoldus de Oesterwijn cyrurgicus domum, aream et ortum sitos in Buscoducis in vico Orthensi ultra Dyesam, tendentes retrorsum ad antiquum murum opidi de Buscoducis, cum quadam via ad dictos domum, aream et ortum spectante, atque quandam turrin dictam rondeel antiqui muri opidi predicti, quinquagintanovem et dimidiam pedatas continentem, sitam in Buscoducis retro hereditatem Gerardi de Amerzoeyen, atque quandam partem antiqui muri predicti, triginta tres pedatas continentem; item quandam hereditatem sexaginta pedatas in latitudine et sexagintaunam pedatas in longitudine continentem, sitam ultra pontem dictum Tolbrugge, erga Margaretam, Belam et Mechteldem, filias quondam Lamberti Foye, atque Gerardum Bruyn et Aleydem eius uxorem emendo acquisivisset; cumque etiam Segebodo iunior, filius Segebodonis de Tiele senioris, domum et aream olim Reynoldi de Nederlangel, sitam in Buscoducis in vico Orthensi iuxta murum opidi de Buscoducis consistens ex uno et inter hereditatem Rodolphi de Hees ex alio coadiacentem, cum omnibus et singulis attinentiis dicte domus et aree, erga dictum Reynoldum acquisivisset; cumque vero Henricus de Heerzel tres quintas partes que ad quondam Zibertum de Hoculem spectabant in domistadio sito in Buscoducis iuxta portam dictam Peter Schuts poert in latere versus locum dictum Muntelken, atque in muro antiquo opidi de Buscoducis ibidem sito, erga Zibertum de Hoculem, filium quondam Ziberti de Hoculem, acquisivisset; et deinde dictus Henricus de Heerzel duas tercias partes iamdictorum domistadii atque muri antiqui erga Gerardum filium quondam Gerardi Neve, filii quondam Rodolphi, acquisivisset; et cum deinde Christina relicta quondam Henrici de Heerzel usufructum sibi competentem in domibus, areis et ortis sitis in Buscoducis in vico Orthensi legitime supportassent Lamberto de Doernen filio Christiani ad opus Iohannis et Henrici fratrum et ad opus Katherine, liberorum Christine et quondam Henrici predictorum; et deinde Daniel van Bruheze maritus et tutor legitimus Katherine sue uxoris, filie quondam Henrici van Heerzel, totam partem et omne ius ad se tamquam maritum et tutorem dicte Katherine sue uxoris, spectantes in domibus, domistadiis, ortis et ceteris edificiis sibi attinentibus sitis infra opidum de Buscoducis in vico Orthensi iuxta portam dictam Peter Schutspoert et in quibusdam aliis hereditatibus sitis in parochia de Helmont supportasset Iohanni filio dicti quondam Henrici de Heerzel; cumque vero dicti Iohannes et Henricus premissos domos, ortos, rotumdale ac turrin cum ceteris edificiis, iuribus et attinentiis hereditarie supportasset Arnoldo Coelboirn, filio quondam Iohannis Coelboirn, prout in litteris, constitutus igitur coram scabinis infrascriptis dictus Arnoldus Coelborn premissa hereditarie supportavit mihi ad opus dicti conventus cum litteris, aliis et iure, promittens super omnia ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui deponere, cum condicione ut supra. Testes, datum supra.*

aan de ene en een weg van Hendrik van den Kloot aan de andere kant. Het complex strekte zich uit van de Orthenstraat tot aan het water. Merkwaardig is dat dit huis gesitueerd werd achter huis en erf van Hendrik Timmerman en tegelijk gelegen aan de Orthenstraat.

Verder transporteerde Jan van den Velde aan het klooster een oud stenen huis en erf van Hendrik van den Kloot, gelegen in de Orthenstraat aan het water (!), eveneens tussen erf van Dirk Zoetmelk met een weg ertussen en tussen de weg toebehorend aan Hendrik van den Kluit of van den Kloot, en merkwaardigerwijs eveneens strekkend vanaf de Orthenstraat tot aan het water aldaar. Ook droeg Jan over een erf in de Orthenstraat tussen erf van Bode van Tiel aan de ene en een weg die aan Gerit van Ammerzoden placht te behoren. Jan had deze complexen van Matheus van Boudranijs, een Bossche lombard, verkregen.¹

En op 29 oktober van hetzelfde jaar verkreeg het klooster een aantal pachten van Aart Jansz. Coelborner uit goederen in verschillende plaatsen in de Meierij.²

Dat alles rond de stichting en dotering niet helemaal naar wens is verlopen, blijkt uit een in Luik gedane arbitrale uitspraak, waarbij de kloosters Mariënwater en Sint-Geertrui tegenover de uitvoerders van het testament van Peter de Gorter stonden.³

Hiermee zijn we er wat de dotering van het klooster betreft nog niet. Op 23 september 1450 ruilde het Groot Ziekengasthuis met de zusters de helft van de Peter Schutspoort tegen een aantal pachten. Laurens Boyen had eertijds de poort, waar Peter Schut op placht te wonen, van de stad gekocht. De poort werd gesitueerd tussen erf van Bode van Tiel en erf van Heilwig Bauderics en haar kinderen. Daarna had Hendrik zoon van wijlen Hendrik Matheusz. acht negende deel ten cijns verkregen van Jan en Hendrik kinderen van Jan van Gaal en van Jan Vos van Uden, zoon van wijlen Gerit Vos van Venle, en een negende part van Katelijne dochter van Jan van Gaal. Margriet weduwe van Hendrik Matheus had de helft van de poort aan het Groot Ziekengasthuis vermaakt. Hierna droegen de bestuurders van het gasthuis de genoemde cijnzen in ruil voor de helft van de poort aan het klooster over.⁴

¹ GAHt, R. 1220, f.161: *Dominus Iohannes vanden Velde, canonicus sancti Iohannis evangeliste in Buscoducis, domum lapideam et aream olim Henrici de Globo, sitam in Buscoducis in vico Orthensi retro domum et aream Henrici Tymmerman inter hereditatem Theoderici Zuetmelc, quadam via interiacente, ex uno et inter viam quandam ipius Henrici de Globo, tendentem a dicto vico Orthensi ad aquam ibidem currentem ex alio; item antiquam domum lapideam et aream olim Henrici de Globo, sitam in Buscoducis in vico Orthensi supra aquam ibidem inter hereditatem Theoderici Zuetmelc, quadam via interiacente, ex uno et inter quandam viam spectantem ad Henricum de Globo, tendentem a dicto vico Orthensi ad aquam ibidem currentem ex alio; item quandam hereditatem sitam in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Bodonis de Tila ex uno et inter viam ibidem que ad Gerardum de Amerzoyen spectare consuevit ex alio, quas domos et hereditates predictas dictus dominus Iohannes vanden Velde erga Matheum de Boudranijs acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit mihi ad opus dicti conventus, cum litteris, aliis et iure, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui deponere, cum condicione ut supra. Testes Haeck et Bever. Datum XXVII octobris.*

² GAHt, R. 1220, f. 161v.-162.

³ GAHt, Sint-Jan 1564.

⁴ GAHt, R. 1220, f. 256: *Notum sit universis [quod cum] Laurencius Boyen portam lapideam super quam Petrus Scutte morari consueverat, sitam in vico Orthensi inter hereditatem Bodonis de Tiel ex uno^b et inter hereditatem Heilwigis Bauderics et eius liberorum ex alio, cum suis habitacionibus*

Het ging hierbij om de helft van en niet de helft in (de rechten van) de poort. Op 28 april 1453 droeg namelijk Jan van Beek, zoon van wijlen Wellen van Beek, de helft

superius et inferius et cum aliis omnibus suis attinentiis erga opidum de Buscoducis emendo acquisivisset, prout in litteris de magno sigillo dicti opidi continetur; et cum Henricus filius quondam Henrici Matheo octo nonas partes eiusdem porte lapidee dicte communiter Peter Scuts port, site in Buscoducis in vico Orthensi, cum suis attinentiis et iuribus universis eiusdem porte lapidee, prout huiusmodi porta cum suis attinentiis et iuribus ad quondam Laurentium Boyen spectare consueverat, erga Iohannem, Henricum fratres, liberos Iohannis de Ghael, et Iohannem Vos de Uden, filium quondam Gerardi Vos de Venle, pro hereditario censu quinque librarum monete ad censum, et unam nonam partem eiusdem porte erga Katherinam filia Iohannis de Ghael acquisivisset, prout in diversis litteris; et cum Margareta relicta quondam Henrici Matheo medietatem dicte porte hospitali maiori siti iuxta portam Captivorum ad opus pauperum in eius testamento legasset, ut dicebatur in publico instrumento desuper confecto plenius contineri, constituti igitur coram scabinis infrascriptis Rycoldus die Borchgreve et Anthonius vander Oetheren tamquam magistri et rectores pro tempore maioris hospitalis predicti, cum consensu et voluntate provisorum eiusdem hospitalis, supradictam medietatem porte predictae necnon dictum censum quinque librarum, prout illa medietas dicte porte ibidem cum omnibus et singulis suis attinentiis et iuribus pro presenti sita est et prius ad Henricum filium quondam Henrici Matheo, postea ad Margaretam relictam quondam Henrici filii quondam Henrici Matheo soen pertinere consueverat et nunc ad dictum hospitale et pauperes eiusdem hospitalis, simul cum censu predicto pertinere dinoscitur, ut dicebat, hereditarie supportaverunt mihi ad opus conventus sancte Gertrudis ordinis sancti Augusti regularissarum inclusarum, siti in Buscoducis in vico Orthensi nomine directe permutationis facte inter dictos magistros et rectores dicti hospitalis de dicta medietate dicte porte et de dicto censu quinque librarum necnon de hereditario censu decem librarum et quinque solidorum monete et medietate hereditarii census sex librarum dicte monete, quos census decem librarum et quinque solidorum et medietatem hereditarii census sex librarum Lambertus de Doernen ad opus dicti hospitalis erga dictum conventum in dicta permutatione hodierna die acquisierat, cum litteris, aliis et iure, promittentes indivisi sub obligatione omnium bonorum dicte hospitalis, et obligationem et impetitionem ex parte dicti hospitalis necnon ex parte quorumlibet heredum et successorum quondam Henrici et Margarete coniugum predictorum deponere, tali condicione annexa quod premissa stabunt ad iura^c patrie et vicinorum ut in forma. Testes Spierinc et Heym. Datum XXIII septembris.

Frater Gregorius vander Spreet tamquam confessor, domicelle Christina van Oeteren priorissa, Odelia Esberen subpriorissa et Heilwigis Pels procuratrix conventus sancte Gertrudis ordinis sancti Augustini regularissarum inclusarum, siti in Buscoducis in vico Orthensi, nomine et ex parte eorum et dicti conventus quorumlibet conventualium eiusdem conventus, cum tutoribus, hereditarium censum decem librarum et quinque solidorum monete, quem Theodericus de Hijnen, filius quondam Theodericus de Hijnen, promiserat se daturum et soluturum Godefrido vander Sporct hereditarie nativitatis Iohannis ex domo et area cum suis attinentiis et iuribus universis, sita in Buscoducis ad Forum inter domum lapideam quondam Ade de Gestel ex uno et inter hereditatem quondam Henrici Pape ex alio; insuper medietatem hereditarii census sex librarum monete predictae, quem Nycolaus de Baerle et Iutta eius soror, liberi quondam Mathie de Baerle, solvendum hereditarie habuerat in festo nativitatis Domini uit twee kampen in Berlicum, quos censum decem librarum et quinque solidorum et medietatem dicti census sex librarum Lambertus de Dornen, filius Christiani, ad opus conventus sancte Gertrudis ordinis sancti Augustini regularissarum inclusarum, siti in Buscoducis in vico Orthensim, erga Goeswinum Toelinc, Bernardum Hugen pannicidam et Arnoldum Coelborner tamquam executores testamenti quondam Petri die Gorter acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit mihi ad opus maioris hospitalis siti in Buscoducis iuxta portam Captivorum nomine directe permutationis facte inter dictum conventum de premissis necnon de medietate porte dicte Peter Scuts poert, site in Buscoducis in vico Orthensi, et de hereditario censu quinque librarum monete predictae exinde solvendo, quos medietatem porte et censum quinque librarum Lambertus de Doernen filius Christiani ad opus dicti conventus erga magistros et rectores dicti hospitalis hodierna die in dicta permutatione acquisierat, cum litteris, aliis et iure, promittentes indivisi sub obligatione omnium bonorum dicti conventus ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte eorum et ex parte dicti conventus et quorumlibet conventualium eiusdem conventus presentium et futurorum deponere. Testes, datum supra.

^a Deze woorden ontbreken in het hs. - ^b In het hs. tweemaal ex uno. - ^c Hs.: iure.

van de andere helft (!) van de poort, namelijk van de helft die gelegen was aan de kant van Gosen Toelinc, aan de zusters over. Uit de desbetreffende akte blijkt hoe ingewikkeld de rechtsverhoudingen soms konden zijn. Om te beginnen droeg Gerit van Uitwinkel, zoon van wijlen Gerit van Uitwinkel, aan Jan van Beek, zoon van wijlen Wellen van Beek, al het recht over dat Liesbet weduwe van Andries Vente en haar dochter Geertruid; Gerit, Jacob, Agnes en Hille, kinderen van Jan van Berk; Aart, jonkvrouw Heilwig en Katelijne, kinderen van wijlen Hendrik van Beek; Jan van Oss, zoon van wijlen Jan Wendelmoeden en Aleid, gezusters – (!) bedoeld is misschien dat Wendelmoed en Aleid zusters waren – dochters van wijlen Mechteld van Beerze; heer Gerit Wonder; Jan van Breugel; Jacob Cnode; Jan Pels, zoon van Remboud; Peter Pels, zoon van Gijsbrecht Pels; op de helft van de poort hadden gehad. Jan van Beek droeg op genoemde datum die delen en de rechten van Jan van Beerze, zoon van wijlen Goiart; en Gerit van Oss, zoon van wijlen Jan; over ten behoeve van de zusters. Jan van Beek beloofde alles van waarde te houden en alle aanspraken af te doen namens zichzelf en vanwege wijlen Mechteld van Beerze en wijlen Hendrik Matheusz. en hun rechtsoptolvolgers.

De andere helft van de genoemde helft van de poort werd hierna door Gerit van Uitwinkel, zoon van wijlen Gerit van Uitwinkel – laatstgenoemde was gehuwd geweest met Heilwig dochter van Bode van Tiel, bakker, en deze laatste was een broer van wijlen Hendrik Matheusz. – overgedragen ten behoeve van de zusters. In deze helft van de helft waren tevoren gerechtigd geweest Jan de Rover, zoon van wijlen heer Jan de Rover, ridder, en zijn vrouw Heilwig, dochter van wijlen Hendrik van Beek; Hendrik zoon van wijlen Hendrik van Beek; en Gijsbrecht zoon van wijlen Aart Wonder, zoon van Gijsbrecht.¹

¹ GAHt, R. 1222, f. 71-71v.: *Gerardus de Uutvinckel, filius quondam Gerardi de Uutvynckel, totam partem et omne ius olim ad Elisabeth relictam quondam Andree Vente, Gertrudem eius filiam, Gerardum et Iacobum fratres, Agnetem et Hillam eorum sorores, liberos quondam Iohannis de Berke, Arnoldum, domicellam Heilwigem et Katherinam, liberos quondam Henrici de Beke, Iohannem de Os, filium quondam Iohannis Weyndelmoeden et Aleydem, sorores, filias quondam Mechteldis filie quondam Mechteldis de Beerze, dominum Gerardum Wonder, Iohannem de Broegel, Iacobum Cnoden, Iohannem Pels, filium Reymboldi, Petrum Pels, filium quondam Ghiselberti Pels, spectantes ut dicebat in medietate medietatis porte lapidee dicte Peter Scuts poert, site in Buscoducis in vico Orthensi, et in medietate medietatis attinentiarum idem porte singularum et universarum, in illa scilicet medietate medietatis porte predictae que sita est versus et contigue iuxta hereditatem Goeswini Toelinc, que partes et iura nunc ad dictum Gerardum de Uutwinckel pertinere dinoscuntur, ut dicebat, hereditarie supportavit Iohanni de Beke, filio quondam Wellini, cum iure sibi competente in quibuscumque litteris mentionem inde facientibus, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui et Henrici sui fratris deponere. Testes Scilder et Monix Iacobi. Datum supra (= XXVIII aprilis, sabbato post Iubilate).*

Notum sit universis quod cum ita actum esset, constitutus igitur coram scabinis infrascriptis dictus Iohannes de Beke, filius quondam Wellini, supradictos partes et iura necnon totam partem et omne ius ad ipsum quondam Iohannem de Beerze, Godescalcum Roesmont eiusque liberos ac ad Arnoldum Beerwout, filium quondam Godefridi, et Gerardum de Os, filium quondam Iohannis, spectantes in supradicta medietate medietatis porte predictae, hereditarie supportavit mihi ad opus conventus sancte Gertrudis, siti in Buscoducis in vico Orthensi, cum litteris, aliis et iure, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui et ex parte quondam Mechteldis de Beerze et quondam Henrici Matheus necnon ex parte quorumlibet heredum et successorum eorundem quondam Mechteldis et quondam Henrici predictorum in dictis partibus et iuribus exeuntes aut eventuras deponere, tali condicione annexa quod premissa stabunt ad iura patrie ut in forma. Testes, datum supra.

Gerardus de Uutvinckel, filius quondam Gerardi de Uutvinckel, ab eodem quondam Gerardo et quondam Heilwige filia quondam Bodonis de Tiela pistoris, fratris dum vixerat quondam Henrici

Ik heb aan de hand van de fiches van wijlen Ferdinand Smulders en Mechelien Spierings de retroakten nagespeurd, maar ze daarin maar in beperkte mate aangetroffen. Het lijkt erop dat veel van de delen door erfopvolging in verschillende handen zijn gekomen. In ieder geval kan uit het bovenstaande worden afgeleid dat de zusters de hele poort hebben verworven.

Het perceel van Hendrik van Heerzel (Orthenstraat 41)¹

Zoals uit het bovenstaande is gebleken, behoorde het huis van Hendrik van Heerzel bij de stadspoort al tot de eerste bezittingen van het Sint-Geertruiklooster. Dit complex, of althans een deel ervan, werd op 22 mei 1452 door de zusters verkocht aan Floris van Beesd, die het vervolgens voor een termijn van zes jaar aan de zusters verhuurde. Het werd omschreven als huizen, erven, tuinen met hun ondergronden, rechten en toebehoren. Uit het goed ging naast de grondcijs een cijs van drie pond oud geld aan de Tafel van de Heilige Geest en een cijs van drie pond oud geld aan Zwaneld van den Vosberg. Er werd geen aanvullende huur door de zusters gevraagd. De reden van deze transactie is mij niet duidelijk geworden.²

Matheus soen, pariter genitus, medietatem medietatis supradicte porte necnon totam portam et omne ius olim ad Iohannem die Rover, filium domini quondam Iohannis die Rover militis et Heilwigem eius uxorem, filiam quondam Henrici de Beke, Henricum filium quondam Henrici de Beke et Ghiselbertum filium quondam Arnoldi Wonder, filii Ghiselberti, nunc vero ad dictum Gerardum de Uutvinckel spectantes in reliqua medietate medietatis porte predicte, hereditarie supportavit mihi ad opus dicti conventus, cum iure sibi competente in quibuscumque litteris mentionem inde facientibus, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui et ex parte dictorum quondam Bodonis de Tiela et quondam Henrici Matheus necnon ex parte quorumlibet heredum et successorum eorundem quondam Bodonis et Henrici Matheus soen in dicta medietate medietatis porte predicte necnon in dictis parte et iure relique medietatis^a medietatis porte predicte deponere, (doorgehaald: Testes) cum condicione ut supra. (geen vermelding van getuigen en datum, maar kennelijk wel gepasseerd. In margine: Non solvit.)

^a Hs.: medietate.

¹ A. van Drunen, 'Bossche gebouwen dendrochronologisch beschouwd', *Bulletin KNOB* 92 (1993-3) 57-63, ald. 61.

² GAHt, R. 1222, f. 63: *Sorores Christina de Oetheren tamquam priorissa, Odelia Desberen subpriorissa et Heilwigis Pels tamquam procuratrix conventus sancte Gertrudis ordinis sancti Augusti regularissarum inclusarum, siti in Buscoducis in vico Orthensi, cum expressis consensu et voluntate patris et confessoris sororum dicti conventus presentium et futurarum, cum tutoribus, domos, areas et ortos cum eorum fundis, iuribus et attinentiis, olim Henrici van Heerzel, sitos in Buscoducis in vico Orthensi, prout Lambertus de Doernen, filius Christiani, ad opus dicti conventus eosdem domos, areas, ortos cum eorum fundis, iuribus et attinentiis erga Arnoldum Coelborner, filium quondam Iohannis Coelborner, adquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit Florencio de Beesd, cum litteris, aliis et iure, promittentes sub obligatione omnium bonorum dicti conventus ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte earum et dicti conventus et quorumlibet conventualium eiusdem conventus presentium et futurarum deponere. Testes Boechem et Groetart. Datum XXII maii, sabbato post Vocem.*

Dictus Florencius premissa locavit recto locationis modo dicto conventui, ab eodem spacium sex annorum datam presentium sine medio sequentium, habendum et possidendum pro censu fundi et hereditario censu trium librarum antique pecunie mense sancti Spiritus in Buscoducis et hereditario censu trium librarum antique pecunie Zweneldi vanden Vosberch exinde e iure solvendis, ut dicebat, dandis et solvendis a dicto conventu quolibet dictorum annorum terminis solutionis et locis ad hoc debitis et consuetis, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem ex parte sui deponere. Testes, datum supra.

Op 22 augustus 1453 werd het klooster door de bisschop van Luik tot een volwaardig klooster (*integrum conventum* of *perfectum conventum*) verheven. Hierbij kreeg het klooster ook toestemming om een nieuwe, betere kapel te bouwen met drie altaren en het kerkhof te vergroten.¹

Achterliggende erven

Hierna duurde het enkele jaren voor er nieuwe aankopen ter vergroting van het kloostercomplex werden gedaan. Op 23 maart 1457 droeg Hendrik Willemsz. Donk de helft van een beemd, boomgaard of tuin en een aan de boomgaard grenzende beemd aan het klooster over, nadat zijn vader als weduwnaar van Katelijne dochter van wijlen Jacob van den Heuvel het vruchtgebruik daarvan aan zijn zoon had overgedragen. De beemd in de Orthenstraat naar het Muntelke toe was gelegen tussen erf van wijlen Gerit Heinen, toen van de erfgenamen van Jan Monic, aan de ene zijde en erf van Jan Veerken en erf van Otte Bilsman aan de andere zijde en strekte zich uit met beide einden aan het openbare water geheten *die stroem*. De helft van de beemd had toebehoord aan Jan van Best. Jan van Best en mr. Jan van Best hadden de beemd gekocht van Geerling zoon van wijlen Geerling Cnode, zoon van wijlen Geerling Cnode, Jacob Tijt en Gerit van Mekerens. De helft van de beemd had Hendrik Donk van mr. Jan van Best verkregen en welke helft met een beetje meer bij een erfdeling eertijds tussen Hendrik en Jan Hoornke aan Hendrik ten deel was gevallen. Ook had Willem aan zijn zoon Hendrik overgedragen het vruchtgebruik in de boomgaard of tuin alsook de daaraan liggende beemd geheten boomgaard (!) van wijlen Jan de Veer, welk complex gelegen was tussen erf van wijlen Hendrik Donk, nu zijn erfgenamen, aan de ene en tussen de Dieze aan de andere zijde, en welk complex Willem Donk van Johanna dochter van wijlen Goart Loyen, zoon van wijlen Aart Smeeds van Mierde, samen met een weg en andere rechten, had verkregen.²

¹ *Analecta Coeverincx* II, 219-223; ald. p. 223: *damus eidem monasterio auctoritatem fundandi, erigendi et perficiendi novam ecclesiam, et tria alteria in eadem erigendi in alia haereditate eidem attinente magis apta - - -. Dantes etiam similiter eidem conventui licentiam ampliandi coemiterium et per nostrum suffrageum faciendi benedici, prout conventui et novae ejusdem ecclesie magis deserviet.*

² GAHt, R. 1227, f. 390v.: *Willelmus Donck, filius quondam Henrici Donck, relictus quondam Katherine sue uxoris dum vixerat, filie quondam Iacobi vanden Hoevel, usufructum sibi ut dicebat competentem in medietate que ad magistrum Iohannem de Best spectabat in quodam prato cum suis attinentiis, sito in Buscoducis in vico Orthensi versus locum dictum Muntelken inter hereditatem quondam Gerardi Heynen, nunc ad heredes quondam Iohannis Monic spectantem, ex uno et inter hereditatem quondam Iohannis Veerken et hereditatem quondam Ottonis Bilsman ex alio, tendentem cum utroque fine ad communem aquam dictam die stroem, quod pratum cum suis attinentiis Iohannes de Best et magister Iohannes de Best erga Gerlacum filium quondam Gerlaci Cnode, filii quondam Gerlaci Cnode, Iacobum Tijt et Gerardum de Mekerens emendo adquisierat, et quam medietatem predictam Henricus Donck erga magistrum Iohannem de Best adquisierat et que medietas modicum plus dicto Henrico Donck mediante quadam divisione hereditaria inter ipsos et Iohannem Hoernken dudum habita cessit in partem; insuper usufructum sibi ut dicebat competentem in pomerio seu orto necnon prato dicto pomerio adiacente quondam Iohannis die Veer, sito in Buscoducis ad vicum Orthensem inter hereditatem quondam Henrici Donck, nunc hereditum eius, ex uno et inter Diesam ibidem fluentem ex alio, quos pomerium seu ortum necnon pratum Willelmus Donck, filium quondam Henrici Donck, erga Iohannam filiam quondam Godefridi Loyen², filii quondam Arnoldi Smeeds de Mierde simul cum quadam via et ceteris iuribus adquisierat, prout in diversis litteris, legitime supportavit Henrico suo filio, ab ipso et dicta quondam Katherine pariter genito, cum litteris, aliis et iure, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui deponere. Testes Haeck et Aa. Datum XXIII marcii, quarta (post) Oculi.*

Op 17 juni 1457 verkreeg het klooster een cijns van 4 gouden kronen per jaar uit een bij het klooster gelegen huis, namelijk het woonhuis van Jan Balyaert in de Orthenstraat, gelegen tussen erf van Willem Donk en erf van Willem van der Sluizen en andere burenen. Hendrik Hoornke had die cijns van Jan Balyaert gekocht. Op genoemde datum droeg Klaas Strick als weduwnaar van Ide dochter van wijlen Hendrik Hoornke zijn vruchtgebruik in die cijns over aan Goiart, zoon van Klaas en wijlen Ide, waarna Goiart hem, met toestemming van mr. Gerard Hoornke en Hendrik Hoornke, zonen van wijlen Hendrik Hoornke, hem overdroeg ten behoeve van het klooster.¹

Zoals uit de cijnsregisters blijkt, lagen bovengenoemde percelen ten zuiden van het oorspronkelijk kloosterbezit, zonder dat de ligging precies kan worden aangeduid. Aan de zuidzijde zal het Eerste Straatje van Best en het verlengde daarvan de zuidelijke begrenzing van het geheel hebben gevormd.

Enkele maanden later, op 9 november 1457, deden de zusters afstand van een aantal rechten, waaronder op een huis in de Orthenstraat, gelegen tussen erf van Gillis Schrijnmaker en erf van Willem van Engeland.² Ik heb van dit huis geen aankomsttitel kunnen vinden. Maar uit dit gegeven blijkt dat het klooster nog bezig was met het samenstellen van zijn gewenste bezit aan goederen en rechten. Waarschijnlijk stond het genoemde huis niet op het gewenste kloosterterrein.

Notum sit universis quod cum ita actum esset, constitutus igitur coram scabinis infrascriptis dictus Henricus Donck, filius Willelmi Donck et quondam Katherine predictorum, supradictos medietatem prati, pomerium seu ortum necnon pratum dicto pomerio adiacente hereditarie supportavit mihi ad opus conventus sancte Gertrudis siti in Buscoducis in vico Orthensi, cum litteris, aliis² et iure, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui et dicti Willelmi sui patris et heredum Henrici Donck sui avi necnon ex parte quorumlibet heredum et successorum Willelmi et quondam Henrici Donck predictorum deponere. Testes, datum supra.

¹ GAHt, R. 1227, f. 433: *Nycolaus Strick tamquam relictus quondam Yde sue uxoris dum vixerat, filie quondam Henrici Hoernken, usufructum sibi ut dicebat competentem in hereditario censu quatuor aureorum denariorum communiter cronen vocatorum monete regis Karoli olim regis Francie vel valorem eorundem in alio pagamento, solvendos hereditarie nativitatis Iohannis de et ex domo mansionis cum suis attinentiis Iohannis Balyart, sita in Buscoducis in vico^a Orthensi inter hereditatem Willelmi Donck ex uno et inter hereditatem Willelmi vander Sluysen et quorundam aliorum vicinorum ex alio, quem censum predictum Henricus Hoernken erga Iohannem Balyart emendo acquisierat, prout in litteris, legitime supportavit Godefrido Strick, filio Nycolai Strick et quondam Yde predictorum, cum litteris et iure, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui deponere. Testes Haeck et Broeck. Datum XVII iunii.*

Notum sit universis quod cum ita actum esset, constitutus igitur coram scabinis infrascriptis dictus Godefridus Strick, filius Nycolai Strick et quondam Yde predictorum, cum expressis consensu et voluntate magistri Gerardi Hoernken et Arnoldi Hoernken, filii quondam Henrici Hoernken, supradictum hereditarium censum quatuor aureorum denariorum predictorum hereditarie supportavit mihi ad opus conventus sancte Gertrudis, siti in Buscoducis in vico Orthensi, cum litteris, aliis et iure, promittens super omnia et habenda ratum servare et obligationem et impetitionem ex parte sui et ex parte dicti quondam Henrici Hoernken sui avi necnon ex parte quorumlibet heredum et successorum eiusdem quondam Henrici Hoernken deponere, tali condicione annexa quod dictus census stabit ad iura patrie et vicinorum ut in forma. Testes Haeck et Boechem. Datum supra.

^a In het hs. hierna orto.

² GAHt, R. 1228, f. 255v.: *super domo et area cum suis attinentiis, sita in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Egidii Screynmeker ex uno et inter hereditatem Willelmi de Engelant ex alio*

Op 15 april 1466 stond de bisschop van Luik aan het klooster onder andere het consacreran van de nieuwe kapel met drie altaren toe. Ook werden de eerder geschonken privileges bekrachtigd.

Hierna worden in het schepenprotocol een aantal jaren lang geen onroerendgoedtransacties aangetroffen. Maar toch lijkt het erop dat de zusters nog niet tevreden waren met hun kloosterterrein. Op 24 december 1474 droeg Jan van den Wijer, zoon van wijlen Jan, een huis en erf van twee huizen en erven in de Orthenstraat 'bij de poort' over. Het werd gesitueerd tussen het andere van de twee huizen aan de ene en een weg aan de andere zijde. Jan van den Wijer had het eerstgenoemde huis verkregen van Dirk van Haren.¹

In een zeer uitvoerig notarieel instrument schonk op 13 september 1475 mr. Gerit Hoornke, zoon van Jan Hoornke en Katelijn dochter van wijlen Gerit van Eik, een complex van goederen achter de Orthenstraat aan het klooster. Het ging hierbij om

- zijn voorste en achterste huis en hun erven en tuin;
- een beemd achter zijn achterste tuin;
- zijn zijtuin, strekkend van een muur bij de 'staltrap' van zijn eerstgenoemde huis en verdergaand naar en tot het woonhuis van wijlen Jan van Best, nu van zijn weduwe Demoed;
- de weg strekkend van de Orthenstraat tot aan de poort van de genoemde huizen dit alles met hun bebouwing en verdere toebehoren, zoals Gerit ze toen bezat.²

Op 15 september 1478 transporteerde mr. Gerit Hoernken zijn woonhuizen en erven, tuin en leeg erf, samen met zijn andere bebouwing daar onmiddellijk aanliggende, gelegen 'bij' de Orthenstraat tussen erf van het Sint-Geertruijklooster en erf of tuin van het klooster alsook erf van jonkvrouw Demoed weduwe van Jan van Best, strekkend met beide einden aan de openbare wateren (!) de Dieze geheten, tegelijk met een doorgang strekkend van de Orthenstraat tot aan het voornoemde erf en met twee stenen bruggen met hun bebouwing aan en op het water aldaar; ook een beemd over het achterste water aldaar, samen met de huizen en bebouwing in die beemd, aldaar gelegen tussen erf van het klooster en erf van de erfgenamen van Jan Monix, strekkend van het achterste water naar de stadsmuur toe tot aan een

¹ GAHt, R. 1243, f. 291v.: *Iohannes vanden Wijer, filius quondam Iohannis, domum et aream de duabus domibus et areis cum earum fundo et attinentiis, sitis in Buscoducis in vico Orthensi iuxta portam ibidem inter reliquam domum et aream predictam ex uno et inter quandam viam ibidem ex alio, quam domum et aream primodictam dictus Iohannes vanden Wijer erga Paulum filium quondam Theoderici de Haren acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit michi ad opus conventus sancte Gertrudis sororum Regularissarum, siti in Buscoducis iuxta vicum Orthensem, cum litteris aliis et iure, promittens super omnia et habenda ratam servare, obligationem et impetitionem ex parte sui deponere, cum condicione consueta. Testes Boechem et Symons. Datum XXIII decembris.*

² GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap, nr. 324k, nr. I: *domos suas anteriorem et posteriorem ac areas earum et ortum, atque pratum quoddam retro ortum suum posteriorem situm, necnon ortum suum lateralem, protendentem a muro quodam sito apud stalgratam^a domus sue primodictae et progredientem versus et usque habitationem quondam Iohannis de Best, nunc vero domicelle Demoedis relicte eiusdem, unacum via protendente se a vico Ortensi usque ad portam domorum predictarum, unacum omnibus et singulis edificiis in hereditate domorum, arearum, ortorum atque prati huiusmodi consistencium, ac omnibus et singulis iuribus, pertinenciis et attinenciis suis, et prout idem magister Gerardus domos, areas, ortos, pratum, edificia unacum pertinenciis et attinenciis huiusmodi hodierna die possedit et ad ipsum proprietario et hereditario iure spectabant.*

water of zeker erf tussen de genoemde beemd en de muur aldaar. Hierna werd dit complex aan mr. Gerit voor zijn leven verhuurd.¹

Het is niet duidelijk of het in het notarieel instrument van 13 september 1475 om dezelfde goederen is gegaan, maar een oorkonde uit 1634 betreffende Orthenstraat 27(-31)² over het gebruik van de genoemde gang levert nader inzicht op. Hierin worden beide oorkonden genoemd. Ik citeer de oorkonde volledig:

Alsoo mijn heeren Schepenen der Stadt van Shertogenbossche op de requeste aende selve gepresenteert bij ofte van weggen Jan Hermans Schoenmaecker als proprietarijs ende gebruijcker van sijnen huijse ende toebehoorten van dijen, gestaen ende gelegen binnen deser voorschreven stadt inde Ortenstraet, hadden gecommiteert de heeren Adriaen Ploos ende m^r. Robbrecht van Voorn Licentiaet inden rechten, henne mede Schepenen, Om neffens den heere Officier, Greffier ende Paelmeesteren derselver Stadt het bescheedt des Suppliants vande gerechticheijt bij hem gepretendeert inden ganck ende wech neffens sijnen voorschreven woonhuijse gelegen te visiteren ende voorder als bij den dispositieve der voorschreven requeste is versocht, soe hebben die voornoemde heeren ende Paelmeesteren hen op ten thienden Novembris deses gevonden op de Erffnisse, ganck ende wech voorschreven, ende naer visitatie van dijen, als oock hebbende aldaer hooren leesen seeckere Schepenen brieven deser voorschreven Stadt, bij den voorschreven Suppliant voortsgebracht, wesende vander date den sevensten januarij 1584, inhoudende onder andere vercoopinge ende opdracht vanden voorschreven huijse gedaen bij Geerlingen ende Aleijden, kijnderen wijlen Peters ende Marie dochtere Geerincx Dirxssen aen Anthonissen soone wijlen Jans Prekers, des voorschreven Suppliants gewesene grootvader, hebbende denselven Antonissen daer inne mede, mede¹ vercoft ende overgegeven nijet alleene de gerechticheijt van te gebruijcken ende genijeten den doorganck neffens de voorschreven des Suppliants huijsinge gelegen, maer oijck de poorte aldaer staende. Ende is voorts bij de voorschreven heeren geordonneert aen Peteren van Haestricht, Procureur aldaer gecompareert geweest sijnde, van wegen die vanden Convente van S^{te}. Gertruijden deser

¹ GAHt, R. 1247, f. 379v.: *Magister Gerardus Hoernken domos et areas sue inhabitationis, ortum et vacuum hereditatem unacum aliis suis edificiis sibi immediate coadiacentibus, sitis in Buscoducis iuxta vicum Orthensem inter hereditatem sororum regularissarum conventus sancte Geertrudis ibidem sitam ex uno et inter hereditatem seu ortum eiusdem conventus necnon hereditatem domicelle Demoedis relicte quondam Iohannis de Best ex alio, tendentes cum utroque fine ad communes aquas die Dyese vocatas, ibidem fluentes, simul cum quodam transitu qui tendit a dicto vico Orthensi usque ad hereditatem predictam et cum duobus pontibus lapideis cum suis edificiis ad et supra dictas ibidem consistentibus; insuper pratum quoddam ultra posteriorem aquam ibidem situm, simul cum domibus et edificiis in eodem prato constructis et edificatis, sitis ibidem inter inter hereditatem dicti conventus ex uno et inter hereditatem heredum quondam Iohannis Monix ex alio, tendens a posteriori aqua retrorsum versus murum opidi de Buscoducis usque ad quandam aquam seu certam hereditatem inter dictum pratum et murum ibidem sitam, simul eciam cum iuribus et attinentiis premissorum singulis et universis quemadmodum premissa ibidem sita sunt et ad dictum magistrum Gerardum spectare dinoscuntur, ut dicebat, hereditarie supportavit michi ad opus dicti conventus sancte Geertrudis - - - locacione tamen prefato magistro Gerardo ad eius vitam a dicto conventu de premissis hodierna die facta eidem semper salva et reservata - - -. Datum XV septembris.*

² Het cijnsregister vanaf 1573 vermeldt successievelijk Peter Willemsz. van Riel, Teunis Prekers en Herman Jansz. (BHIC, Raad en rentmeester-generaal 280, f. 10). Blijkens het verpondingsregister van 1635 was Jan Hermansz. Schoenmaker bezitter van de percelen Orthenstraat 27 en waarschijnlijk ook 29 en 31 (Nationaal Archief, Raad van State 2134, f. 244).

voorschreven Stadt binnen drie eerstcommende daghen inder Griffie te leveren de Schepenen brieven ende bescheeden die sij vanden ganck ende wech in questie eenichsints waeren hebbende oft souden moghen pretenderen. Welcken volgende bij den voorschreven van Haestricht overgebracht sijnde verscheijde Schepene brieven, ende onder deselve eene Acte van gifte gedaen bij M^r. Geraerd Hornkens aen ende ten behoeve vanden Convente voorschreven, van sijne huijsingen, soe voor als achter erven, hoff ende seeckeren beempt, gelegen achter sijnen achtersten hoff, mitsgaders sijnen sijdelhoff, streckende van seeckeren muere gelegen bij de staltrappe van sijn eerst voors^e. huijs, ende voorts gaende naer ende tot de wooninge wijlen Jans van Best, maer nu Jouffrouwe Demuedis, desselfs weduwe, t'saemen metten wech sich voorts streckende oft leijdende vande Ortenstraet totte poorte der huijsingen voorgenoemt naer breeder vermellen vanden instrumente daer van geexpedieert bij den Notaris Johannes Amelrici den XIII^{en} September a^o XIII^C vijffenseventich; item eenen Schepenen brieff deser Stadt van date den XV^C Septembris a^o XIII^C achtenseventich, daerbij die voorschreven M^r. Geraerd Hornkens ten behoeve des voorschreven Convents heeft opgedraegen sijne wooningen, erffven, hoff ende ledighe erffnisse, t'saemen met alle andere sijne timmeringen malcanderen aenliggende, gelegen in Shertogenbossche bij oft ontrent d'Ortenstraet Tusschen erffnisse der Susteren Regularissen des Convents voorschreven, gelegen aldaer aen d'een sijde, Ende tusschen erve oft hoff desselfs Convents ende d'erve Jouffrouwe Demoedis weduwe wijlen Jans van Best voornoemt aen d'ander sijde, streckende met bejide d'eijnden totte gemeijne waeteren die Diese genoemt, aldaer vlietende, Tsaemen met seeckeren doorganck diewelcke streckt vande voorschreven Ortenstraet totten erve voorschreven, ende met twee steenen bruggen, mette Timmeringen opte voorschreven bruggen staende, daerenboven seeckeren beempt oft weijde over d'achterste water aldaer liggende, t'saemen mette huijsen ende timmeringen inden selven beempt getimmert ende gemaect, aldaer gelegen tusschen erffve des voorschreven convents aen d'een sijde ende tusschen erffve der erffgenaemen wijlen Jan Monincx aen d'ander sijde, streckende vanden achtersten water achterwaerts naer deser stadts mueren, tot seecke water oft erve tusschen den voorschreven beempt ende muere aldaer gelegen; mede oijck gesien hebbende seeckere andere Schepenen brieven in date den XXI^{en} Augusti vanden jaete XV^C XLIX, daerbij het naestgelegen huijs (nu toecommende de weduwe Gijsbert vanden Ven) is vercoft met gelijcke recht van te gebruijcken den voorschreven deurganck, ende dijenvolgende opten XVII^{en} Novembris voorschreven bij de Paelmeesteren den voorschreven deurganck tusschen bejide liggende wederom gevisiteert sijnde, ende daer toe oijck bij ons verhoort wesende den metser die den muere vanden achterhuijs van Jan Hermans Suppliant van nijeuws heeft getimmert, verclaert hebbende dat hij int affbreecken vanden selven muer ende daer te voorens inde voorschreven muer een deur ofte deorraem heeft gesien ende bevonden; ende want midts d'absentie van mijn heer Ploos bij Appostille op des voorschreven Jan Hermans requeste gestelt op den voorschreven XVII^{en} Novembris is gesurrogeert in desselfs plaetse den heere Isack Govaerts vanden Graeff, oijck Schepen deser voorschreven stadt, Soe hebben ten lesten die voorschreven van Voorn, Vande Graeff, Griffier ende Paelmeesteren allen de voorschreven brieven gerevideert ende geexamineert, ende alsoe vuyt selve ende situatie vande plaetsche ende oude deuren op den deurganck vuytcommende bevonden dat alhoewel den eijgedom vanden selven

*deurganck is toecommende aen die vanden Convente voornoempt, dat nochtans den voorschreven Jan Hermans als eijgenaer van sijnen woonhuijse ende erffenisse van dijen soude competeren het recht van te gebruijcken den voorschreven deurganck metter poorte aende straete staende, gelijk hij ende sijne voorsaeten dat over vijftich jaeren hebben vercregen, ende ijsedert¹ gecontinueert, ende dat hij oversulcx int selve gebruijck nijet en behoort gestoort noch geturbeert te wordden, Ten waere hem niet naerder bescheedt ofte bewijs t'selve gebruijck ten petitoiren werdde ontseijt, inder voegen dat hem voor deser tijdt het stellen vande deure in sijnen vernieuwden sijdelmuer op den voorschreven ganck vuytgaende nijet en behoort beleth te worden, gelijk allen t'selve die voorschreven Paelmeesteren op hennen eedt gemaent sijnde ende die andere heeren Commissarissen neffens hunlieden hebben verclaert ende verclaeren midts desen alsoe te behooren soe lange als bij anderen oft naerderen bescheedt het contrarie nijet en worde bewesen, inder verstande nochtans dat die voorschreven Jan Hermans den voorschreven deurganck voor hem ende de inwoonders van sijnen huijse alleenlijck met gaen, staen ende vaeren sall mogen gebruijcken, sonder denselven eenichsints in heel ofte deel met timmeragie, hoopen, vuyjligheden, mest ofte andere saecken sijn oude wijde te benemen ofte te beletten.
Ende des t'oirconde hebben dese onderteekent opten XXI^{en} Novembris XVI^C XXXVIII.*

Achtergelegen percelen waren al in het derde kwart van de veertiende eeuw in het bezit van de familie Hoernken. Dat blijkt om te beginnen uit een schepenakte van 4 december 1371, waarin een goed van Dirk zoon van wijlen Dirk Zoetemelk achter de Orthenstraat over het water de oude wordt gesitueerd tussen erven van Gerit van Ammerzoden en Aart Hoernken. Op genoemde datum wordt dit bezit uitgebreid: Dirk droeg aan Aart en aan Margriet Spijkers over:

- het genoemde huis en erf over het water;
- een weg van acht hamervoet breed, gelegen tussen erf van wijlen Jan Spijker en erf van Dirk Zoetemelk, strekkend van de Orthenstraat naar het water.

Uit dit goed ging een cijns van 3 schellingen stadsgeld aan de pastoor van de begijnenkerk.¹

¹ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324k (1371.12.04): *Theodericus filius quondam Theoderici dicti Zoetmelc senioris domum et aream dicti quondam Theoderici, sitam in Buscoducis in vico Orthensi ultra aquam ibidem currentem in latere dicti vici versus locum dictum Muntelken inter hereditatem que fuerat quondam Gerardi dicti de Amersoyen ex uno latere et inter hereditatem Arnoldi dicti Hoernken ex alio latere, atque quandam viam, octo pedatas communiter hamervoet vocatas in latitudine continentem, sitam ibidem inter hereditatem quondam Iohannis dicti Spiker ex uno latere et inter hereditatem primodicti Theoderici ex alio latere, tendentem a dicto vico Orthensi retrorsum usque ad dictam aquam ibidem decurrentem, ut ipse dicebat, legitime et hereditarie supportavit dicto Arnolde Hoernken ad opus sui et ad opus Margarete dicte Spikers, et effestucando resignavit modo in talibus consueto, promittens primodictus Theodericus ut debitor principalis super se et bona sua omnia quod ipse dictis Arnolde et Margarete de dictis domo et area atque via, dicto Arnolde ad opus sui et ad opus dicte Margarete supportatis, ut dictum est, debitam et iustam prestabit warandiam et quod omnem obligationem in premissis exeuntem, exceptis censu domini nostri ducis ex domo et area predicta atque hereditario censu trium solidorum communis pagamenti ex dicta via investito ecclesie beghinarum in Buscoducis annuatim de iure solvendo, ut dictus Theodericus dicebat, prenominatis Arnolde et Margarete deponet omnino. Testes interfuerunt scabini in Buscoducis Arnoldus de Waderle et Ghiselbertus Lysscap iunior. Datum in die beate Barbare virginis anno Domini millesimo CCC^{mo} septuagesimoprimo.*

Van de familie Spijker is een erfdeling uit 1353 bewaard gebleven. Onder de nalatenschap bevond zich een erf in de Orthenstraat tussen erf van de kinderen van wijlen Dirk Zanden en erf van Liesbet Wilde zowel aan deze als aan de andere zijde van het water. Dit goed werd in tweeën gedeeld.¹

Op 12 mei 1374 vermaakte Mechteld Reigers in haar testament onder meer aan het kapittel van Sint-Jan een cijns van 3 pond uit huis en erf van Jan Spijker in de Orthenstraat naast erf van Jan van Bel en een weg toebehorend aan Aart Hoernken.² Overigens werd deze schenking op 1 september 1375 weer herroepen.¹

¹ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324a (1353.06.24): *Iohannes dictus Spiker senior ex una parte, Iohannes, Theodericus, Engelbertus, Heilwigis et Katherina, liberi quondam Theoderici dicti Spiker, cum earum tutoribus ad hoc ab ipsis Heilwige et Katherina electis et eis a iudice rite datis, et Willelmus dictus die Bruyn faber, maritus et tutor legitimus, ut asserebat, Margarete sue uxoris, filie dicti quondam Theoderici, ex altera parte, palam recognoverunt se quamdam divisionem hereditariam mutuo fecisse de tota hereditate quam dictus Iohannes Spiker senior et dictus quondam Theodericus habuerunt, sitam in Buschoducis in vico Orthensi inter hereditatem liberorum quondam Theoderici Zanden ex uno latere et inter hereditatem quondam Elizabeth dicte Wilde ex alio latere, scilicet de tali tota hereditate que sita est ibidem, tam ab ista parte aque quam ultra aquam ibidem currentem, ut ipsi dicebant. Qua mediante divisione medietas totius hereditatis predictae que sita est in latere versus hereditatem dicte quondam Elizabeth Wilde liberis dicti quondam Theoderici et Willelmo predicto in partem cessit, ut dictus Iohannes Spiker senior recognovit. Super qua vero medietate dicte totius hereditatis, dictis liberis eiusdem quondam Theoderici et Willelmo predicto in parte ut dictum est cessa, dictus Iohannes Spiker senior, atque super toto iure eidem Iohanni in iamdicta medietate dicte totius hereditatis quoquomodo competente, ut dicebat, ad opus ditorum liberorum eiusdem quondam Theoderici et ad opus Willelmi predicti legitime et hereditarie renuntiavit effectucando modo in talibus consueto, promittens dictus Iohannes Spiker senior ut debitor principalis super se et bona sua omnia quod ipse divisionem et renuntiationem huiusmodi ratas et firmas sine omni contradictione perpetuo observabit, tali conditione apposita quod medietas domus et aree anterioris ibidem stantis dictis liberis eiusdem quondam Theoderici et Willelmo ut dictum est in parte cessa, in quantum huiusmodi domus et area anterior se extendit, unam pedatum magis in latitudine continebit et habebit quam altera medietas eiusdem domus et aree, ut ipsi ex utraque parte recogoverunt. Testes interfuerunt scabini in Buschoducis Henricus de Uden et Rodolphus de Zulikem. Datum in die nativitatis beati Iohannis Baptiste anno Domini millesimo CCC^{mo} quinquagesimotertio.*

^a Hs.: ab.

² GAHt, H. Geest 745 (1374.05.12): *Voor notaris en getuigen heeft personaliter constituta discreta persona Mechtildis dicta Reyghers, Leodiensis dyocesis, sane mentis bone discretionis existens et corporis sui perfruens sospitate, - - - haar testament gemaakt (volgen legaten). Item contulit et legavit dicta testatrix nomine testamenti et in puram elemosinam Steffenyne dicte de Bomel domum et aream dicte testatrix in vico Orthensi extra portam dictam communiter Peter Scuts poerte inter hereditatem Iohannis dicti de Os ex uno latere et inter hereditatem Iohannis dicti Stael ex alio latere, ab eadem Steffenyne ad vitam eiusdem Steffenyne et non ultra habendam et possidendam, et statim ac indilate post decessum eiusdem Steffenyne ad mensam sancti Spiritus in Buscoducis perpetuo ac hereditario et perhenni iure integraliter succedendam et devolvendam, et quam domum et aream predictam dicta testatrix statim post decessum dicte Steffenyne nomine testamenti et in puram elemosinam dicte mense sancti Spiritus in Buscoducis contulit et legavit. - - -. Item legavit decano et capitulo ecclesie sancti Iohannis ewangeliste in Buscoducis hereditarium censum decem solidorum monete pro tempore solutionis huiusmodi census in Buscoducis ad bursam communiter currentis de annuo et hereditario censu trium librarum dicte monete, quem censum trium librarum iamdictum prefata testatrix se solvendum habere dicebat annuatim et hereditarie de et ex hereditate quondam Iohannis dicti Spiker, sita in Buscoducis in vico Orthensi contigue iuxta hereditatem Iohannis dicti de Bel ex uno latere et inter viam quandam spectantem ad Arnoldum Hoernken ex alio latere, pro suo anniversario perpetue a dictis decano et capitulo sub consueta solemnitate faciendo, ibidem et non alibi recipiendum ac petendum. Item legavit fratribus predicatoribus in Buscoducis hereditarium censum decem solidorum dicte monete de dicto hereditario censu trium librarum ibidem et non alibi recipiendum pro suo anniversario perpetue ab eisdem fratribus predicatoribus faciendo; item fratribus*

Het complex van Godschalk van Bladel (Orthenstraat 37-39)

Op 24 december 1478 werd het kloosterterrein opnieuw uitgebreid door het legaat van Willem Jacobsz. van Wijk marskramer. Deze had in zijn testament een van twee huizen in de Orthenstraat aan de zusters vermaakt. Deze huizen waren – nog vóór de vestiging van het klooster aldaar – gelegen bij de poort aldaar tussen erf van Hendrik van Heerzel aan de ene en een weg aan de andere zijde, strekkend vanaf de openbare straat tot aan erf van Anthonis van Caldarijs. Matheus van Hal speldenmaker had deze twee erven bij schepenvonnis verkregen en deze had vervolgens een van deze huizen aan Willem van Wijk overgedragen, en wel het huis en erf met zijn toebehoren dat gelegen was tussen erf van het klooster en het andere huis van Matheus, samen met de muur tussen beide huizen. Op genoemde datum droeg Willems weduwe Korstien het huis met de gevel over ten behoeve van de zusters.² Het ging hierbij om Orthenstraat 39 en was de genoemde weg de latere Kloostergang.

In de eerste helft van de veertiende eeuw stond op de percelen Orthenstraat 37 en 39 het huis van Godschalk van Bladel. Ik houd hem voor de schepen, die vermeld wordt tussen 1338/39 en 1365/66.³

Ruim een eeuw later lijkt het gesplitst te zijn in twee percelen of huizen. Matheus van Hal de speldenmaker had die twee huizen in 1466/67 bij schepenvonnis verkregen. Ze werden toen gesitueerd tussen erf van wijlen Hendrik van Heerzel en een weg aldaar, strekkend van de openbare straat naar erf van Antoon van Caldarijs (waarschijnlijk een lombard). Op 10 januari 1467 transporteerde Matheus een van de twee huizen aan Willem van Wijk, zoon van Jacob de marskramer. Het ging hierbij om het huis tussen erf van het Geertruiklooster aan de ene zijde en het andere huis van Matheus aan de andere zijde, strekkend van de openbare straat tot erf van het

minoribus 10 schellingen voor hetzelfde doel. Item legavit et contulit Hille dicte Writers sue nepti reliquum hereditarium censum triginta solidorum dicte monete de predicto hereditario censu trium librarum ibidem et non alibi recipiendum aut petendum. Verder vermaakte zij al haar ander goederen aan de Tafel van de Heilige Geest. - - -. Acta sunt hec in oppido de Buscoducis predicto - - - in vico nominato⁷ Vuchtensi dicti oppidi de Buscoducis in domo habitacionis dicte testatrix que quondam fuerat Gerardini generi dicte testatricis.

¹ GAHt, H. Geest 765.

² GAHt, R. 1248, f. 61v.: *Notum sit universis quod cum Matheus de Hall die spelmeker duas domos cum earum fundis et attinentiis sibi adiacentibus, sitis in Buscoducis in vico Orthensi iuxta portam ibidem inter hereditatem quondam Henrici de Heerzel ex uno et inter quandam viam ibidem ex alio, tendentes a communi platea ad hereditatem Anthonii de Caldarijs, erga Henricum Bredebaert per iudicem mediante sententia scabinorum in Buscoducis acquisivisset; cumque vero dictus Matheus unam domum et aream cum eius fundo et attinentiis de dictis duabus domibus et areis illam videlicet domum et aream que sita est ibidem inter hereditatem conventus sancte Gertruydis ibidem ex alio et inter dictam reliquam domum dicti Mathei ex alio, simul cum muro lapideo intersticiali inter dictas domos et areas consistente, hereditarie supportasset Willelmo de Wijck, filio quondam Iacobi, institori, prout in litteris, constituta igitur coram scabinis infrascriptis Cristina relicta quondam Willelmi de Wijck predicti, potens ad infrascripta vigore testamenti seu ultime voluntatis dicti quondam Willelmi, sui dum vixit mariti, ut dicebat, cum tutore, dictam unam domum et aream cum eius fundo et attinentiis atque muro lapideo intersticiali, dicto Willelmo ut prefertur supportatam a Matheo predicto, hereditarie supportavit michi ad opus conventus sancte Gertruydis in Buscoducis - - -. Testes, datum supra (= XXIII^{ia} decembris).*

³ Jacobs, *Politie en justitie*, 257-259.

genoemde klooster, dus het noordelijke van de twee huizen (Orthenstraat 39).¹ Tot de overdracht behoorde ook de stenen tussenmuur. Willem mocht op die tussenmuur bouwen en er ankers in plaatsen. De goot op die muur zou altijd op gemeenschappelijke kosten onderhouden worden. Behalve de hertogcijs gingen uit de twee huizen cijzen ten bedrage van 12 pond.²

Op 29 december 1467 droeg Bertoud Back, zoon van wijlen Jan Bac, een cijns van 5 pond, die zijn ouders en daarna hij hadden uit het goed van Willem van Wijk, gelegen tussen erf van het Sint-Geertruiklooster met de ene zijde en het ene eind en tussen erf van Matheus van Hal, strekkend met het andere eind aan de straat, over aan Willem van Wijk.³

Op 24 december 1478 transporteerde Willems weduwe Korstien het noordelijke erf – Orthenstraat 39 – aan het Sint-Geertruiklooster. Het kloostercomplex werd aldus naar het zuiden uitgebreid.

Uit zijn andere huis (nr. 37) verkocht Matheus op 19 maart 1467 aan Heilwig weduwe van Gijsbrecht Roversz. van den Borne een cijns van 6 pond. Als belendingen werden opgegeven erf van Willem Jacobsz. de marskramer en een weg aldaar. Hiermee zal de Kloostergang bedoeld zijn. Het perceel strekte zich uit van erf van het Geertruiklooster tot de openbare straat.⁴

¹ 1463.01.07 verkocht Gosen Meynart de speldenmaker een cijns van 3 pond uit een huis en erf in de Orthenstraat tussen erf van het Sint-Geertruiklooster en erf van Matheus van Hal (R. 1232, f. 273). Ik kan dit vooralsnog niet plaatsen in de gegevens over Orthenstraat 39.

² GAHt, R. 1236, f. 29v.: *Notum sit univervis quod cum Matheus dictus de Hal die spelmeker duas domos cum eorum fundis et attinentiis sibi adiacentibus, sitas in Buscoducis in vico Orthensi iuxta portam ibidem inter hereditatem quondam Henrici de Heerzel ex uno et inter quandam viam ibidem ex alio, tendentes a communi plathea ad hereditatem Anthonii de Caldarijs, erga Henricum Bredebaert per iudicem mediante sententia scabinorum in Buscoducis acquisivisset, prout in litteris, constitutus igitur coram scabinis infrascriptis dictus Matheus unam domum et aream cum suis fundo et attinentiis de dictis duabus domibus et areis, illam videlicet domum et aream que sita sunt ibidem inter hereditatem conventus sancte Gertrudis ibidem ex uno et inter dictam reliquam domum dicti Mathei ibidem ex alio, tendentem a dicta communi platea ad hereditatem dicti conventus, simul cum muro lapideo interstitiali inter dictas domos et areas consistente, hereditarie supportavit Willelmo dicto de Wijck, filio quondam Jacobi institoris - - - exceptis censu fundi dicto nostro duci et hereditariis censibus ad summam duodecim librarum monete ex dictis duabus domibus e iure solvendis - - - talibus eciam condicionibus in premissis annexis quod dictus Willelmus in supradicto lapideo¹ interstitiali edificere poterit et edificia sua per achoras et alias prout sibi Willelmo ad visum fuerit expedire iniungere poterit et quod dicti Willelmus et Matheus guttarium supra eundem murum existens perpetuis temporibus eorum communibus expensis in bona et laudabili esse tenebuntur - - -. Datum decima ianuarii.*

³ GAHt, R. 1237, f. 135: *Bertoldus dictus Back, filius quondam Iohannis Back, huiusmodi² annum et hereditarium censum quinque librarum monete, quem parentes et predecessores dicti Bertoldi hereditarie solvendum habuerunt ac prout dictus Bertholdus solvendum habet ex domo et area Willelmi dicti de Wijk institoris, sita in vico Orthensi inter hereditatem conventus sancte Gertrudis ibidem ex uno et uno fine et inter hereditatem Mathei dicti de Hal ex alio, tendente cum alio fine ad dictum vicum, ut dicebat, hereditarie supportavit dicto Willelmo de Wijk - - -. Datum XXIX decembris.*

⁴ GAHt, R. 1236, f. 56v.: *Matheus dictus de Hal die spelmeker hereditarie vendidit Heilwigi relicte quondam Ghiselberti Rovers soen vanden Borne annum et hereditarium censum sex librarum monete, solvendum hereditarie Penthecostes de et ex domo et area dicti Mathei sita in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Willelmi dicti de Wijk Jacobs soen institoris ex uno et inter viam ibidem ex alio, tendente ab hereditate conventus sancte Gertrudis in Buscoducis ad communem vicum predictum, promittens, et cum eo dominus Henricus Paeuweter, presbiter, indivisi super omnia et habenda warandiam et satisfacere, tali condicione annexa quod dictus census post obitum dicte Heilwigis ad Katherinam filiam Heilwigis quondam Ghiselberti predictorum hereditario iure succedet et*

Het zuidelijke van de twee huizen droeg Matheus op 7 oktober 1468 over aan Hendrik Paeuweter, die het nog op dezelfde dag transporteerde aan Pauwels zoon van wijlen Dirk van Haren.¹

Ook dit perceel van Matheus is in het bezit gekomen van het Sint-Geertruiklooster, zoals blijkt uit het hertogelijk cijnsregister van 1520, toen het klooster voor Matheus Willemsz. 8 penningen min een oort aan cijns betaalde. Opmerkelijk hierbij is dat dit bedrag ook betaald werd voor het perceel 35-33 ten zuiden daarvan, dat kennelijk wel in wereldlijke handen is gebleven. De cijns werd in 1520 betaald door Hubertus Gijsbrechtsz. schoenmaker. Het betrof hier het huis Het Kalkschip of Maasschip (Orthenstraat 33-35). Ook opmerkelijk is dat voor de breedte ook nr. 39 meegenomen werd. Achter de betreffende posten wordt met een accolade de breedte van 63 voet (= 17,51 m) aangegeven. Waarschijnlijk gaat het hierbij om het oude perceel van Tielman Mathijsz. snijder.²

Afstand van kloosterbezit

De zusters stieten ook wel eens bezit af. Op 14 juni 1485 deden ze dat met een huis, erf en tuin dat van Jacob Kul was geweest, samen met een cijns van 20 schellingen oud geld. Het complex was gelegen tussen erf van Klaas zoon van wijlen Reinier Kul de jonge en erf van Liesbet weduwe van Willem Stierke. Hiervan had Roelof zoon van wijlen Frank van Gezel een helft verkregen van de zusters van de boetvaardigheid, dus de voorloper van het Geertruiklooster. De andere helft van het goed had Jacob verworven van het Groot Ziekengasthuis. De zusters van Sint-Geertrui droegen het complex met zijn bebouwing over aan Gijsbrecht Oge, zoon van wijlen Jan. Het complex lag naast de kloosterbebouwing, want er werd bepaald dat die muur gemeenschappelijk zou blijven en dat de daarop liggende goot op

devolvetur, prout dicta Heilwigis cum tutore hoc² palam recognovit et consensit. Testes, datum supra (= XIX marcii, quinta post Iudica).

1469.08.29 transporteerden Aart zoon van wijlen Peter Arts en zijn vrouw Heilwig, weduwe van Gijsbrecht Roversz. van den Borne, het vruchtgebruik en alle recht op 2 pond uit de cijns van 6 pond aan Katerijn dochter van Gijsbrecht en Gijsbrecht. Katerijn droeg vervolgens die 2 pond over aan Pauwels Dirksz. van Haren de speldenmaker. Aart Peter Arts beloofde aan Katerijn 10 Beiersgulden (R. 1238, f. 210).

¹ GAHt, R. 1238, f. 2v.: *Matheus dictus de Hal die spelmeker unam domum et aream de duabus domibus et areis cum eius fundo et attinentiis, sitam in Buscoducis in vico Orthensi iuxta portam ibidem inter reliquam domum et aream predictam ex uno et inter quandam viam ibidem ex alio, tendentem a communi plathea ad hereditatem Anthonii de Caldarijs, quas duas domos cum earum fundis et attinentiis Matheus dictus de Hal die spelmeker erga Henricum Bredebart per iudicem mediante sententia scabinorum in Buscoducis acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit domino Henrico dicto Paeuweter, presbitero - - - salvis condicionibus et promissionibus inter dictum Matheum et Willelmum dictum de Wijck institorem occasione predictarum duarum domorum factis in suis robore et vigore permansuris. Testes Spiker et Pels. Datum VII octobris. Dictus dominus Henricus premissa hereditarie supportavit Paulo filio quondam Theoderici de Haren - - - Testes, datum supra.*

² ARA Brussel, Rekenkamers 45067, f. 9v. Het Maasschip of Kalkschip is inderdaad nog laat in het bezit van het klooster gekomen (zie Van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen I*, 109, nt. 2; M.W.J. de Bruijn, Verslag archiefonderzoek Sint-Geertruiklooster, 16).

gemeenschappelijke kosten zou worden onderhouden.¹ Op 24 november 1489 gaven de zusters twee voormalige kamers met hun ondergrond aldaar in erfelijke cijns aan Frank zoon van wijlen Aart Lambrechtsz. bakker. De kamers werden gesitueerd tussen erf van Jan Coef en erf van Hendrik schoonzoon van Hendrikske Bekker en de oliemolen van Lambrecht Witmersz. Aan Dirk Gijb Selen werd een stukje erf voorbehouden met het recht van weg over de daar aangelegde weg. De twee kameren vormden nu een huis, erf en tuin tussen erf van Gijsbrecht Oge, zoon van wijlen Jan, en erf van een andere Gijsbrecht Oge. Het complex strekte zich uit van de openbare straat achter tot aan de Dieze.² Op 31 januari 1498 droeg de

¹ GAHt, R. 1254, f. 441v.-442: *Sorores Iohanna Hoerken¹, priorissa, Iutta Bathensoen, subpriorissa, Heilwigis Pels, procuratrix, Elizabeth Beckers, Laurencia filia quondam Laurencii sMoleners, conventuales sancte Gertrudis in Buscoducis, cum expressis concensu¹ et voluntate fratris Iohannis Balduini, presbiteri et confessoris pro tempore sororum dicti conventus, cum tutoribus¹, domum, aream et ortum, qui fuerat quondam Iacobi Kul, sitos in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Nycolai filii quondam Reyneri Kul iunioris ex uno et inter hereditatem Elizabeth relicte quondam Willelmi Stierken ex alio, necnon hereditarium censum viginti solidorum antique pecunie, de quibus domo, area, orto et censu predictis Rodolphus filius quondam Franconis de Gezel unam medietatem, que ad domicellam Mechteldem filiam quondam Cristianum die Becker, priorissam, sororem de penitentia beati Dominici in Buscoducis nomine et ex parte sui et quorumcumque sororum suarum spectabat, erga eandem domicellam Mechteldem et reliquam medietatem, que ad Maius Hospitale situm in Buscoducis iuxta portam Captivorum spectabat, erga Tyelmannum de Spina et Willelmum Waerloes tamquam rectores dicti hospitalis adquisierant, prout in diversis litteris, simul cum edificiiis desuper stantibus, prout nunc ibidem edificati sunt, ut dicebat, hereditarie supportaverunt Ghijselberto Ogen, filio quondam Iohannis, cum litteris, aliis et iure - - - census fundi, hereditarii census ad sepetem¹ libras monete pariter ascendentes diversis personis - - -, tali condicione annexa quod murus interstitialis cum suo fundo, situs inter dictam domum et reliquam domum sibi contiguum dicto conventu sancte Gertrudis spectantem et eidem conventui remanentem, simul cum guttario desuper consistente perpetuo erit et permanebit dicto conventui sancte Gertrudis et Ghijselberto Ogen predicto communis et quod iidem conventus et Ghijselbertus eorum communibus expensis dictum guttarium perpetuo conservabunt in bona et laudabili dispositione, hoc salvo quod si aliqua dictarum partium in dicto muro edificando aut reparando aliquid fregerit, quod hoc eadem pars absque expensis alterius partis non edificantis aut non reparantis reformabit absque dolo. Testes Heeze et Borchgreve. Datum XIII^{ta} iunii.*

² GAHt, R. 1259, f. 78v.-79: *Sorores Iohanna Hoernken, priorissa, Aleidis de Hall, suppriorissa, Heilwigis Pels, procuratrix, et Laurencia filia quondam Laurencii filii quondam Rodolphi sMolneers, conventuales conventus regularissarum sancte Gertrudis siti in Buscoducis iuxta vicum Orthensem, cum tutore, in presencia et de expresso consensu et voluntate domini Iohannis Baudewini, earum confessoris, duas cameras cum earum fundis, sitas in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Iohannis Roef² ex uno et inter hereditatem Henrici generi Henrice² Becker, et molendinum olei Lamberti Witmeri ex alio, dempta tamen de premissis et Theoderico filio quondam Gibonis Selen soen reservata quadam particula hereditatis, simul cum iure viandi per viam ibidem ordinatam; item hereditarium censum quatuor librarum monete, solvendum hereditarie nativitatis Iohannis baptiste et mediatim nativitatis Domini ex dictis duabus cameris cum earum fundis, pridem supportatas Iohanni dicto die Molneer, filio quondam Iohannis die Molneer a Nicolao dicti Kull, filio quondam Reyneri Kull, filii quondam Nicolai, prout in litteris, et que due camere cum earum fundis pretacte nunc una domus et area et ortus dinoscuntur et sita est ibidem inter hereditatem Giselberti Oghe, filius quondam Iohannis, ex uno et inter hereditatem cuiusdam alterius Giselberti eciam Oghe vocati ex alio, tendentes a communi platea retrorsum usque ad communem aquam die Dyeze vocatam, ut dicebant, simul cum dictis litteris, aliis et iure, dederunt ad hereditarium censum Franconi filio quondam Arnoldi Lambrechts soen pistori, voor de oude lasten en voor 8 pond jaarlijks - - - promittentes cum tutore indivise sub obligatione omnium bonorum dicti conventus (in de marge waarschijnlijk hier in te voegen: et dicti quondam Iohannis die Molner et Elisabeth sue uxoris et quorumcumque suorum heredum et successorum deponere², exceptis oneribus in dictis litteris contentis) ratum servare, alias obligationem et impetitionem ex parte earum deponere. Promiserunt insuper indivise sub obligatione premissa, in casu quo imposterum inventum fuerit ex premissis plus fore solvendum quam census fundi et hereditarius census quatuor librarum monete*

weduwe van Frank haar vruchtgebruik op huis, erf en tuin over aan haar kinderen Lambrecht en Aleid, die het goed op dezelfde dag overdroegen aan Gerit zoon van wijlen Hendrik Geritsz. De cijns van 8 pond aan het klooster bleef bestaan. Op dezelfde datum droegen de kinderen de schulderkenning van 8 pond en van 4 pond uit de twee kameren, te lossen met 56 peters, over aan Gerit Hendrik Geritsz.¹

Het huis van Tielman Mathijsz. de snijder (Orthenstraat 33-35)

Tussen het perceel van Hendrik van Heerzel en het woonhuis van Machelm van Utrecht en later zijn zoon Gijsbrecht van den Hazenbossche stond het huis van Tielman Mathijsz. de snijder. Aart Pape van Reitsel, burger, had het op 12 april 1321 voor 3 pond in cijns gegeven aan Willem Tolinc de lakensnijder, zijn medeburger. Het werd toen gesitueerd bij het huis en erf van Gijs van *Traiecto* (= Utrecht). Uit het goed gingen toen 9 penningen hertogcijns. Willem mocht de 3 pond afkopen met 33 pond of elk van de 3 ponden met 11 pond.² Op 5 juli 1324 transporteerde Willem een

Huberto Roelofs, hereditarius census viginti solidorum monete conventui sancte Clare et hereditarius census triginta solidorum dicte monete conventui begardorum in Buscoducis annuatim perprius² exinde e iure solvendi, ut dicebant, necnon dictus census octo librarum dicte monete, hoc plus deponere, salvo tamen et in esse⁷ reservatis huiusmodi condicionibus pridem factis et ordinatis inter dictum conventum ex una et Giselbertum Oghe Jans soen ex alia partibus de quodam muro interstitiali cum suo fundo et quodam guttario desuper consistentibus - - -. Datum XIII novembris.

¹ GAHt, R. 1266, f. 280-281, ald. 280v.-281: *Notum sit universis quod cum Franco filius quondam Arnoldi Lambrechts zoen pistor promississet ut debitor principalis se daturum et soluturum Franconi de Langel ad opus conventus sororum regularissarium sancte Gheertruydis, siti in Buscoducis iuxta vicum Orthensem hereditarium census octo librarum monete anno quolibet hereditarie nativitatis Iohannis baptiste de et ex duabus cameris cum earum fundis, sitis in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Iohannis Coeff² ex uno et inter hereditatem Henrici generi Henrici Becker et molendinum olei Lamberti Wittmeri ex alio, nec non ex hereditario censu quatuor librarum dicte monete, solvendo hereditarie mediatim Iohannis baptiste et mediatim nativitatis Domini de et ex duabus cameris cum earum fundis predictis; cumque vero sorores Iohanna Hoernkens, priorissa, Aleydis de Hall, suppriorissa, Heylwigis Pels, procuratrix, et Lawreynia filia quondam Rodolphi Smollers, conventuales dicti conventus palam recognovissent et sub obligatione omnium bonorum dicti conventus dicto Franconi repromississent quod idem Franco dictum censum perpetue redimere et quitare poterit cum et mediante quinquaginta sex peters, pro ut in litteris, constituti igitur coram scabinis infrascriptis Lambertus filius dicti quondam Franconis et Petrus vanden Keer, maritus legitimus ut dicebat dicte Aleydis sue uxoris, filie dicti quondam Franconis huiusmodi repromissionem et recognitionem legitime supportaverunt Gerardo filio quondam Henrici Geritszoen - - -. Testes, datum supra.*

² GAHt, H. Geest 134: *Nos Nycholaus de Meghen et Elyas Pannicida, scabini in Buscho ducis, notum facimus universis quod coram nobis Arnoldus dictus Pape de Reytsel, noster conburgensis, dedit ad annum et hereditarium censum Willelmo dicto Tulinc pannicide, suo conburgensi, domum et aream dicti Arnoldi sitam in Buscho ducis in vico Orthensi prope domum et aream Ghisonis de Traiecto, ut dicebat, de qua domo et area predicta dictus Arnoldus novem denarios pro censu domini nostri ducis solvendo esse asserebat, ab ipso Willelmo iure hereditario possidendam anno quolibet pro tribus libris, grosso Turonensi denario monete regis Francie antiquo pro sedecim denariis in hiis computato, reddendis et solvendis dicto Arnoldo a dicto Willelmo pro una medietate in festo nativitatis Domini et pro reliqua medietate in festo nativitatis beati Iohannis Baptiste de domo et area predicta. Et promisit coram nobis dictus Arnoldus ut debitor principalis super se et bona sua omnia quod ipse dicto Willelmo de dicta domo et are pro dicto annuo et hereditario censu trium librarum dicte monete debitam et iustam prestabit warandiam, et quod omnem aliam obligationem in hac existentem deponet eidem, hac apposita condicione quod dictus Willelmus dictas tres libras dicti census cum triginta tribus libris dicte monete vel quamlibet libram dictarum trium librarum cum undecim libris prefate monete redimere poterit et quitare, presentium testimonio litterarum. Datum anno Domini M^o CCC^{mo} visesimo primo, in crastino festi Paschalis.*

cijns van 6 pond uit dit huis 'aan de kant naar het huis en erf van wijlen Godschalk van Bladel' aan Machelm de broer van Gijs. Willem kreeg het goed voor de 6 pond in erfelijke cijns en beloofde binnen zeven jaar 3 van de 6 pond te vestigen op ander goed van voldoende waarde in 's-Hertogenbosch. Hij zou het complex in de Orthenstraat dan verder houden voor 3 pond en de hertogcijns.¹ Op 1 februari 1368 transporteerde Willem Tolinc, zoon van wijlen Willem Tolinc het huis en erf aan Tielman Mathijsz. de snijder. Het werd toen, net als in 1324, gesitueerd tussen erf van Godschalk van Bladel en erf van wijlen Machelm van Utrecht.² Op 5 mei 1425 werd Tielman voor de laatste keer als belending vermeld.³

Orthenstraat 33 tot en met 39 worden samen als perceel van 63 voet (= 17,51 m) breed vermeld in het cijnsregister van 1520. Het waren toen echter drie afzonderlijke percelen, waarvan het zuidelijke (33-35), het Maasschip of Kalkschip, op naam stond van Hubrecht Gijsbrechtsz. schoenmaker. In 1573 werd de cijns betaald door Gerrit Wouters van Wel, later door Goiart Jansen scheerslijper en ten slotte door het Sint-Geertruiklooster, dat het dus nog laat verworven heeft.

De nalatenschap van de Utrechtse balling Machelm (Orthenstraat 27-31)

Een interessant complex vormen de huisplaatsen ten zuiden van het uiteindelijke klooster die nog in de veertiende eeuw uitgeslagen blijken te zijn. In een

In een akte van dezelfde datum (H. Geest 135) deed Willem de betalingsbelofte betreffende de 3 pond cijns.

¹ H. Geest 149: *Nos Petrus de Lapidea via et Walterus de Bladel, scabini in Buscho ducis, notum facimus universis quod coram nobis Willelmus Tulinc pannicida, noster conburgensis, annuum et hereditarium censum sex librarum, grosso Turonensi denario menete regis Francie antiquo pro sedecim denariis in hiis computato, vel alterius pagamenti eiusdem valoris, solvendum anno quolibet mediatim in festo nativitatis Domini ac mediatim in festo nativitatis beati Iohannis Baptiste de domo et area dicti Willelmi sita in Buscho ducis in vico Orthensi iuxta domum et aream Ghisonis quondam de Traiecto, ut dicebat, a latere versus domum et aream quondam domini Gotscalci de Bladel, hereditarie vendidit Machlemmo² fratro quondam dicti Ghisonis, supportavit et effestucando resignavit, dictumque Machlemmum in hunc censum coram nobis per curiam imposuit et heredavit modo in talibus consueto. Et dictus Willelmus dictam domum et aream de manu dicti Machlemmi recepit pro dicto censu iure hereditario possidendam, promittens ut debitor principalis super se et bona sua omnia quod ipse dicto Machlemmo de dicto annuo et hereditario censu sex librarum dicte monete, eidem vendito ut dictum est, debitam et iustam prestabit warandiam et quod omnem questionem proximitatis et omnem obligationem in hiis preexistentem deponet eidem. Promisit insuper coram nobis dictus Willelmus venditor sub premissa obligatione quod ipse dicto Machlemmo infra septem annos proxime sequentes tres libras annui et hereditarii census dicte monete de dictis sex libris dicti census ad aliam hereditatem ad hoc sufficientem, infra Buschum ducis sitam, de qua dictus Machlemmus contentus existat, tradet et assignabit ac sic firmabit, sicut id dicto Machlemmo ratum erit perpetue atque firmum, extunc dictam domum et aream pro tribus libris dicti census et pro censu domini nostri ducis inde solvendo habiturus, presentium testimonio litterarum. Datum anno Domini M^o CCC^{mo} vicesimo quarto, feria quinta post festum beatorum Petri et Pauli apostolorum.*

² H. Geest 629: *Willelmus dictus Tolinc, filius quondam Willelmi dicti Tolinc, domum et aream sitam in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Godescalci de Bladel ex uno latere et inter hereditatem quondam Maechelmi de Traiecto ex alio latere, ut ipse dicebat, legitime et hereditarie vendidit Tielmanno Sartori, filio Mathye Sartoris, - - -, supportavit et effestucando resignavit - - -, promittens - - - quod ipse - - - prestabit warandiam et quod omnem obligationem - - -, exceptis censu domini ducis, ipsi domino duci, atque hereditario censu sex librarum antique pecunie annuatim - - -, deponet omnino. Testes - - - Iohannes filius Boudewini et Nycholaus Scilder. Datum in profesto Purificationis beate Marie virginis anno Domini millesimo CCC^{mo} sexagesimo septimo.*

³ GAHt, R. 1195, f. 102v.

schepenakte van 23 juli 1490 wordt vermeld dat Jan van Haren de oude, weduwnaar van jonkvrouw Mechteld, dochter van wijlen Jan van Best, zoon van wijlen Gijb, aan Hendrik Pelgrom ten behoeve van de zusters een huisplaats had overgedragen van 20 voet breed. Deze huisplaats was gelegen in de Orthenstraat over het water achter het woonhuis van Gijsbrecht Machelmsz. tussen erf van Gijb van den Gein en erf van Jacob Stevens. Op genoemde datum droegen de zusters deze huisplaats samen met de daartoe behorende rechten – hierover dadelijk meer – over aan Gerit de Haarde schrijnwerker, zoon van wijlen Wautger. De zusters behielden zich hierbij het recht van weg voor over een steeg geheten *dat Beststraetken*.¹

Met dit straatje is mogelijk het Tweede straatje van Best bedoeld, maar gezien de ligging van deze huisplaatsen zal het toch eerder om de Koksche Poort zijn gegaan. De huisplaatsen waren namelijk gelegen achter het huis van Gijsbrecht Machelmsz. Maar met de vermelding hiervan is dit probleem niet opgelost, want in later tijd blijken er alleen huisplaatsen te hebben gestaan achter de percelen Orthenstraat 33-39, die bereikbaar waren via de Kloostergang.

Alvorens hierop nader in te gaan, is het de moeite waard de voorgeschiedenis van het complex te memoreren, die teruggaat tot het begin van de veertiende eeuw.

In 1998 werd bij opgravingen Achter het Verguld Harnas een pot met ruim 2000 munten gevonden. Uit de dateerbare exemplaren bleek dat deze pot rond 1300 in de grond gestopt moet zijn.² Waarschijnlijk is dit gebeurd vanwege de gevaarlijke toestand die er in die periode in delen van de Nederlanden bestaan heeft. Katalysator was hierbij de strijd tussen de graven van Vlaanderen aan de ene kant en de graven van Holland/Henegouwen aan de andere over een deel van Zeeland, Bewester-Schelde. Binnen deze strijd ging zich een maatschappelijke groepering manifesteren die tot dan toe buitengesloten was gebleven van de macht, te weten die van de (zelfstandige) ambachtslieden in de steden, verenigd in corporaties, de ambachtsgilden. Hiermee lijkt me de situatie voor ons doel voldoende geschetst.³ In deze tijd stond Vlaanderen geheel onder invloed van de Franse koning. Een opstand leidde ertoe dat deze een sterk ridderleger op de been bracht, dat op 11 juli 1302 bij Kortrijk tegenover een Vlaams leger van burgers en boeren stond. En wat niemand

¹ GAHt, R. 1259, f. 184: *Dicte sorores cum consensu et cum tutore et nomine dicti conventus ut supra (= conventus sancte Geertrudis in Buscoducis) domistadium quoddam, viginti pedatas ubique in latitudine continens, situm in Buscoducis in vico Orthensi ultra aquam ibidem currentem retro domum habitacionis quondam Giselberti Maechelini inter hereditatem Ghibonis vanden Gheyn ex uno et inter hereditatem Iacobi Stevens ex alio, simul cum iure utendi perpetuo¹ quibusdam viis, ponte et gradu ibidem consistentibus, atque hereditarium censum trium librarum monete, solvendum anno quolibet hereditarie ex domistadio predicto, simul cum edificiis in dicto domistadio consistentibus, pridem suppetata magistro Henrico Peregrini ad opus dicti conventus a Iohanne de Haren seniore, relicto legitimo quondam domicelle Mechteldis sue uxoris, filie quondam Iohannis de Best, filii quondam Ghibonis, prout in litteris, hereditarie supportavit Gerardo die Hairde scriniparo, filio quondam Wautgeri - - - salvo tamen dicto conventu et sibi reservato suo iure viandi ad et supra quendam viculum ibidem situatum, dat Beststraetken vocatum, ut dicebat. Testes Luedinx et Pelgrom². Datum XXIII iulii.* Ik heb de overdracht van Jan van Haren de oude aan het klooster niet kunnen traceren.

² J.E.L. Pelsdonk, 's-Hertogenbosch 1998: De munten uit de schatvondst Achter het Verguld Harnas', in: H.L. Janssen en J.R. Treling (red.), *Van penningen en groten. De schatvondst Achter het Verguld Harnas in 's-Hertogenbosch* (Utrecht 2011) 87.

³ Uitvoerig in M.W.J. de Bruijn en C.J.C. Broer, *Volc te voet. Gevolgen van de Guldensporenslag voor de opkomst van de burgerij in de Noordelijke Nederlanden* (Utrecht 2002).

verwacht had: het ridderleger werd er op de deels moerassige Groeningekouter verpletterend verslagen. Hun belangrijkste aanvoerder was hierbij een Zeeuwse edelman, Jan van Renesse. Omdat de Vlamingen de buitgemaakte gouden sporen van de ridders zouden hebben opgehangen in de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Kortrijk zou de strijd later de Guldensporenslag worden genoemd. De slag betekende een doorbraak voor de ambachtsgilden, die voortaan een plaats gingen innemen in de stadsbesturen.

Overmoedig geworden vielen de Vlamingen hierna onder aanvoering van Jan van Renesse Holland binnen. Hierbij werd ook Utrecht bezet, waar een broer van de Hollandse graaf, Gwijde van Henegouwen of van Avesnes, bisschop was. Ook in Utrecht deden de ambachtsgilden een greep naar de macht en ontvingen er in 1304 een privilege, de zogeheten eerste Utrechtse gildenbrief, waarbij hun een plaats in het stadsbestuur verzekerd werd.

Opmerkelijk is dat dit privilege niet werd teruggedraaid, nadat de Vlamingen zich in hadden moeten terugtrekken. Jan van Renesse, die als Zeeuw toch wel water gewend was, verdronk hierbij smadelijk in de Lek, toen zijn schip omsloeg. Bisschop Gwijde, die op 20 maart 1304 op Duiveland door de Vlamingen gevangen was genomen, keerde in de herfst van 1306 naar zijn bisschopsstad terug.

In de stad Utrecht bestonden in die tijd ernstige tegenstellingen tussen de families Van Lichtenberg en De Vries en hun aanhang. Deze partijen werden de Lichtenbergers en de Fresingen genoemd. Politieke meningsverschillen zijn er waarschijnlijk niet geweest. Het ging om de macht in de stad. Op 31 maart 1304 en in de nacht op 1 april werden de Hollandsgezinde Lichtenbergsche schepenen Gerrit Vrenken, Jacob Jacobsz. van Lichtenberg en Werner Frederiksz. vermoord. Aan de zijde van de Vlaamsgezinde *Fresingen* sneuvelden Aart van de Veen en Peter van de Zwaan.

De Hollander/Henegouwer bisschop Gwijde trad na zijn terugkeer opvallend gematigd op en heeft hiermee de stad en het Sticht Utrecht ongetwijfeld zeer veel ellende bespaard. Wel werd onder meer een aantal Vlaamsgezinden verbannen. Enkel van hen weken uit naar 's-Hertogenbosch, in ieder geval de aanvoerder, Lambrecht de Vries, ridder, en verder ook heer Machelm en Willem Amelraed.

Lambrecht verscheen op 22 november 1309 voor de Bossche schepenen om de rechten op een huis in Utrecht aan de Ganzenmarkt, en wel nummer 26, te transporteren. De akte is helaas slechts in een zeer gebrekkige zeventiende-eeuwse versie, mogelijk een vertaling, overgeleverd, zodat niet de hele inhoud duidelijk begrepen kan worden. Omdat ze voor zover ik weet nergens is afgedrukt, voeg ik ze hier als bijlage toe.¹

¹ Het Utrechts Archief, Collectie handschriften, BB 12 nw., 354 (blauw) oud, f. 38v. (zie bijlage). Aan de schepenlijst bij Jacobs, Justitie en politie, kan voor genoemde datum de naam Ansem van Eerde worden toegevoegd, tenzij het hier om de schout ging. De overigen, Wellen Hillenz., Aart Dicbier, Aart Poeldonk en Thomas Valant waren al uit andere oorkonden als schepenen bekend (zie ald. 248-249).

Willem Amelraed bezat in 1321 een huis in de Orthenstraat.¹ Hij overleed in 1327. Zijn dochter Aleid was toen non in Vrouwenklooster bij Utrecht (De Bilt). Zij schonk de helft van het huis van Willem in de Orthenstraat aan haar moeder Arneld om daarmee naar Bosch' recht te doen wat zij wilde.²

Heel wat meer is bekend over heer Machelm en zijn nageslacht. Uit de Utrechtse bronnen weten we dat hij een broer Gijsbrecht had die *Grote Gize* werd genoemd. Hiernaar zal Machelm zijn zoon Gijsbrecht genoemd hebben die doorgaans *Hazenbossche* werd genoemd.

Opmerkelijk is dat Machelm zelf later in de veertiende eeuw in Utrecht Machelm van den Bosch werd genoemd,³ terwijl hij 's-Hertogenbosch wel als Machelm van Utrecht werd aangeduid. In latere akten komt hij ook wel voor als *Machelijn (Machelinus)*. Overigens is in de akten niet altijd uit te maken of er *Machelinus* of *Machelmus* staat. Hoe dit ook zij, in Utrecht was zijn naam onmiskenbaar Machelm. Het ging bij personen met de naam Machelm om een echt Utrechts geslacht. Een voorvader van hem kwam al als eerste raad voor in een oorkonde uit 1196, waarin voor het eerst sprake is van de Utrechtse raad.⁴

¹ GAHt, H. Geest 139: *domo et area dicti Bartholomei (= Meus filius quondam Henrici dicti Quadeheyne) sita in Buscho ducis in vico Orthensi iuxta domum Willelmi dicti Amelraet.*

² BHIC, Collectie Cuypers van Velthoven 1422: *Universis Christifidelibus presentes litteras visuris vel audituris ego Erkenradis filia quondam Wilhelmi dicti Amelraet, monialis monasterii in loco dicto Vrouwen cloester consistentis, ordinis sancti Benedicti, Traiectensis dyocesis, notum fore cupio presentibus, publice profitendo quod, accedente ad hoc consensu et auctoritate reverendi abbatis mei in Oestbroec ac priorisse monasterii mei in Vrouwen cloester supradicti, concessi et tenore presentium concedo discrete domine Arnyldi, matri mei predilecte, plenam et liberam potestatem mediam partem aree et domus site in Buscho ducis, in qua dictus Wilhelmus pater meus nuper diem clausit extremum, cuicumque persone vendendi, obligandi, permutandi, donandi causa mortis vel inter vivos aut alio quocumque modo alienandi iuxta consuetudinem et ritum oppidi de Buscho ducis predicti, prout sibi visum fuerit expedire, renunciando quoad hoc omni iuri michi in eadem media parte competente vel competituro in posterum, pretextu cuiuscumque consuetudinis aut sanctionis canonice vel civilis, salvo tamen michi iure in reliqua medietate ipsius domus et aree, licet adhuc pro indiviso ex patruo obitu competente. Et nos Theodericus Dei gratia abbas in Oestbroec ac priorissa in Vrouwen cloester prenominati, premissis facto nostre monialis memorate auctoritatem adhibentes et quantum ad nos pertinet idem facientes, nulloque tempore violare seu impugnare volentes quocumque iure consuetudinario vel scripto sigilla nostra presentibus apposuimus in testimonium huius rei. Datum anno Domini M^o CCC^o vicesimoseptimo, ipso die beate Lucie virginis.*

³ Hij komt verschillende malen als zodanig voor in een in 1368 aangelegd goederenregister van het johannieterklooster in Utrecht. Dit register is opgenomen in J.M. van Winter (uitg.), *Sources concerning the hospitallers of St John in the Netherlands 14th-18th centuries*, Studies in the history of christian thought LXXX, ed. H.A. Oberman (Leiden-Boston-Keulen 1998), ald 249 (f. 42v.): *In parrochia sancti Nycolai Traiectensis dimidium mansum terre, prout iacet supra Hoghe Raven in orientali parte Reni inter terram domus sancti Spiritus a parte superiori, et terram heredum Maechelmi de Busco Ducis a parte inferiori. - - - ; 255 (f. 47v.): In Jutfaes. Item ibidem dimidium mansum, prout iacet supra Laghe Raven ab [orientali parte Reni] inter terram monasterii sancti Pauli Traiectensis a parte aqui[lonis] et terram heredum] Maechelmi de Busco Ducis a parte meridionali, - - - ; 358 (f. 116v.): [In Benscop] [Item ibidem dimidium mansum] terre prout iacet communi sulcu cum/ alio [dimidio manso terre] spectanti ad heredes Maechelmi de Busco [in iurisdictione domini] de Yselsteine. - - -.*

⁴ De oorkonde, gedateerd 1196 na 04.30 is in twee exemplaren bewaard gebleven: Het Utrechts Archief, Sint-Marie 1012 en Stadsarchief I, nr. 253. Meest recente editie: M.W.J. de Bruijn, 'Consules civitatis. Ontstaan en opkomst van de Utrechtse gemeenteraad', *Jaarboek Oud-Utrecht 1997*, 37-39.

Machelm van Utrecht/van Den Bosch leefde klaarblijkelijk nog in 1336. Op 17 juli van dat jaar werd hij vermeld als belender van huis en erf van wijlen Emond Hendriksz. Boelart (= Boelant).¹

Na het overlijden van Machelm zal zijn zoon Gijsbrecht van den Hasenbossche al zijn goederen hebben overgedragen aan Jacob Stevens met uitzondering van dit huis. Op 25 april 1368 verkocht hij namelijk een cijns van 10 schellingen, die Gijsbrecht hief uit huis en erf van Lambrecht de Zager aan Albrecht de ketelaar. Dit gebeurde nadat Jacob huis, tuin en het gebruik van een weg, zoals mr. Hendrik de schoenmaker dit bezat bij schepenvonnis had verkregen. De samenhang met de cijns is mij niet duidelijk. In ieder geval werd in de akte het uitgezonderde huis omschreven als 'huis en tuin in de Orthenstraat tussen erf van Tielman Mathijsz. en tussen een weg aldaar vanaf de straat tot aan het water. Hierbij werd het volle gebruiksrecht van de weg weer uitgezonderd'.²

Toch geeft een iets latere oorkonde, van 9 mei 1371, een wat ander beeld van de afwikkeling van de nalatenschap van Machelm. Op die datum erkenden Machelms zonen Gijsbrecht en Hendrik, zijn schoonzoon Hubrecht van Goilberdingen en Machelm van den Velde, zoon van Machelm van Utrechts dochter Sofie, een erfdeling te hebben gemaakt van zekere hun toebehorende erven. Bij deze erfdeling werden aan Gijsbrecht toebedeeld de helft van twee huizen en erven en van de hierachter gelegen oude muur in de Orthenstraat tussen erf van Mechteld Berwout en erf van Tielman de Snijder, en de helft van een morgen uit duizend morgen land van de gemene gronden van de stad op de Hoge Vogeldonk.³

¹ Vermelding uit 1461: GAHt, R. 1801, f. 45v.-46.; en uit 1585: GAHt, R. 1807, f. 243v.-244: *domum et aream quondam Emondi filii Henrici dicti Boelart, sitam in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Elisabet relicte Gerardi dicti Coptijt et inter hereditatem Maechelelini de Traiecto Inferiori.*

² GAHt, R. 1175, f. 122v.: *Notum sit universis presentia visuris quod cum Iacobus dictus Stevens omnia bona Ghiselberti dicti vanden Hazenbossche, exceptis in hiis domo et orto dicti Ghiselberti vanden Hazenbossche, sitis in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Tielmanni dicti Mathijs soen ex uno latere et inter quandam viam ibidem tendentem ex alio latere, tendentem a communi platea ad aquam ibidem currentem atque excepto pleno iure utendi dicta via, prout magister Henricus sutor huiusmodi domum, ortum et plenum ius utendi dicta via ad presens possidet, ut dicebat, erga Iohannem de Globo per iudicem mediante sententia scabinorum in Busco emendo acquisivisset, prout in litteris, constitutus igitur coram scabinis infrascriptis dictus Iacobus Stevens hereditarium censum decem solidorum monete, quem dictus Ghiselbertus vanden Hazenbossche solvendus habuit hereditarie in festo nativitatis Iohannis baptiste ex domo et area quondam Lamberti die Zagher, sita in Buscoducis ultra pontem Piscium (bovengeschreven: in extremo vici versus Orthen) (ondergeschreven: iuxta hereditatem Arnoldi Tijskens), ut dicebat, hereditarie vendidit Alberto cacabario - - -. Datum 3^a post Misericordia Domini.*

³ GAHt, Groot Ziekengasthuis 2290: *Ghiselbertus et Henricus, fratres, liberi quondam Maechelemi de Traiecto, Hubertus dictus de Gouburdingen, gener eiusdem quondam Maechelemi, et Maechelemus dictus vanden Velde, filius quondam Sophye filie dicti quondam Maechelemi, palam recognoverunt se quandam divisionem hereditariam mutuo fecisse de quibusdam hereditatibus ad se spectantibus ut dicebant. Mediante qua divisione medietas duarum domorum et arearum atque antiqui muri retro easdem consistentis, sitarum in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Mechtildis dicte Berwout ex uno latere et inter hereditatem Tielmanni Sartoris ex alio latere, atque medietas unius iugeris terre de mille iugeribus terre communitatis oppidi de Buscoducis, siti in loco dicto die Hoghe Voghel donc, ut ipsi dicebant, prenominato Ghiselberto cesserunt in partem.*

Op 2 oktober 1383 verkocht Gijsbrecht van den Hazenbossche een cijns uit zijn erf en bebouwing, die gesitueerd werden tussen erf van Tielman Mathijsz. en erf van Mechteld Berwout.¹ Het ging dus om hetzelfde complex.

Op 15 februari 1390 gaf hij zijn voorste en achterste huis met hun ondergrond ten cijns aan Jacob Stevensz voor 2 oude groten hertogcijns en voor 18 pond aan hemzelf. De omschrijving is opmerkelijk uitvoerig. Het voorste huis wordt gesitueerd tussen erf van Tielman Mathijsz. en zekere weg van Gijsbrecht aldaar tussen de dakdrup van het genoemde huis en erf van wijlen Jan Berwout. De weg was genomen van het erf tussen het genoemde huis en zijn dakdrup en tussen erf van genoemde Jan Berwout, en van een gebouw geheten *vlaec* van het voornoemde huis. Het achterste huis stond aan en in het water tussen erf van Tielman aan de ene zijde en tussen de genoemde weg en deels genomen van de *vlaec* van het achterhuis. Ook de dakdruppen van de huizen naar de weg behoorden ertoe. Buiten de stijlen van het huis waren zij $\frac{3}{4}$ voet (= ongeveer 21½ cm) breed (dus niet breder dan een dakgoot). Tussen het voorste en achterste huis lag een tuin. Hendrik mocht van de weg gebruik maken. Noch de verkoper noch de koper mocht daar iets bouwen dat de doorgang zou belemmeren. Maar Gijsbrecht mocht boven de weg bouwen boven een hoogte van 12 voet (= circa 3,444 m) vanaf het plaveisel, zo dat de koper er met een kar langskon. Gijsbrecht mocht wanneer hij dat wilde aan het eind van de weg een brug bouwen over het water aldaar, ter lengte van 3 voet op het bouwwerk van het achterhuis *werf* geheten, te weten vanaf de weg op de werf, tot minste schade. Geerling Watermael deed afstand van zijn naastingsrecht en de koper beloofde nog 65 Hollandse gulden aan de verkoper te betalen.²

¹ GAHt, R. 1177, f. 78v.: *Ghiselbertus de Hazenbossche hereditarie vendidit Yde relicte quondam Willelmi Loyer hereditarium censum XIII librarum monete, solvendum hereditarie mediatim Pasce et mediatim Remigii ex hereditate cum eius edificiis ipsius venditoris vendit... sitis in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Tilmanni Mathijs soen ex uno et hereditatem Mechteldis Berwout ex alio atque ex attinentiis dicte hereditatis singulis et universis, tendentibus a dicto vico retrorsum ad antiquum murum oppidi de² Buscoducis², promittens warandiam et aliam obligationem deponere, excepto censu ducis prius solvendo et sufficientem facere et cum assignatione² dicti census et² ad² alia bona infra villicationem in² hoc sufficientia² ex... dicta hereditates exinde ... Testes Heyme et Dicbier. Datum in crastino Remigii.*

² GAHt, R. 1178, f. 352v.-353: *Ghiselbertus vanden Hazenbossche, filius quondam Maechelmi de Traiecto inferiori, domum suam anteriorem cum suis fundo, sitam in Buscoducis in¹ Busco¹ in vico Ortensi inter hereditatem Tielmanni quondam Mathijs soen ex uno et inter quandam viam dicti Ghiselberti consistentis ibidem inter stillicidium dicte domus ex uno et inter hereditatem quondam Iohannis Berwout ex alio, et que via iamdicta sumpta est et sumetur de hereditate sita inter dictam domum et eius stillicidium et inter hereditatem dicti Iohannis Berwout, atque de edificio dicto *vlaec* predictae domus; atque domum posteriorem cum suo fundo dicti Ghiselberti sitam ibidem iuxta aquam et infra aquam inter hereditatem dicti quondam Tilmanni ex uno et inter dictam viam ibidem tendentem et partim de edificio dicto *vlaec* dicte domus posterioris sumpta¹ ex alio, prout huiusmodi domus tam anterior quam posterior cum suis fundis et cum suis stilis suarum ligaturarum ibidem site sunt et cum stillicidiis dictarum domorum versus dictam viam, que stillicidia continent extra dictos stilos dictarum ligaturarum versus dictam viam tres quartas partes unius pedate in latitudine; atque aream sitam retro dictam domum anteriorem inter dictam hereditatem dicti Tilmanni et inter dictam viam ex alio, et qui ortus tendit a dicta domo anteriori retrorsum usque ad dictam domum posteriorem et qui ortus tendit ab extremitate dicti stillicidii dicte domus anterioris linialiter retrorsum usque ad extremitatem dicti stillicidii dicte domus posterioris, que stillicidia continent¹ extra dictos stilos dictarum ligaturarum versus dictam viam tres quartas partes unius pedate ubicumque² in latitudine, prout huiusmodi domus tam anteriorem quam posteriorem cum suis fundis et areis, ut sic ibidem sunt assignata, ut dicebat, dedit ad hereditarium censum Henrico Stevens soen sutori, ab eodem hereditarie possidendos pro duobus grossis antiquos domino duci exinde solvendis, dandis, et pro*

Op 26 oktober 1391 gaf Jacob Stevensz. voor 3 pond in erfelijke cijns aan Jacob Meelman een huis met zijn ondergrond en een tuin achter dat huis, gelegen over het water, achter het woonhuis van wijlen Gijsbrecht Machelmsz. buiten de oude muur, gelegen tussen erf van wijlen Jan Stierken aan de ene en tussen erf van wijlen Mechteld Berwout aan de andere zijde. Tot de uitgifte behoorde ook de helft van de oude stadsmuur gelegen aan het eind van het genoemde huis en het gebruik van de weg die van het erf van Gijsbrecht genomen was. Deze weg strekte van de Orthenstraat langs erf van Mechteld Berwout tot aan het openbare water en van het water tot aan de oude muur. De weg was 10 voet (= 2,87 m) breed. Ook de brug over het water en een daar te maken trap mocht door Jacob Meelman samen met andere daarin gerechtigden gebruikt worden. Gijb van den Gein en Hendrik van Haren verkregen het recht van weg door de oude muur heen tot aan het openbare water aldaar. Het zal hierbij om de oude stadsgracht, dit wil zeggen de Achterste Stroom, zijn gegaan. De genoemden en Jacob Meelman zouden hiertoe een gesloten poort in de oude stadsmuur maken. Liesbet natuurlijke dochter van Gijsbrecht deed afstand van haar recht en beloofde de Pelgrim natuurlijke zoon van Gijsbrecht nooit recht op het uitgegevene zou opeisen. Hierna verkreeg Gijb van den Gein een huisplaats van 20 voet (= 5,74 m) breed over het water tussen erf van Gijb van den Gein en erf van Jacob Stevens, strekkend van een weg aldaar tot aan het erf van wijlen Jan Stierke, samen met het gebruik van die weg en een andere weg strekkend aldaar vanaf de Orthenstraat tot aan het openbare water, en van de brug en de trap aldaar samen met andere rechthebbenden, voor de hertogcijns ten bedrage van 2 penningen en 3 pond aan Jacob. De cijns van 3 pond was afkoopbaar met 30 Hollandse gulden.¹

hereditario censu XVIII libris monete, dandis sibi ab alio hereditarie mediatim Domini, mediatim Iohannis, et primo termino nativitatis Domini exsolvendis, promittens super habita et habenda warandiam pro pre... obligationem² deponere, additum condicionem sequentem, quod dictus Henricus in dicta via, prout ibidem inter dictas domos tam anteriorem quam posteriorem et cum suis fundis et stillicidiis et orto et inter hereditatem quondam Iohannis Berwout est sita, poterit ire, redire et ambulare et pergere² quotiens indigebat, sed² non² eorum emptoris et venditoris poterit aliquid ponere² vel situare in dicta via per quod ambulatio et vechio² et usus eiusdem eiusdem vie poterit impediri, hoc tamen salvo quod dictus Ghiselbertus libere poterit edificare supra dictam viam sursum ad eius proficium quamque voluerit ultra altitudinem XII pedatarum, mensurando a pavimento dicte vie sursum et huiusmodi edificiorum stilos ponere et situare ab utroque latere dicte vie, ita tamen quod dictus emptor poterit cum curru pergere in dicta via quando sibi placuerit, hoc etiam addicto quod quandocumque² dictus Ghiselbertus voluerit edificare et construere unum pontem ad finem dicte vie ultra aquam ibidem, scilicet a fine dicte vie ultra dictam aquam ad reliquam hereditatem dicti Ghiselberti sitam ibidem ultra dictam aquam, extunc dictus Ghiselbertus poterit libere edificare et construere huiusmodi pontem iuxta finem dicte vie apud dictam aquam in edificio dicto werf dicte domus posterioris iuxta dictam aquam ad longitudinem trium pedatarum mensurando a dicta via in dicto edificio werf vocato ad minus dampnum, ut ipsi recognoverunt et mutuo promiserunt. Testes scabini² de Penu et Urd..² Datum quarta post Valentini.

Gheerlacus Watermael prebuit et reportavit. Testes, testes¹, datum supra.

Dictus emptor promisit dicto venditori LXV Hollands gulden seu valorem ad nativitatis Iohannis proximum persolvendos. Testes, datum supra. Et ponetur² in ... litteris.

1396.06.20 droeg Jacob de cijns van 3 pond over aan Gijb Kess(elman?) (GAHt, R. 1179, blz. 451).

¹ GAHt, R. 1179, blz. 108: *Iacobus Stevens soen domum cum suo fundo et ortum situm retro dictam domum, sitos in Buscoducis in vico Orthensi ultra aquam ibidem currentem retro domum habitationis quondam Ghiselberti Maechelmi extra antiquum murum inter hereditatem quondam Iohannis Stierken ex uno et inter hereditatem quondam Mechtildis Berwout ex alio, simul cum medietate antiqui muri oppidi de Buscoducis, siti ad finem dicte domus, simul cum iure utendi via quadam sumpta de hereditate dicti quondam Ghiselberti, que via tendit a dicto vico Ortensi contigue iuxta hereditatem dicte quondam Mechtildis Berwout usque ad communem aquam ibidem et ab huiusmodi aqua*

De zojuist vermelde incijnsgeving was de tweede in een reeks van soortgelijke uitgiften, die een week eerder begon, op 19 oktober 1391. Toen gaf Jacob voor 4 pond aan Hendrik van Haren vleeshouwer een stuk erf achter het huis van Gijsbrecht van den Hazenbossche over het water, tussen het water en erf van Jacob, eveneens met gebruik van weg, brug en trap aldaar.¹

communi usque ad dictum antiquum murum, et que via continet ubique X pedatas in latitudine, et cum iure utendi ponte consistente ibidem supra dictam aquam atque gradu conficiendo ibidem similiter aliis hominibus ius in dicta via, ponte et gradu habentibus, dedit ad hereditarium censum Iacobo Meelman voor 3 pond per jaar, tali condicione quod Ghibo dictus vanden Gheyne et Henricus de Haren obtinebunt ius utendi via transeunte ibidem per dictum antiquum murum usque ad communem aquam ibidem, scilicet [quod]^a dicti Iacobus Meelman, Ghibo et Henricus de Haren in dicto antiquo [muro]^a in dicta via transeunte per huiusmodi antiquum murum sibi edificabunt unam ianuam ab eis perpetuo in bona dispositione servandam et claudendam ab eisdem Iacobo Meelman, Ghibone et Henrico, ita [quod]^a dicti Ghibo et Henricus cum clavibus per eandem ianuam transibunt usque ad aquam ibidem currentem et dictus Iacobus Meelman et eius familia pro tempore eis placuerit. Quo facto Elizabeth filia naturalis dicti quondam Ghiselberti Maechelmi cum tutore per presentem² ad opus dicti Iacobi meelman renunciavit, promittens cum tutore ratum servare et obligationem ex parte sui deponere et quod ipsa Pelgrimum filium naturalem dicti quondam Ghiselberti Maechelmi perpetuo tale habeat quod nunquam presumet se ius in premissis habere. Testes, datum supra (= Rover et Tijt. Datum quinta post Severini).

^a Dit woord ontbreekt.

Dictus Iacobus Stevens quoddam domistadium, XX pedatas ubique in latitudine continens, situm in Buscoducis in vico Ortensi retro domum habitationis quondam Ghiselberti Maechelmi ultra communem aquam ibidem inter hereditatem Ghibonis vanden Gheyne ex uno et inter hereditatem dicti Iacobi ex alio, tendens a quadam via ibidem tendente retrorsum ad hereditatem quondam Iohannis Stierken, simul cum iure utendi dicta via et alia via tendente ibidem a dicto vico Ortensi usque ad communem aquam ibidem, et in ponte et gradu ibidem consistentibus simul aliis hominibus ius in hiis habentibus, ut dicebat, dedit ad hereditarium censum dicto Ghiboni de Gheyne voor 2 penningen hertogcijns en 3 pond - - -. Testes Willelmus et Neynsel. Datum supra (= quinta post Severini).

Et poterit redimere dictum censum trium librarum ad spacium quatuor annorum post primum Remigii proxime futurum sine medio sequentem, semper dicto spacio ...dente cum XXX Hollants gulden seu valorem - - - anno LXXXX° mensis octobris in die Amandi hora completorum.

1394.12.09 transporteerde Jacob de cijns van 3 pond weer aan genoemde Gijb (GAHt, R. 1180, blz. 241). 1408.10.18 droeg Gijbs weduwe Ava het complex aan Willem Brugman, zoon van wijlen Aart Brugman (R. 1186, f. 9v.-10). Hierna droeg Wellen Brugman, zoon van wijlen Aart Brugman, het goed over aan Reinier van Brakel, zoon van wijlen Hendrik Bye van Macharen, waarna deze het 1419.07.06 transporteerde aan Jan van Haren vleeshouwer, zoon van wijlen Hendrik van Haren (R. 1191, f. 142v. oud, 143v. nw.). 1426.06.04 droeg Willem zoon van wijlen Gijb van den Gein de cijns van 42 schellingen over aan Aart Hoernken (R. 1197, f. 159).

1409.07.24 transporteerde Jacob Meelman zijn huis met ondergrond en tuin aan Gijsbrecht natuurlijke zoon van Hendrik Woutersz. van der Rullen en zijn vrouw Liesbet dochter van Hendrik Pouwelsz. Rover als huwelijksgift. Er stond toen een rosmolen op het goed: *cum molendino equorum in premissis consistente* (R. 1186, f. 418v.). Gijsbrecht droeg op 1418.10.12 over aan Servaas geheten Faes van Enen (R. 1191, f. 31v.).

1461.03.17 transporteerde Thomas zoon van wijlen Matheus de Rijk de cijns van 3 pond, die Hendrik Zeelmaker aan Jacob Stevens beloofd had, aan Wouter Woutersz. van Vught leerlooier (R. 1231, f. 198). Wouter droeg de cijns op 15 juli 1482 over aan Zeger zoon van wijlen Jan Eelgisz. lakensnijder (R. 1251, f. 123).

1475.11.20 droegen de erfgenamen van Jan Aartsz. Cromyseren de cijns van 3 pond die Jan Meelman aan Jacob Stevens moest betalen over aan heer Jan Hendrik Anselmsz. van Gemert, priester. Jan had de cijns verkregen van de Bossche minderbroeders (R. 1245, f. 177).

¹ GAHt, R. 1179, f. 105: *Iacobus Stevens soen quondam peciam hereditatis, sitam in Busco in vico Ortensi retro domum quondam Ghiselberti (doorgehaald: Maechelmi) vanden Hazenbosch ultra communem aquam ibidem currentem inter dictam aquam ex uno et inter hereditatem dicti Iacobi ex alio, et que pecia hereditatis continet ubique XX pedatas in latitudine et tendet ad quandam viam*

Op 4 april 1392 gaf Jacob voor de hertogcijs en 3 pond in cijs aan Hendrik Zeelmaker, zoon van wijlen Hendrik Zeelmaker, een huisplaats van 16 voet breed, eveneens over het water, tussen erf van Jacob en erf van Jan Gerijs. Ook dit perceel strekte zich uit tot erf van Jan Stierke. Het genoemde gebruik van weg, brug en trap was daarbij inbegrepen.¹

Een week later, op 18 april, verkreeg Jan Gerijs, door verkoop een erf van eveneens 16 voet breed tussen erf van Gijb van den Gein en erf van Hendrik Zeelmaker. De koper beloofde de verkoper 32 Hollandse gulden te betalen.²

ibidem sumptam de hereditate dicti quondam Ghiselberti retrorsum usque ad hereditatem quondam Iohannis Stierken, ut dicebat, simul cum iure utendi dicta via et etiam quondam alia via tendente ibidem a dicto vico Ortense usque ad dictam peciam terre similiter aliis personis ibidem hereditates habentibus et acquirendis de dicta hereditate dicti quondam Ghiselberti Maechelmi¹, ut dicebat, dedit ad hereditarium censum Henrico de Haren carnifici voor 2 penningen hertogcijs en 4 pond stadsgeld. Testes, datum supra (= in crastino Luce).

¹ GAHt, R. 1179, blz. 373: *Iacobus Stevens soen quoddam domistadium, XVI pedatas ubique in latitudine continens, situm ad vicum Orthensem retro domum habitationis quondam Ghiselberti Maechelmi ultra aquam ibidem currentem in hereditate dicti quondam Ghiselberti Maechelmi inter hereditatem dicti Iacobi ex uno et inter hereditatem Iohannis Gerijs ex alio, tendens a communi via ibidem sumpta et ordinata de hereditate dicti quondam Ghiselberti Maechelmi retrorsum usque ad hereditatem quondam Iohannis Stierken, simul cum pleno iure utendi ponte et gradu ibidem pro tempore consistente atque cum pleno iure utendi via tendente ibidem a dicto vico Orthensi retrorsum ad dictam aquam ibidem currentem et ulterius per pontem, ibidem consistentem et ulterius ab huiusmodi ponte usque ad antiquum murum oppidi de Buscoducis similiter aliis hominibus ius in dictis via, ponte et gradu habentibus et habendis et habituris, ut dicebat, dedit ad hereditarium censum Henrico Zeelmaker, filium quondam Henrici Zeelmaker, voor 2 penningen hertogcijs en 3 pond stadsgeld - - - tali condicione quod dictus Henricus dictos pontem, gradum et viam in bona dispositione perpetuo observabit similiter aliis hominibus ius in eisdem habentibus et habituris. Testes Neynsel et Tijt. Datum supra (= quinta post Iudica). 1393.11.28 droeg Jacob de cijs van 3 pond over aan Aart van Vladeracken zoon van Liesbet ten behoeve van Thomas zoon van wijlen Willem veren Ghisenraden soen (R. 1179, blz. 628).*

1444.10.17 transporteerde Klaas van Riel snijder deze huisplaats aan Liesbet weduwe van Jan van Mughovel. Situering: Jacob Stevensz., later Klaas van Vught de snijder aan de ene zijde en erf van Jan Gerijs, later Goiart Posteel aan de andere zijde, zich uitstrekkend tot aan erf van Jan Stierken, toen de kinderen van wijlen Jan Monic. Klaas van Riel had het erf bij schepenvonniss verkregen (R. 1215, f. 6).

1475.10.13 erkende Katherijn weduwe van Dirk van Roemsberch (*Roemsberge*) dat het huis op dit perceel met zijn dakdrup tot en op het erf van Katherijn zou blijven zoals het toen was. Willem van Venloon had het erf bij schepenvonniss verkregen. Het werd toen gesitueerd tussen erf van Jacob Stevens, later Klaas van Vught de snijder aan de ene zijde en erf van Jan Gerijs, later van Goiart Posteel, aan de andere zijde. Het erf was toen een huis in de Orthenstraat (!) tussen erf van Katherijn aan de ene zijde en erf van Jan Vlaming (*Vleminck*) aan de andere zijde (R. 1245, f. 316). Blijkens een aantekening onder aan de akte zou het later overgedragen zijn aan Gillis Aartsz. Bauwens.

² GAHt, R. 1179, blz. 380: *Iacobus Stevens soen quoddam domistadium, XVI pedatas in latitudine continens, situm in Buscoducis ad vicum Orthensem retro domum habitationis quondam Ghiselberti Machelmi ultra aquam ibidem currentem inter hereditatem Ghibonis vanden Gheyne ex uno et inter hereditatem Henrici Zeelmaker ex alio, tendens a quadam via ibidem usque ad hereditatem quondam Iohannis Stierken, simul cum pleno [iure]^p utendi dicta via tendente ibidem a ponte consistente ibidem supra dictam aquam ad antiquum murum oppidi de Buscoducis atque quadam via tendente a dicto vico Orthensi retrorsum usque ad domum, pontem atque dicto ponte et gradu ibidem consistente, scilicet eundi et redeundi, ambulandi et pergendi libere perpetuo per dictos vias, pontem totiens quotiens possessoribus pro tempore dicti domistadii et etiam possessoribus hereditatum quondam Iohannis Stierken sitarum retro dictum domistadium et abinde placuerit et visum fuerit expediri, ut dicebat, hereditarie vendidit Iohanni Gherijs, promittens warandiam et obligationem deponere, tali condicione quod dictus emptor dictas viam et pontem et gradum perpetuo in bona dispositione*

Voor 4 pond en 10 schellingen verkreeg Aart van Loon, zoon van Gijb van Loon, op 10 oktober 1393 een huisplaats van 20 voet breed tussen het water en erf van Jacob. Eveneens 20 voet breed was de huisplaats die Aart op dezelfde datum voor 4 pond verkreeg. Deze werd gesitueerd tussen erven van Aart en erf van Gerrit zoon van wijlen Hendrik *die Scout*. Deze laatste verkreeg op die datum voor 5 pond een huisplaats van 23 voet tussen erf van Aart van Loon en en erf van Jacob.¹ Mogelijk heeft Jacob Stevens ook een huisplaats uitgegeven aan Klaas van Goederheil verver. Gerrit zoon van wijlen Hendrik Schout had deze van Klaas in cijns gekregen. De huisplaats lag tussen erf van Hendrik en erf van Wouter Meye en strekte zich uit van het water tot erf van Jan Stierke. Het goed zou door Jan de Rover en Gerrit van wijlen Gerrit de Visser en zijn vrouw Luitgard geërfd zijn. Op 27

observabitur similiter aliis hominibus ius in eisdem viis et ponte habentibus et habituris pro tempore. Testes, datum supra (= quinta post Pasca).

Dictus Iohannes emptor promisit dicto venditori XXXII Hollants gulden seu valorem ad Pasca proxime futurum persolvendos. Testes, datum supra.

^a Dit woord ontbreekt.

¹ GAHt, R. 1179, blz. 604: *Iacobus Stevens soen quoddam domistadium situm in Buscoducis ad vicum Orthensem retro domum habitationis quondam Ghiselberti Maechelmi ultra aquam ibidem currentem contigue iuxta dictam aquam ibidem ex uno et inter hereditatem dicti Iacobi ex alio, et quod domistadium continet XX pedatas ubique in latitudine et tendit ibidem a quadam via ibidem retrorsum ad hereditatem quondam Iohannis Stierkens, ut dicebat, simul cum iure utendi via tendente a dicto vico Orthensi retrorsum usque ad antiquum murum oppidi de Buscoducis ibidem et via tendente ab eodem antiquo muro retrorsum usque ad aquam ibidem currentem, atque ponte et gradu ibidem similiter aliis hominibus ius in huiusmodi viis, ponte et gradu habentibus, ut dicebat, dedit ad hereditarium censum Arnoldo de Loen, filio quondam Ghibonis de Loen, ab eodem hereditarie possidendum duobus denariis census domini ducis exinde solvendis, dandis etcetera atque pro hereditario censu quatuor libris X solidis monete, dandis sibi ab alio hereditarie mediatim Domini, mediatim Iohannis ex premissis - - -. Testes Lysscap et Gestel. Datum quinta post Katherine. Dictus Iacobus Stevens soen quoddam domistadium situm in Buscoducis ad vicum Orthensem retro domum habitationis quondam Ghiselberti Maechelmi ultra aquam ibidem currentem inter hereditates Arnoldi de Loen ex uno et inter hereditatem Gerardi filii quondam Henrici dicti die Scout ex alio, et quod domistadium continet XX pedatas ubique in latitudine et tendit a quadam via ibidem retrorsum ad hereditatem quondam Iohannis Stierken, simul cum iure utendi via tendente ibidem a dicto vico Orthensi retrorsum usque ad antiquum murum oppidi de Buscoducis ac ponte et gradu ibidem similiter aliis hominibus ius in eisdem via, ponte et gradu habentibus, ut dicebat, dedit ad hereditarium censum dicto Arnoldo de Loen, filio quondam Ghibonis de Loen, ab eodem hereditarie possidendis pro duobus denariis solvendis domino duci (atque)^a pro hereditario censu exinde solvendis, dandis etcetera et pro quatuor librarum monete, dandis sibi ab alio hereditarie mediatim Domini et mediatim Iohannis ex premissis - - -. Testes, datum supra.*

Dictus Iacobus domistadium situm in Buscoducis ad vicum Orthensem retro domum habitationis quondam Ghiselberti Maechelmi ultra aquam ibidem currentem inter hereditatem Arnoldi de Loen ex uno et inter hereditatem dicti Iacobi ex alio, et quod domistadium continet XXIII pedatas in latitudine et tendet a quadam via ibidem retrorsum ad hereditatem quondam Iohannis Stierken, simul cum iure utendi via tendente a dicto vico Orthensi retrorsum usque ad antiquum murum oppidi de Buscoducis ac ponte et gradu ibidem, ut dicebat, dedit ad hereditarium censum Gerardo filio quondam Henrici dicti die Scout, ab eodem hereditarie possidendum pro duobus denariis census domini duci exinde solvendis, dandis et pro hereditario censu quinque libris monete, dandis sibi ab alio hereditarie Remigii ex premissis - - -. Testes, datum supra.

^a Dit woord ontbreekt.

1455.05.05 transporteerde Jan Monic (Monix) de huisplaats aan Katherijn weduwe van Dirk van Roemsberch (*Roemsberge*) met behoud van de cijns van 5 pond (R. 1255, f. 268v.). Jan had haar bij schepenvonnis verkregen.

juni 1421 transporteerden Jan de Rover, zoon van wijlen jonkheer Dirk de Rover en Dirk zoon van wijlen Dirk Colen van Dinther het goed aan Reinier van Langel.¹

In een niet afgewerkte akte, die tussen akten van 13 en 15 oktober 1421 staat, wilde Reinier van Langel een huisplaats aldaar tussen erf van Jacob Stevensz. en erf van Aart van Loon, overal 23 voet breed en strekkend tot erf van Jan Stierken, overdragen aan Klaas zoon van wijlen Gijb Wellens en Wouter zoon van Thomas van Vught. Deze huisplaats was door Hubrecht van Horwinen via schepenvonnis aan Reinier verkocht.² Gezien de belendingen gaat het hier waarschijnlijk om de hierboven genoemde huisplaats van 10 oktober 1393.

Laureis zoon van wijlen Jan geheten *Peter Oyrs* (!) gaf op 29 april 1423 voor 30 schellingen in cijns aan Hendrik Keyot, zoon van wijlen Ludeke, het derde deel in een huisplaats van wijlen Jan achter het huis van wijlen Gijsbrecht Machelmsz. over het water tussen het genoemde water en erf van Klaas Duve, strekkend van de openbare weg tot erf van wijlen Jan Monic.³

In een schepenakte van 23 juni 1469 trof ik een perceel achter het huis van Gijsbrecht Machelmsz. over het water aan, dat ik niet in oudere akten ben tegengekomen. Jan zoon van wijlen Laureis geheten *Petri Oer* had dit erf van 40 voet (= 11,48 m) breed verkregen van Jacob Coptijt. Op genoemde datum droeg Jan natuurlijke zoon van Jan natuurlijke zoon van wijlen Jan Balyaert het erf, gelegen

¹ GAHt, R. 1192, f. 183v.: *Iohannes die Rover, filius quondam domicelli Theoderici die Rover, atque Theodericus filius quondam Theoderici Colen van Dynther domistadium situm in Buscoducis in vico Orthensi retro hereditatem quondam Ghiselberti Maechelmans' ultra aquam ibidem inter hereditatem Gerardi filii quondam Henrici Scout ex uno et inter hereditatem Wolteri dicti Meye ex alio, tendens a quadam via retrorsum ad hereditatem quondam Iohannis Stierkens, simul cum iure utendi perpetuo quadam via ibidem tendente a dicto vico Orthensi inter hereditatem dicti quondam Ghiselberti usque ad antiquum murum opidi de Buscoducis ac ponte et gradu ibidem consistentibus similiter aliis hominibus ius in eisdem habentibus, quod domistadium Gerardus filius quondam Henrici Scout erga Nycolaum de Guederheile tinctorem ad censum acquisierat, prout in litteris, simul cum censu decem solidorum, quem dictus Gerardus dicto Nycolao ex dicto domistadioolvere promiserat et quem idem Gerardus postmodum erga prefatum Nycolaum acquisierat, prout in litteris, et quod domistadium cum censu predicto, nunc ad Iohannem et Gerardum primodictum per mortem quondam Gerardi die Visscher et quondam Luytgardis sue uxoris successione advolutum esse dicebat, hereditarie supportavit Reynero de Langel - - -. Datum XXVII iunii.*

² GAHt, R. 1193, f. 18: *Reynerus de Langel quoddam domistadium situm in Buscoducis ad vicum Orthensem retro domum habitationis quondam Ghiselberti Maechelmi ultra aquam ibidem currentem inter hereditatem Iacobi Stevens soen ex uno et inter hereditatem Arnoldi de Loen ex alio, quod domistadium continet ubique viginti tres pedatas in latitudine et tendit a quadam via ibidem retrorsum ad hereditatem quondam Iohannis Styerken, atque ius utendi perpetuo via tendente ibidem a dicto vico Orthensi in hereditate dicti quondam Ghiselberti Maechelmi usque ad antiquum murum opidi de Buscoducis ac ponte et gradu ibidem consistentibus similiter aliis hominibus ius in dictis ponte et gradu habentibus, venditis dicto Reynero ab Huberto de Horwinen per iudicem mediante sententia scabinorum de Buscoducis, prout in litteris, hereditarie supportavit Nycholai filio quondam Ghybonis Wellens et Woltero filio Thome de Vucht, cum litteris et iure, promittens super omnia ratum servare et obligationem ex parte sui deponere. Testes (niet afgewerkt).*

³ GAHt, R. 1193, f. 197v.: *Laurentius filius quondam Iohannis dicti Peter Oyrs tertiam partem ad se spectantem, in quodam domistadio dicti quondam Iohannis, situm in Buscoducis in vico Orthensi retro hereditatem quondam Ghiselberti Maechelmi ultra aquam ibidem fluentem inter dictam aquam ex uno et inter hereditatem Nycholai Duve ex alio, tendente a communi via ibidem ad hereditatem quondam Iohannis Monic, ut dicebat, dedit ad hereditarium censum Henrico Keyot, filium quondam Ludekini, ab eodem hereditarie possidendam pro XXX solidis monete, dandis sibi ab alio Purificationis ex premissis - - -. Testes, datum supra (= penultima aprilis, quinta post lubilate).*

aldaar tussen het water en erf van Gerrit de Visser, met zijn bebouwing over aan zijn vader. Jan de jonge had het bij erfdeling verkregen.¹

Op dezelfde datum transporteerde Jan Balyaert de jonge aan zijn vader een huisplaats van 23 voet breed, die gelegen was tegenover erf van de erfgenamen van Jan van Best tussen erf van Jan de jonge aan de ene en het overige (!) erf van Katherijn weduwe van Dirk geheten Roemsberch, zoon van wijlen Remboud Hendriksz., aan de andere zijde. Jan de jonge had dat erf van Katherijn verkregen.² Van deze huisplaats wordt in de akten niet vermeld dat zij achter het woonhuis van Machelm van Utrecht en zijn zoon Gijsbrecht van den Hazenbossche lag, maar in de Orthenstraat tegenover erf van de erfgenamen van Jan van Best.

Het probleem bij al deze percelen blijft hun precieze ligging.

¹ GAHt, R. 1238, f. 93: *Dictus Iohannes (= Iohannes filius naturalis Iohannis filii naturalis quondam Iohannis Balyaert) quondam hereditatem, quadraginta pedatas vel circiter ubique continentem in eius latitudine, sitam in Buscoducis ad vicum Orthensem retro domum habitacionis quondam Ghiselberti Maechelmi ultra aquam ibidem currentem contigue iuxta dictam aquam ex uno et inter hereditatem Gerardi dicti die Vysscher ex alio, quam hereditatem Iohannes filius quondam Laurencii dicti Petri Oer erga Iacobum Coptijten emendo acquisierat, prout in litteris, et que hereditas dicto Iohanni mediante quadam divisione hereditaria inter ipsum et suos in hoc coheredes habita in partem cesserunt, ut dicebat, simul cum edificiis prout in dicta hereditate ut dicebat existentibus, hereditarie supportavit michi ad opus dicti Iohannis sui patris - - -. Testes, datum supra (= XXIII iunii).*

Blijkens een kanttekening onder de akte en ook behorend bij een andere akte moest de vader eerst een tegenbelofte doen of kwijting verlenen van 580 Rijns gulden: *Non tradantur iste due littere neque tres alie littere in 2° folio precedente suo patri nisi repromisit sibi aut dederit quitantiam de quingentis et LXXX° Rijns gulden.* Inderdaad vinden we f. 91 drie akten, waarvan de middelste betrekking heeft op het erf van 40 voet breed, maar deze is niet afgewerkt. Op f. 108v. van hetzelfde deel werd de akte nagenoeg in gelijke bewoordingen en met dezelfde datering herhaald: *Iohannes dictus Balyaert naturalis iunior quondam hereditatem, quadraginta pedatas vel circiter ubique continentem in eius latitudine, sitam in Buscoducis ad vicum Orthensem retro domum habitacionis quondam Ghiselberti Maechelmi ultra aquam ibidem currentem contigue iuxta dictam aquam ex uno et inter hereditatem Gerardi dicti die Vysscher ex alio, quam hereditatem Iohannes filius quondam Laurencii dicti Petri Oer erga Iacobum Coptiten acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit michi ad opus Iohannis Balyart naturalis senioris, sui patris - - -. Datum XXIII iunii.* Maar ook hierbij staat een kanttekening, die ook betrekking heeft op een andere akte: *Non tradantur iste littere nisi pater primitus[?] dederit quitantiam de quingentis et octuaginta Rijns gulden suo filio et deletum de consensu partium prescriptarum.*

1481.06.11 droeg Jan Balyaert de oude (!) het erf van 40 voet breed tussen het water en erf van Gerrit de Visser, welk erf Margriet van Arkel ten behoeve van zijn zoon Jan had verkregen, over aan mr. Gerrit Simonsz. Ook droeg hierna Jan natuurlijke zoon van wijlen Jan Balyaert een erf met precies dezelfde situering, dat Rutger van Arkel ten behoeve van Jan Balyaert, natuurlijke zoon van wijlen Jan Balyaert, van Jan Balyaert had verkregen, over aan dezelfde mr. Gerrit Simonsz. (R. 1250, f. 522). 1481.06.11 droeg Jan deze huiserven over aan mr. Gerrit Simons. Rutger van Arkel zou het ten behoeve van Jan verkregen hebben van Jan de jonge (R. 1250, f. 477v. en f. 522). Aantekening f. 522: *Apportatum per dictos scabinos ultima septembris et dixerunt esse in maio, sed non sc... circ... domine[?].*

² GAHt, R. 1238, f. 108v.: *Primodictus Iohannes domistadium quoddam, situm in Buscoducis in vico Orthensi in opposito hereditatis heredum quondam Iohannis de Best inter hereditatem Iohannis Balyaert iunioris ex uno et inter hereditatem reliquam Katherine relicte quondam Theoderici dicti Roemsberch, filii quondam Reyboldi dicti Henrix soen ex alio, quod domistadium vigintitres pedatas in latitudine continet, quod domistadium Iohannes Balyaert iunior erga Katherinam predictam acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportavit michi ad opus dicti Iohannis sui patris naturalis senioris - - -. Testes, datum supra.*

Mr. Gerrit Simons droeg 1485.08.11 beide erven (!) over aan Jacob Jansz. van Hal (R. 1254, f. 110v.) en Jan van Hal 1493.06.01 aan Wouter van Middegaal (R. 1262, f. 212v.-213).

Dat het oorspronkelijke perceel Orthenstraat 27-31 gesplitst is, blijkt uit de cijnsregisters. In oorsprong was het 38 voet breed en zullen er 16 penningen cijns voor betaald zijn. Maar in 1520 stond het noordelijk deel (29-31) op naam van Adriaan zoon van Jan Pontenier en het zuidelijke (27) op naam van Willem van Riel voor Hendrik Buyens. Beiden betaalden 8 penningen cijns.

Na 1520 heeft Willem van Riel ook het noordelijk deel verworven. In 1573 echter betaalde over het noordelijk deel Jan Aartsz. schaalmaker voor Maria weduwe van Willem van Riel en over het zuidelijk deel Peter Willemsz. van Riel.

Volgens een oorkonde van 21 november 1634 zouden op 7 januari 1584 Geerling en Aleid, kinderen van wijlen Peter en van Marie dochter van Gering Dirksz. hebben overgedragen aan Antonis zoon van wijlen Jan Prekers het huis in de Orthenstraat dat in 1634 van Jan Hermans schoenmaker was. Deze Antonis was de grootvader van Jan Hermans. Volgens de laatste was bij die gelegenheid niet alleen het gebruik van de weg naast zijn perceel overgedragen, maar ook de poort die daar stond.¹ Ik kom hier op terug.

In het schepenprotcol trof ik twee akten van drie dagen eerder, 4 januari 1584, aan, waarin Anneke weduwe van Peter Jan Prekers en haar kinderen het aangrenzende perceel overdroegen aan Adriaan Willem Goiartzs. van Engelen. Het werd gesitueerd tussen erf van de erfgenamen Herman Jansz. alias Degens en huis en erf van voornoemde Herman en van Heilke weduwe van Hendrik Hendrik Willemsz.²

¹ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324k-II.

² GAHt, R. 1414, f. 283-284: *Anna nagelaten weduwe wijlen Peters soene Jans Prekers cum suo tutore de tochte de voorschreven Anneken competerende inde helft van een huijs, erve, hoff gelegen in sHertogenbossche inde Ortenstraet over die Sevensueesche brug eertijts tusschen erffve der erffgenamen wijlen Jans van Sijde wijnen des jongen ter eenre sijden ende tussen erffve der erffgenamen wijlen Dircx van Heeswijck ter andere sijden, tsamen¹ inde helft van een afterhuijs, gront after den voorschreven huijse ende gront staende bij dwater aldaer vleijtende, ende welcke parchelen daernaer gelegen waren tussen erffgenamen Hermans Janssen alias Degens ter eenre zijde ende tussen den huijse ende erve des voorschreven Hermans ende Heijlkens weduwe Henricx soene wijlen Henricx² Willemsen ter andere sijden, welcke voirschreven parchelen Jan, Gerit ende Adriaen, gebroederen, soenen wijlen Lijberts² soene wijlen Wouters Buijsen vanden selven Lijberden² ende Marien sijns huijsvrouwen tsamen verweckt, Joost Rutgerssen ende Jan Dircx inden name van hen selven ende oeck inden name ende van wegen Joostkenen, Neelkenen ende Meriken² gesusteren, onbejaerde dochteren wijlen Lijberts ende Marikens voorschreven, daer voerens sij hen foert ende sterck maect hadden, ten chijns vuytgegeven (hadden) den voirschreven Peteren soene Jans Prekers steenhouwer, prout in litteris wesende vanden date den XXV^{en} aprilis, des dijnsdaechs naden sondach als men singt Jubilate int jaer ons Heeren duijsent vijffhondert drie ende vijftich, heeft zij wittelijck opgedragen ende gecedeert Anthonissen, Jacobben ende Henrick gebroederen, soenen wijlen Jans Prekers voirschreven - - -. Quartta ianuarii anno XV^c LXXXVIII.*

Want dit aldus geschiet is alsoer verhaelt is, soe sijn gestaen voer scepenen ondergeschreven die voirschreven Anneken nagelaten weduwe wijlen Peters soene Jans Prekerts voer deen helft cum tutore ende Anthonis, Jacob ende Henrick gebroederen, soenen wijlen Jans Prekerts voer dander helft, ende hebben voirschreven huijs, erve, hoff ende afterhuijs met allen den rechten ende toebehoerten wittelijck ende effelijck opgedragen, overgegeven ende getransporteert Adrianen soene Willems Goijartssen van Engelen - - -, vuytgenomen eenen erffchijns van twee schillingen Bosch pajments capitulo etc., den grontchijns jairlicx beloopende II stuijvers I oirt oft daeromtrent onsen genadighen heere den coninck als hertoch van Brabant etc. ende enen jairlicxen loschijns van twelf gulden thien stuyvers Augustijnen Chiermans, ende alnoch vijff verscheijde loschijnsen elck van vijff gulden siaers - - - aen verscheijde personen - - -. Testes ende datum ut supra.

Niet in het protocol, maar in het archief van het Groot Ziekengasthuis vond ik evenwel twee akten van drie dagen later, 7 januari 1584, waarin eerst Peter zoon van wijlen Willem van Riel als weduwnaar van Marie Gering Dirksdr. het vruchtgebruik in een complex in de Orthenstraat overdroeg aan hun beider kinderen, waarna deze laatste het transporteerden aan Antonis zoon van wijlen Jan zoon van wijlen Peter Prekers. Het betrof een huis, erf, leeg erf, tuin, kookhuisje (*domuncula dicta koeckhuysken*) en achterhuis en was gelegen tussen erf van Heilwig weduwe van Jan Hermansz. Vluggers alias Degens, met een doorgang ertussen, aan de ene zijde en erf van de kinderen van Jan Schaalmaker aan de andere zijde, en strekte zich uit tot aan het water aldaar. Tot het goed behoorde het recht van gebruik van de doorgang en van een poort aldaar tussen huis en erf van Heilwig weduwe van Jan Hermansz. Vluggers en haar kinderen. De andere belending wordt niet genoemd, waarschijnlijk betreft het het zojuist omschreven goed.¹

Blijkens het cijnsregister van 1573 betaalde Jan Aartsz. Schaalmaker voor Marie weduwe van Willem van Riel 8 schellingen oud.² Zoals met name uit de andere stukken in het archief van het Groot Ziekengasthuis blijkt, gaat het hierbij om het goed naast de Koksche poort dat van Machelm van Utrecht was geweest (Orthenstraat 27-31).³

Over het gebruik van de poort ontstond in de zeventiende eeuw een geschil met de bezitter van Orthenstraat 23-25, Jan Hermansz. schoenmaker. Op zijn verzoek werd

¹ GAHt, Groot Ziekengasthuis 2290. De tweede oorkonde van die datum (1584.01.07), waarin de inhoud van de eerste betreffende de overdracht van het vruchtgebruik is opgenomen, luidt: *Notum sit universis quod cum Petrus filius quondam Willelmi de Riel tanquam relictus legitimus quondam Marie sue uxoris, filie quondam Gerongii Diercxssen usufructum sibi (ut dicebat) competentem in domo, area, vacua hereditate, orto, domuncula dicta koeckhuysken, domo posteriori, cum omnibus et singulis suis iuribus et attinentiis, sitis in Buscosducis in vico Orthensi inter hereditatem Heylwigis relicte quondam Iohannis Hermanni Vluggers alias Degens, quodam transitu interiacente, ex uno latere et inter hereditatem liberorum quondam Iohannis Schaalmaker ex alio latere, tendentibus a communi platea retrorsum ad aquam ibidem currentem, simul cum iure utendi et fruendi dicto transitu et porta ibidem consistente inter domum et hereditatem Heylwigis relicte quondam Iohannis Hermanni Vluggers et eius liberorum predictorum, legitime supportasset Gerlaco et Aleydi, liberis Petri et quondam Marie predictorum, ad opus eorum et ad opus Willelmi et Marie, liberorum Petri et quondam Marie predictorum, prout in litteris - - -, constituti igitur coram scabinis infrascriptis dicti Gerlacus et Aleydis, liberi Petri et quondam Marie predictorum, tam pro se ipsis quam pro dictis Willelmo et Maria, liberis Petri et quondam Marie predictorum, pro quibus se se¹ fortes fecerunt et fortes faciunt per presentes, cum tutore dicte Aleydis - - -, dictos domum, aream, hereditatem vacuum, ortum, domunculam dictam koeckhuysken, domum posteriorem, cum suis iuribus et attinentiis predictis necnon ius utendi et fruendi transitu et porta predictis, legitime et hereditarie vendiderunt Anthonio filio quondam Iohannis filii quondam Petri Prekers - - -, supportaverunt et effestucando resignaverunt - - -, promittentes - - - quod ipsi dicto Anthonio emptori - - - prestabunt warandiam et quod ipsi omnes obligationem et impetitionem - - - deponent omnino, exceptis censu fundi unius et dimidii stuferorum domino nostro regi tanquam duci Brabantie, hereditario redimibili censu duodecim florenorum liberis Henrici de Bie apothecarii, hereditario censu septem florenorum Elisabeth relicte quondam Willelmi Verschout et hereditario redimibili censu sex et dimidii florenorum Iohanni Janszoen de Ravensteyn annuatim exinde e iure solvendis, conditionibus et restrictione² iuxta continentiam litterarum inde confectarum, olim initis et factis, in suis vi et robore duraturis et permansuris. Testes - - - Goeswinus de Brecht, filius domini Iohannis de Brecht, militis, et Nycolaus de Thulden. Datum septima die mensis ianuarii anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quarto.*

² BHIC, Raad en rentmeester-generaal 280, f. 10. In deze post en de voorafgaande (Orthenstraat 23-25) is bij Willem van Riel een accolade geplaatst.

³ GAHt, H. Geest 149 (1324.07.05) en Groot Ziekengasthuis 2290 (1371.05.09).

in 1634 door een gemeentelijke commissie met de zogeheten paalmeesters een onderzoek ingesteld. Jan Hermansz. vertoonde hierbij de hierboven genoemde akten van 7 januari 1584. Het Sint-Geertuiklooster moest de akten laten zien *die sij vanden ganck ende wech in questie eenichsints waeren hebbende oft zouden moghen pretenderen*. Zij leverden de hierboven behandelde akten van 13 december 1475 en 15 september 1478. De commissie met de paalmeesters zagen ook de akte van 21 augustus 1549, waarbij het naastgelegen huis, *nu toecommende de weduwe Gijsbert vanden Ven*, was verkocht *met gelijcke recht van te gebruijcken den voorschreven deurganck*. Ook lieten de paalmeesters zich informeren door de metselaar *die den muere vanden achterhuijs van Jan Hermans suppliant van nijeuws heeft getimmert*. Deze verklaarde *dat hij int affbreecken vanden selven muer ende daer te voorens inde voorschreven muer een deur ofte deorraem heeft gesien ende bevonden*. Uiteindelijk hadden zij bevonden *dat alhoewel den eijgedom vanden zelve deurganck is toecommende aen die vanden Convente voornoempt, dat nochtans den voorschreven Jan Hermans als eijgenaer van sijnen woonhuijse ende erffnisse van dijen soude competeren het recht van te gebruijcken den voorschreven deurganck metter poorte aende straete staende*, zoals hij en zijn voorgangers dat meer dan vijftig jaar tevoren verkregen hadden. Hij mocht de gang alleen gebruiken zonder deze *met timmeragie, hoopen, vuijligheden, mest ofte andere saecken sijn oude wijde te benemen ofte te beletten*.¹

¹ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324k-II: *Alsoo mijn heeren Schepenen der Stadt van Shertogenbossche op de requeste aende selve gepresenteert bij ofte van weggen Jan Hermans Schoenmaecker als proprietarijs ende gebruijcker van sijnen huijse ende toebehoorten van dijen, gestaen ende gelegen binnen deser voorschreven stadt inde Ortenstraet, hadden gecommiteert de heeren Adriaen Ploos ende m^r. Robbrecht van Voorn Licentiaet inden rechten, hene mede Schepenen, Om neffens den heere Officier, Greffier ende Paelmeesteren derselver Stadt het bescheedt des Suppliants vande gerechticheijt bij hem gepretendeert inden ganck ende wech neffens sijnen voorschreven woonhuijse gelegen te visiteren ende voorder als bij den dispositive der voorschreven requeste is versocht, soe hebben die voornoemde heeren ende Paelmeesteren hen op ten thienden Novembris deses gevonden op de Erffnisse, ganck ende wech voorschreven, ende naer visitatie van dijen, als oock hebbende aldaer hooren leesen seeckere Schepenen brieven deser voorschreven Stadt, bij den voorschreven Suppliant voortsgebracht, wesende vander date den sevensten januarij 1584, inhoudende onder andere vercoopinge ende opdracht vanden voorschreven huijse gedaen bij Geerlingen ende Aleijden, kijnderen wijlen Peters ende Marie dochtere Geerincx Dirxssen aen Anthonissen soone wijlen Jans Prekers, des voorschreven Suppliants gewesene grootvader, hebbende denselven Antonissen daer inne mede, mede vercoft ende overgegeven nijet alleene de gerechticheijt van te gebruijcken ende genijeten den doorganck neffens de voorschreven des Suppliants huijsinge gelegen, maer oijck de poorte aldaer staende. Ende is voorts bij de voorschreven heeren geordonneert aen Peteren van Haestricht, Procureur aldaer gecompareert geweest sijnde, van wegen die vanden Convente van S^{te}. Gertruijden deser voorschreven Stadt binnen drie eerstcommende daghen inder Griffie te leveren de Schepenen brieven ende bescheeden die sij vanden ganck ende wech in questie eenichsints waeren hebbende oft souden moghen pretenderen. Welcken volgende bij den voorschreven van Haestricht overgebracht sijnde verscheijde Schepene brieven, ende onder deselve eene Acte van gifte gedaen bij M^r. Geraerd Hornkens aen ende ten behoeve vanden Convente voorschreven, van sijne huijsingen, soe voor als achter erven, hoff ende seeckeren beempt, gelegen achter sijnen achtersten hoff, mitsgaders sijnen sijdelhoff, streckende van seeckeren muere gelegen bij de staltrappe van sijn eerst voors^e. huijs, ende voorts gaende naer ende tot de wooninge wijlen Jans van Best, maer nu Jouffrouwe Demuedis, desselfs weduwe, t'saemen metten wech sich voorts streckende oft leijdende vande Ortenstraet totte poorte der huijsingen voorgenoempt naer breeder vermellen vanden instrumente daer van geexpedieert bij den Notaris Johannes Amelrici den XIIIe. September a^o. XIII^c. vijffenseventich (1475.09.13 = 1475.12.13); item eenen Schepenen brieff deser Stadt van date den XVe. Septembris a^o. XIII^c. achtenseventich (1478.09.15), daerbij die voorschreven M^r. Geraerd Hornkens ten behoeve des voorschreven Convents heeft opgedraegen sijne woningen, erffven, hoff*

Een achter Orthenstraat 27-31 staande mansio?

Hoe lastig het is om zicht te krijgen op de bebouwing achter de Orthenstraat, ten dele over de Marktstroom en de Achterste stroom blijkt uit de stukken betreffende van een complex aldaar dat gesitueerd moet worden achter de Orthenstraat 27 en volgende. In een transport van 29 december 1732 droeg de weduwe van de landgraaf van Hessen, gravin van Stirum en Bronkhorst, over aan mr. Jacob van der Helst:

eene welgelegen hujsinge voorsien met verscheijde kaameren, hoff, stallinge ende koetshuijs met zijne verdere toebehoorten en gerechtigheeden van dien, gestaan en gelegen binnen dese stadt agter het geweesene klooster vande Geertruijden in de Ortenstraat agter in een poort daar enen¹ (=men) door in en

ende ledighe erffnisse, t'saemen met alle andere sijne timmeringen malcanderen aenliggende, gelegen in Shertogenbossche bij oft ontrent d'Ortenstraet Tusschen erffnisse der Susteren Regularissen des Convents voorschreven, gelegen aldaer aen d'een sijde, Ende tusschen erve oft hoff desselffs Convents ende d'erve Jouffrouwe Demoedis weduwe wijlen Jans van Best voornoemt aen d'ander sijde, streckende met beijde d'eijnden totte gemeijne waeteren die Diese genoempt, aldaer vlietende, Tsaemen met seeckeren doorganck diewelcke streckt vande voorschreven Ortenstraet totten erve voorschreven, ende met twee steenen bruggen, mette Timmeringen opte voorschreven bruggen staende, daerenboven seeckeren beempt oft weijde over d'achterste water aldaer liggende, t'saemen mette huijsen ende timmeringen inden selven beempt getimmert ende gemaect, aldaer gelegen tusschen erffve des voorschreven convents aen d'een sijde ende tusschen erffve der erffgenaemen wijlen Jan Monincx aen d'ander sijde, streckende vanden achtersten water achterwaerts naer deser stadts mueren, tot seecke water oft erve tusschen den voorschreven beempt ende muere aldaer gelegen; mede oijck gesien hebbende seeckere andere Schepenen brieven in date den XXI^{en}. Augusti vanden jaere XV^c. XLIX (1549.08.21), daerbij het naestgelegen hujs (nu toecommende de weduwe Gijsbert vanden Ven) is vercoft met gelijcke recht van te gebruijcken den voorschreven deurganck. Ende dijenvolgende opten XVII^{en}. Novembris voorschreven bij de Paelmeesteren den voorschreven deurganck tusschen beijde liggende wederom gevisiteert sijnde, ende daer toe oijck bij ons verhoort wesende den metser die den muere vanden achterhuijs van Jan Hermans Suppliant van nijeuws heeft getimmert, verclaert hebbende dat hij int affbreecken vanden selven muer ende daer te voorens inde voorschreven muer een deur ofte deorraem heeft gesien ende bevonden; ende want midts d'absentie van mijn heer Ploos bij Appostille op des voorschreven Jan Hermans requeste gestelt op den voorschreven XVII^{en} Novembris is gesurrogeert in desselffs plaetse den heere Isack Govaerts vanden Graeff, oijck Schepen deser voorschreven stadt, Soe hebben ten lesten die voorschreven van Voorn, Vande Graeff, Griffier ende Paelmeesteren allen de voorschreven brieven gerevideert ende geexamineert, ende alsoe vuyjtte selve ende situatie vande plaetsche ende oude deuren op den deurganck vuyjtcommende bevonden dat alhoewel den eijgedom vanden selven deurganck is toecommende aen die vanden Convente voornoemt, dat nochtans den voorschreven Jan Hermans als eijgenaer van sijnen woonhuijse ende erffnisse van dijen soude competeren het recht van te gebruijcken den voorschreven deurganck metter poorte aende straete staende, gelijck hij ende sijne voorsaeten dat over vijftich jaeren hebben vercregen, ende ijsedert gecontinueert, ende dat hij oversulcx int selve gebruijck nijet en behoort gestoort noch geturbeert te worden, Ten waere hem niet naerder bescheedt ofte bewijs t'selve gebruijck ten petitoiren werdde ontseijt, inder voegen dat hem voor deser tijdt het stellen vande deure in sijnen vernieuwden sijdelmuer op den voorschreven ganck vuyjtgaende nijet en behoort beleth te worden, gelijck allen t'selve die voorschreven Paelmeesteren op hennen eedt gemaent sijnde ende die andere heeren Commissarissen neffens hunlieden hebben verclaert ende verclaeren midts desen alsoe te behooren soe lange als bij anderen oft naerderen bescheedt het contrarie nijet en worde bewesen, inder verstande nochtans dat die voorschreven Jan Hermans den voorschreven deurganck voor hem ende de inwoonders van sijnen huijse alleenlijck met gaen, staen ende vaeren sall mogen gebruijcken, sonder denselven eenichsints in heel ofte deel met timmeragie, hoopen, vuyjligheden, mest ofte andere saecken sijn oude wijde te benemen ofte te beletten. Ende des t'oirconde hebben dese onderteekent opten XXI^{en}. Novembris XVI^c. XXXIII.

uijtgaaft off reijft, oost ende west den gemeenen waterloop genaamt de Diese, zujftwaarts de huijsinge tegens woordig kompeteerende juffrouw Theodora Maria de Hee, weduwe wijlen de heer ende meester Paulus Suijskens, en noortwaarts de huijsinge en erve van de erve¹ der erffgenamen wijlen de weduwe Vreggen en sinjeur Olijslagers.¹

Gezien een aantal bijeengevoegde stukken, die zich bevonden in de collectie van het Provinciaal Genootschap,² ging dit complex terug tot goed dat behoord had aan mr. Gerrit Hoernken. Zoals een notarieel instrument uitvoerig verhaalt, had deze op 13 december 1475 tijdens een plechtige bijeenkomst bij het rooster van het spreekhuis van het Sint-Geertruiklooster de goederen aan het klooster geschonken. Het ging toen om zijn voorhuis en achterhuis en hun erven en tuin, een een beemd achter zijn achtertuin en een zijtuin, strekkend van een muur bij de 'staltrap' (*stalgratam*) van zijn eerstgenoemde huis en zich uitstrekkend tot het woonhuis van wijlen Jan van Best, nu van diens weduwe Demoed, samen met de weg strekkend van de Orthenstraat tot aan de poort van de genoemde huizen, met al hun bebouwing.³

Althans een deel van dit complex komen we tegen in een schepenakte van 24 juni 1353. Jan Spiker de oude aan de ene zijde en Jan, Dirk, Engelbert, Heilwig en Katherijn, kinderen van wijlen Dirk Spiker, en Willem de Bruin de smid, echtgenoot van Margriet dochter van wijlen Dirk, aan de andere zijde hadden volgens die akte een erfdeling gemaakt van het hele erfgoed dat Jan Spiker de oude en wijlen Dirk hadden gehad in de Orthenstraat tussen het erf van de kinderen van Dirk Zande en dat van Liesbet Wilde, zowel aan deze als aan gene zijde van het water. Krachtens deze deling is de helft van het hele erfgoed die gelegen is aan de kant naar het erf van Liesbet Wilde toe aan de kinderen van wijlen Dirk en aan Willem ten deel gevallen. De helft van het voorste huis en erf die aan de kinderen van Dirk en aan Willem ten deel was gevallen zou één voet breder zijn dan de andere helft van dat huis en erf.⁴

¹ GAHt, Coll. Provinciaal Genootschap 324k-XI; zie ook Van Sasse van Ysselt I, *De voorname huizen* I, 112.

² Thans in GAHt.

³ Coll. Provinciaal Genootschap 324k-I: *domos suas anteriorem et posteriorem ac areas earum et ortum, atque pratum quoddam retro ortum suum posteriorem situm, necnon ortum suum lateralem, protendentem a muro quodam sito apud stalgratam^a domus sue primodictae et progredientem versus et usque habitationem quondam Iohannis de Best, nunc vero domicelle Demoedis relictae eiusdem, unacum via protendente se a vico Ortensi usque ad portam domorum predictarum, unacum omnibus et singulis edificiis in hereditate domorum, arearum, ortorum atque prati huiusmodi consistencium, ac omnibus et singulis iuribus, pertinenciis et attinenciis suis, et prout idem magister Gerardus domos, areas, ortos, pratum, edificia unacum pertinenciis et attinenciis huiusmodi hodierna die possedit et ad ipsum proprietario et hereditario iure spectabant.*

⁴ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324a: *Iohannes dictus Spiker senior ex una parte, Iohannes, Theodericus, Enghelbertus, Heilwigis et Katherina, liberi quondam Theoderici dicti Spiker, cum earum tutoribus ad^a hoc ab ipsis Heilwige et Katherina electis et eis a iudice rite datis, et Willelmus dictus die Bruyn faber, maritus et tutor legitimus, ut asserebat, Margarete sue uxoris, filie dicti quondam Theoderici, ex altera parte, palam recognoverunt se quamdam divisionem hereditariam mutuo fecisse de tota hereditate quam dictus Iohannes Spiker senior et dictus quondam Theodericus habuerunt, sitam in Buschoducis in vico Orthensi inter hereditatem liberorum quondam Theoderici Zanden ex uno latere et inter hereditatem quondam Elizabeth dicte Wilde ex alio latere, scilicet de tali tota hereditate que sita est ibidem, tam ab ista parte aque quam ultra aquam ibidem currentem, ut ipsi dicebant. Qua mediante divisione medietas totius hereditatis predictae que sita est in latere versus*

Op 4 december 1371 transporteerde Dirk zoon van wijlen Dirk Zoetemelk de oude een huis en erf van wijlen Dirk in de Orthenstraat over het water aan de kant van het Muntelke, tussen het erf van Gerrit van Ammerzoden en dat van Aart Hoernken, en een weg van 8 hamervoet breed, gelegen tussen het erf van Jan Spiker en dat van eerstgenoemde Dirk, strekkend van de Orthenstraat achterwaarts tot aan het water, overgedragen aan Aart Hoernken ten behoeve van hem en van Margriet Spikers. Uit het goed gingen de hertogcijs en een cijs van 3 schellingen aan de investiet van de begijnenkerk.¹

Ook Mechteld Reigers lijkt een cijs uit dit goed, of althans goed van Jan Spiker, bezeten te hebben. Op 12 mei 1374 vermaakte zij in haar testament delen van deze cijs van 3 pond, die geheven werd uit een erf van Jan Spiker in de Orthenstraat naast erf van Jan van Bel en een weg toebehorend aan Aart Hoernken.²

De geschiedenis vanaf 1706 heb ik behandeld in mijn verslag uit 2000.³

hereditatem dicte quondam Elizabeth Wilde liberis dicti quondam Theoderici et Willelmo predicto in partem cessit, ut dictus Iohannes Spiker senior recognovit. Super qua vero medietate dicte totius hereditatis, dictis liberis eiusdem quondam Theoderici et Willelmo predicto in parte ut dictum est cessa, dictus Iohannes Spiker senior, atque super toto iure eidem Iohanni in iamdicta medietate dicte totius hereditatis quoquomodo competente, ut dicebat, ad opus ditorum liberorum eiusdem quondam Theoderici et ad opus Willelmi predicti legitime et hereditarie renuntiavit effestucando modo in talibus consueto, promittens dictus Iohannes Spiker senior ut debitor principalis super se et bona sua omnia quod ipse divisionem et renuntiationem huiusmodi ratas et firmas sine omni contradictione perpetuo observabit, tali conditione apposita quod medietas domus et aree anterioris ibidem stantis dictis liberis eiusdem quondam Theoderici et Willelmo ut dictum est in parte cessa, in quantum huiusmodi domus et area anterior se extendit, unam pedatum magis in latitudine continebit et habebit quam altera medietas eiusdem domus et aree, ut ipsi ex utraque parte recogoverunt. Testes interfuerunt scabini in Buscoducis Henricus de Uden et Rodolphus de Zulikem. Datum in die nativitatis beati Iohannis Baptiste anno Domini millesimo CCC^{mo} quinquagesimotertio.

^a Hs.: ab.

¹ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324a: *Theodericus filius quondam Theoderici dicti Zoetmelc senioris domum et aream dicti quondam Theoderici, sitam in Buscoducis in vico Orthensi ultra aquam ibidem currentem in latere dicti vici versus locum dictum Muntelken inter hereditatem que fuerat quondam Gerardi dicti de Amersoyen ex uno latere et inter hereditatem Arnoldi dicti Hoernken ex alio latere, atque quandam viam, octo pedatas communiter hamervoet vocatas in latitudine continentem, sitam ibidem inter hereditatem quondam Iohannis dicti Spiker ex uno latere et inter hereditatem primodicti Theoderici ex alio latere, tendentem a dicto vico Orthensi retrorsum usque ad dictam aquam ibidem decurrentem, ut ipse dicebat, legitime et hereditarie supportavit dicto Arnoldo Hoernken ad opus sui et ad opus Margarete dicte Spikers, et effestucando resignavit modo in talibus consueto, promittens primodictus Theodericus ut debitor principalis super se et bona sua omnia quod ipse dictis Arnoldo et Margarete de dictis domo et area atque via, dicto Arnoldo ad opus sui et ad opus dicte Margarete supportatis, ut dictum est, debitam et iustam prestabit warandiam et quod omnem obligationem in premissis exeuntem, exceptis censu domini nostri ducis ex domo et area predicta atque hereditario censu trium solidorum communis pagamenti ex dicta via investito ecclesie beghinarum in Buscoducis annuatim de iure solvendo, ut dictus Theodericus dicebat, prenominate Arnoldo et Margarete deponet omnino. Testes interfuerunt scabini in Buscoducis Arnoldus de Waderle et Ghiselbertus Lysscap iunior. Datum in die beate Barbare virginis anno Domini millesimo CCC^{mo} septuagesimoprimo.*

² GAHt, H. Geest 745: *censum trium librarum iamdictum prefata testatrix se solvendum habere dicebat annuatim et hereditarie de et ex hereditate quondam Iohannis dicti Spiker, sita in Buscoducis in vico Orthensi contigue iuxta hereditatem Iohannis dicti de Bel ex uno latere et inter viam quandam spectantem ad Arnoldum Hoernken ex alio latere. 1375.09.01 werden de legaten herroepen (H. Geest 765).*

³ Verslag archiefonderzoek Sint-Geertruijklooster, 17-18.

Nog een mansio (Orthenstraat 23-25)?¹

Op 11 februari 1415 droegen Mechteld weduwe van Marten Berwout en haar kinderen een complex over aan Aart de riemslager, zoon van Klaas Rovers van Vladeracken. Het ging hierbij om het voorste huis en erf van Jan Berwout in de Orthenstraat tussen erf of weg van wijlen Gijsbrecht Machelmsz. aan de ene zijde en een weg van de Orthenstraat naar achteren aan de andere zijde. Het complex Berwout strekte zich uit van de Orthenstraat tot een paal geslagen achter het genoemde huis en vandaar tot achter aan het openbare water. Hierna volgden uitvoerige bepalingen. De weduwe en kinderen behielden zich het recht voor op een stukje erf dat gelegen was en zich uitstreckte bij de genoemde paal op de wijze van *gypse quod exponetur stelten* – houten voeten? – op het voorste erf. Dit stukje erf was bij de paal 5½ voet en 2 duim breed, te meten vanaf de paal tot aan het erf van Gijsbrecht Machelmsz. In die breedte strekte het zich lijnrecht naar achteren uit tot aan twee openingen in een stenen muur aldaar bij het water. Tot het complex behoorde het gebruiksrecht van de tweede genoemde weg volgens het testament van Jacob Gerritsz. Coptijt en de erfdeling gemaakt door genoemde (!) Ava – zij werd in de akte niet eerder genoemd – en haar mede-erfgenamen. Verder met de helft van het voorbehouden stukje erf van het voorste erf en met de dakdruppen en overige bebouwing met de druppen op het genoemde erf. Uit het complex ging een cijns van 4 pond. De tussenmuur tussen de bebouwing van koper en verkoper zou gemeenschappelijk blijven en op gemeenschappelijke kosten onderhouden worden. Als een van beiden opnieuw een stenen muur wilde bouwen, kon hij dit doen op eigen kosten en mocht de ander in die muur bouwen. De muur moest midden tussen erf van koper en verkoper gebouwd worden.²

¹ Zie over het nog bestaande grote huis aan de straat A. van Drunen, 'Bossche gebouwen dendrochronologisch gedateerd', *Bulletin KNOB* 92 (1993-3) 57-63, ald. 60-61; H. Boekwijt en A. van Drunen, 'Het middeleeuwse tussenjukbalk opnieuw beschouwd', *Jaarboek Monumentenzorg* 1996, 19-28, ald. 20.

² GAHt, R. 1189, f. 72: *Mechtildis relicta quondam Martini Berwout, Iohannes et Katherina, liberi dictorum Mechtildis et quondam Martini, Rutgherus vanden Hove, maritus et tutor Hille sue uxoris, filie dicti quondam Martini Berwout, cum tutoribus, anteriores domum cum suo fundo ac hereditatem quondam Iohannis Berwout, sitas in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem seu viam quondam Ghiselberti Maechelmi ex uno et inter quondam viam tendentem ibidem a vico Orthensi retrorsum ex alio, tendentes a dicto vico Orthensi ad quendam palum ibidem fixum retro dictam domum et abinde ulterius retrorsum ad communem aquam ibidem currentem, excepta tamen de dicta antedicta hereditate et ab ea reservata quadam particula hereditatis, que particula ibidem sita est et tendit iuxta dictum palum fixum retro dictam domum ad modum gypse² quod exponetur stelten^a in dicta anteriori hereditate, et que particula continet iuxta dictum palum quinque et dimidiam pedatas et duos digitos in latitudine, mensurando a dicto palo in dicta anteriore hereditate versus hereditatem dicti quondam Ghiselberti Maechelmi, et que particula hereditatis ab huiusmodi latitudine sic iuxta dictum palum mensurata tendit ulterius retrorsum linealiter in dicta anteriore hereditate usque ad duo foramina consistentia ac proferata in lapideo muro ibidem sito contigue iuxta dictam aquam, simul cum iure utendi secundadicta via ibidem tendente a dicto vico Orthensi retrorsum versus pontem consistentem ibidem iuxta dictam aquam in omnibus et per omnia iuxta edictionem² testamenti quondam Iacobi Coptiten, filii quondam Gerardi Coptiten, ac eciam iuxta tenorem divisionis hereditarie facte per dictam¹ Avam et suos coheredes, atque cum medietate dicte particule hereditatis sic reservato a dicta anteriori hereditate, ut prefertur, atque cum suis stillicidiis prout ad presens ibidem sua stillicidia habere dinoscuntur et cum reliquis edificiis et suis stillicidiis in dicta hereditate consistentibus, ut dicebant, hereditarie vendiderunt Arnoldo den Riembeslegger, filio Nycholai Rovers soen de Vladeracken, promittentes indivisi cum tutoribus super habita et habenda warandiam et obligationem et impetitionem deponere, exceptis hereditario censu quatuor librarum, grosso Turonensi denario monete regis Francie antiquo pro XVI denariis in hiis computando, exinde de iure solvendo, tali*

Hierna werd dit complex in cijns gegeven aan de oudeklerenhersteller Gerrit van den Noteboom (*Noetboem*), zoon van wijlen Gerrit van den Notenboom. Zijn weduwe transporteerde het vruchtgebruik op de helft ervan op 30 januari 1422 aan Gerrits dochter Liesbet. Het complex werd nu omschreven als voorhuis met zijn ondergrond en erf tussen erf of weg van Gijbrecht Machelsz. en een andere weg aldaar, strekkend van de straat naar achteren aan de andere zijde, strekkend van de straat tot een paal achter het genoemde huis, met uitzondering van een stukje erf aan Mechteld weduwe van Marten Berwout en hun beider kinderen. Het huis strekte zich uit van de straat tot aan de genoemde paal of tot de lengte van de stenen muur bij de andere weg aldaar. Ook werd overgedragen het gebruiksrecht op een achtergelegen weg strekkend tot een privaat en het gebruik van dat privaat samen met genoemde (!) Aart. Het ging op het recht op de helft naar de Orthenpoort toe bij de genoemde andere weg. Gerrit had die helft van het genoemde huis van Aart de riemslager, zoon van Klaas, in cijns gekregen.¹

Achterhuis

Een cijns van 20 schellingen, die Adam zoon van wijlen Klaas geheten Coel de riemslager had beloofd aan Gerrit Jansz. Berwout, Gijsbrecht van den Broek en Matheus Berwout, natuurlijke zoon van Elsbeen dochter van wijlen Jan Berwout voornoemd, uit achterhuis van wijlen Jan Spiker en erf met een halve daaraan liggende tuin van Jan in de Orthenstraat tussen erf van Jacob Gerritsz. Coptijt en erf van Hendrik Machelmsz., met het gebruik van

condicione annexa quod murus seu paries interstitialis consistens inter edificia dictorum venditorum apud predictam aquam situs ex uno et inter edificia dicti emptoris ibidem consistentia erit perpetuo communis partibus predictis, et eundem murum servabunt suis communibus expensis, scilicet emptor pro una medietate et venditores pro reliqua medietate. Et si alter dictorum partium ibidem de novo quendam murum lapideum construere voluerit, quod hoc licite² poterit suis propriis expensis et huiusmodi muro sic constructo alter eorumdem partium edificare poterit et sua edificia situare in huiusmodi muro lapideo, qui murus construatur mediatim in hereditate dictorum venditorum et mediatim in hereditate dictorum emptorum, prout dicti venditores cum suis tutoribus ex uno et dictus emptor ex altera parte, prout idem et sui² successores² recognoverunt. Testes Neynsel et Lonijs. Datum XI^{ma} februarii.

¹ GAHt, R. 1192, f. 306-306v. F. 306 bevat een akte die niet is afgewerkt, hoewel zij aan het eind de tekst *Testes, datum supra* bevat. Dit blijkt uit het feit dat de gebruikelijke afwerkingsdoorhalingen ontbreken. In plaats daarvan is gebruik gemaakt van een golvende doorhaling. Ook de gegevens betreffende de betaling ontbreken op f. 306. Onmiskenbaar wél afgewerkt is de akte op f. 306v., waarin gerefereerd wordt aan de vorige transactie: *Notum sit universis quod cum Arnoldus die Ryemsleger, filius Nycolai die Rovers soen de Vladeracken, anteriores domum cum suo fundo ac hereditatem quondam Iohannis Berwout, sitas in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem seu viam quondam Ghijsberti Maechelini ex uno et inter quendam aliam viam ibidem tendentem a dicto vico retrorsum ex alio, tendentes a dicto vico ad quendam palum ibidem fixum retro dictam domum, dempta quadam particula ibidem reservata erga Mechtildem relictam quondam Martini Berwout, Iohannem et Katherinam, liberos dictorum Mechtildis et quondam Martini, atque Rutgherum vanden Hoeve, maritum et tutorem legitimum ut asserebat Hille sue uxoris, filie dictorum Mechtildis et quondam Martini, emendo acquisivisset; et cum deinde dictus Arnoldus medietatem anterioris domus cum suo fundo, que domus tendit a dicto vico ad quendam palum predictum seu ad longitudine muri lapidei siti iuxta dictam reliquam viam ibidem, simul cum iure utendi via ibidem retroiacente, tendente ad cloacam et cum iure utendi eadem cloaca similiter dicto Arnoldo, scilicet illam medietatem que sita est versus portam Orthensem contigue iuxta dictam reliquam viam, dedisset ad hereditarium censum Gerardo vanden Noetboem reparatori veterum vestium, prout in litteris, constituta igitur coram scabinis infrascriptis Heylwigis relicta quondam Gerardi vanden Noetboem, filii quondam Gerardi vanden Noetboem predicti, usufructum sibi ut dicebat competentem in dictis medietate anterioris domus cum suo fundo ac in iure utendi via ibidem retroiacente necnon in iure utendi cloaca legitime supportasset Elizabeth filie quondam Gerardi vanden Noetboem, filii quondam Gerardi predicti - - . Testes, datum supra (= XXX ianuarii).*

een weg van wijlen Jacob en het gebruik (?) van lege erven, *ydel plaetse*, aldaar, droegen Gerrit Jansz. Berwout, Gijsbrecht van den Broek en Matheus Berwout, natuurlijke zoon van wijlen Elsbeen, natuurlijke dochter van wijlen Jan Berwout op 31 juli 1423 over aan genoemde Adam. Hier is dus, gezien de belendingen, sprake van het achter het vorige complex gelegen achterhuis.¹

Een cijns van 5 pond uit onder meer het voorhuis en de tuin van Jan Berwout naast het erf van Gijsbrecht Machelmsz. werd op 23 maart 1428 overgedragen aan Hendrik zoon van wijlen Aart Beerwout. De laatste had die cijns van Marten zoon van Jan Berwout gekocht.²

De opeenvolgende bezitters van de helft van het voorhuis vinden we in een akte van 10 april 1460. Na Liesbet dochter Gerrit van den Notenboom waren dit achtereenvolgens Jan zoon van wijlen Jan Broosz., Gijsbrecht zoon van wijlen Korstiaan van Riel, Michiel de Ruiters, zoon van wijlen Michiel. Vervolgens had Bertram zoon van wijlen Jan Bertramsz. alle goederen van Michiel bij schepenvonniss verkregen en droeg op genoemde datum de helft van het voorhuis met toebehoren over aan Jan van den Wyer (*Wyer*, ook *Wyert*), zoon van wijlen Hendrik. Hendrik van den Ham, zoon van wijlen Jan, deed hierna op 21 april 1460 afstand van zijn recht op die helft.³

Ander huis

Hoe gecompliceerd de situatie ter plaatse was, blijkt uit een akte van 27 januari 1461, waarin Margriet weduwe van Adam *Colen soen des riemsleghers* haar vruchtgebruik op een aantal bezittingen en rechten overdroeg aan haar kinderen Peter en Korstien. Het ging hierbij om:

- voorhuis en erf met een halve daaraanliggende tuin in de Orthenstraat tussen erf van Jacob zoon van wijlen Gerrit Coptijt aan de ene en tussen erf van de kinderen van Aart de Wilde aan de andere zijde, en een weg aldaar strekkend naar het water, overgedragen aan Adam Colenz. de riemslager door Gerrit van den Bove Ruimersz. en zijn echtgenote jonkvrouw Jacoba dochter van wijlen Hubrecht van Gouburdingen;
- het achterhuis van Jan Spiker en erf met halve daaraan liggende tuin van Jan Spiker in de Orthenstraat tussen erf van Jacob zoon van wijlen Gerrit Coptijt aan de ene en erf van Hendrik Machelmsz. aan de andere zijde, met het gebruik van een weg van wijlen Jacob Coptijt aldaar, strekkend van de straat langs drie kamers van wijlen Jan Berwout achter het huis van broeder Hendrik Berwout, eertijds prior van het klooster van Porta Celi, en achterhuis tot aan het water en het gebruik van lege erven aldaar;
- een cijns van 20 schellingen die Adam had beloofd aan Gerrit Berwout, Gijsbrecht van den Broek en Matheus Berwout (zie hierboven);
- een cijns van 30 schellingen uit erf van Jacob Tijt (?), daarna Jan Berwout, vervolgens Adam Colen de riemslager, nu van zijn weduwe en kinderen;

¹ GAHt, R. 1193, f. 208v.-209 oud, 209v.-210 nw.: *Gerardus Berwout, filius quondam Iohannis Berwout, Ghijsbertus vanden Broeck atque Matheus Berwout, filius quondam naturalis Elsbene filie quondam Iohannis Berwout predicti, hereditarium censum viginti solidorum monete, quem censum Adam filius quondam Nycholai dicti Coel die Remsleger promiserat se daturum et soluturum dicto Gerardo, Ghijsberto et Matheo hereditarie nativitatibus Domini ex domo posteriori olim Iohannis Spyker et area cum dimidio orto ipsi adjacentibus eiusdem quondam Iohannis, sitis in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Iacobi filii quondam Gerardi Coptiten ex uno et inter hereditatem Henrici Maechelmi ex alio, simul ex iure utendi quadam via quondam Iacobi Coptiten ibidem situata necnon e iure utendi quibusdam vacatis hereditatibus, ydel plaetse vocatis, ibidem consistentibus, prout in litteris, hereditarie supportaverunt dicto Ade - - -. Datum ultima Iulii, sabbato post Iacobi.*

² GAHt, R. 1197, f. 50-50v.: *item ex anteriori domo et area et orto quondam Iohannis Berwout, sitis in vico Orthensi contigue iuxta hereditatem Ghiselberti Machelmi - - -. 1431.01.10 werd die cijns overgedragen aan Beel weduwe van Jan Morisz. (R. 1201, f. 32v. oud, 33v. nw.).*

³ GAHt, R. 1230, f. 306.

- een cijns van 20 schellingen uit erf in de Orthenstraat van Sander, daarna van Jacob van Gouburdingen, vervolgens van Adam, nu van zijn weduwe en kinderen. Margriet weduwe van Adam had die cijns van het Sint-Janskapittel verkregen;
 - een pacht uit goed in Aarlebeek.
- Vervolgens gaf Gijsbrecht Roempot als man van Korstien dochter van Margriet en Adam zijn recht op dit alles in cijns aan zijn zwager Peter Colen de riemslager voor de lasten die er uitgingen en een lijfrente van 42 pond aan Margriet en een cijns van 8 pond aan Gijsbrecht.¹

¹ GAHt, R. 1231, f. 181v.-182: *Margareta relicta quondam Ade Colen soen des Riemslegers cum tutore usufructum et totum ius hereditarium sibi ut dicebat competentia in domo anteriori et area cum dimidio orto ipsi adiacente, sitis in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Iacobi filii quondam Gerardi Coptiten ex uno et inter hereditatem liberorum Arnoldi dicti Wilde ex alio, atque in quadam via ibidem iacente, tendente ad aquam ibidem currentem, supportatas Ade Colen soen den Riemslegher a Gerardo vanden Bove Ruymers soen et domicellam¹ Iacobam¹ filiam¹ quondam Huberti de Gouburdingen eius uxorem¹; insuper in domo posteriori olim Iohannis Spiker et area cum dimidio orto ipsi adiacente eiusdem quondam Iohannis Spiker, sita in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Iacobi filii quondam Gerardi Coptiten ex uno et inter hereditatem Henrici Machelmi ex alio, simul cum iure utendi quadam via quondam Iacobi Coptiten ibidem sita, tendente a dicto vico Orthensi iuxta iuxta¹ tres cameras quondam Iohannis Beerwout, sitos¹ in Buscoducis in vico Orthensi retro domum spectantem ad fratrem Henricum Beerwout, olim priorem conventus de Porta Celi, et domum posteriorem usque ad aquam, atque in iure utendi vacuis hereditatibus, ydel plaetse vocatis, ibidem situatis; insuper in hereditario censu viginti solidorum monete, quem Adam filius quondam Nycolai Coel die Riemslegher promiserat se daturum et soluturum Gerardo Beerwout, filio quondam Iohannis Beerwout, Ghiselberto vanden Broeck atque Matheo Berwout, filio naturali quondam Elsbene filie quondam Iohannis Beerwout predictae, hereditarie nativitatis Domini ex domo posteriori, area, dimidio orto cum aliis suis attinentiis predictis, quos domum posteriorem, aream cum dimidio orto simul cum iure utendi quadam via quondam Iacobi Coptiten necnon cum iure utendi vacuis hereditatibus predictis Adam filius quondam Nycolai Coel die Riemslegher erga Gerardum Berwout, Ghiselbertum vanden Broeck atque Matheum Berwout predictos acquisierat, prout in diversis litteris; insuper in hereditario censu triginti solidorum communis pagamenti de Buscoducis, solvendo nativitatis Iohannis de et ex hereditate Iacobi Titen², postea Iohannis Berwout, dehinc Ade Colen Corrigatoris, nunc relicte et liberorum eiusdem Ade, necnon in hereditario censu viginti solidorum dicti pagamenti, solvendo hereditarie Remigii confessoris de et ex hereditate Sanderi, postea Iacobo de Goburdingen, dehinc Ade Colen corrigatoris, nunc relicte et liberorum eiusdem Ade, sita in opido de Buscoducis in vico Orthensi, quos census viginti et viginti solidorum Margareta relicta quondam Ade predicti erga decanum et capitulum ecclesie sancti Iohannis evangeliste in Buscoducis acquisierat, ut dicebat; insuper in hereditario pactu¹ unius modii siliginis mesure de Buscoducis, solvendo hereditarie Remigii confessoris ex pecia terre dicta communiter Berlaer, sita in parochia de Beke prope Aerle ad locum dictum Heverde² inter hereditatem Iohannis Kerver ex uno et inter hereditatem Theoderici vanden Broeck ex alio, quem pactum Adam filius quondam Nycolai Coel die Riemslegher erga Mechteldem filiam Iacobi Loyer, Henricum Sceyvel, filium quondam Godefridi Sceyvel, necnon Petrum Witmeri acquisierat, prout in litteris, legitime et hereditarie supportavit Petro suo filio ad opus sui et ad opus Cristine sue sororis, cum litteris, aliis et iure, promittens super omnia ratum servare. Testes Roesmont et Toelinc. Datum XXVII ianuarii.*

Notum sit universis quod cum ita actum esset, consitutus igitur coram scabinis infrascriptis Ghiselbertus Roempot, maritus et tutor legitimus ut dicebat dicte Cristine sue uxoris, filie Margarete et quondam Ade predictorum, totam partem et omne ius ad ipsum ut dicebat spectantes in premissis domibus, areis cum suis attinentiis, censibus et et pactu¹ simul cum dictis litteris, aliis et iuribus dedit ad hereditarium censum dicto Petro suo sororio, filio Margarete et quondam Ade predictorum, ab eodem Petro hereditario iure habendas et possidendas pro oneribus exinde prius e iure solvendis, ut dicebat, dandas et solvendas ab alio hereditarie termino¹ solutionis et locis ad hoc debitis et consuetis, necnon pro annua et vitali pensione quadragintaduarum librarum monete, danda et solvenda dicte Margarete quoadvixerit ipsa et non ultra ab anno Remigii confessoris, necnon pro hereditario censu octo librarum monetem dando et solvendo dicto Ghiselberto ab anno hereditarie Remigii, et pro primo solutionis termino Remigii obitus dicte Margarete proxime sequendum et non prius ex premissis, promittens super omnia et habenda ratum servare et alias obligationem et impetitionem ex parte sui et dicte sue uxoris deponere. Quo facto alter repromisit ex premissis sibi ad censum ut premittitur datis atque ex tota parte et omni iure sibi per prius² in premissis competentibus aut competituris. Testes, datum supra.

Op 29 december 1503 verschenen voor de schepenen:

- heer Michiel, priester, en Klaas, kinderen van Klaas de Heus (*die Hoesch*) en van Liesbet dochter van wijlen Michiel de Ruiter de jonge, zoon van wijlen Michiel de Ruiter;
 - Dirk zoon van wijlen Andries van den Berg als man van Hendrikske dochter van genoemde Michiel en Liesbet;
 - de priorin, subpriorin, procuratrix en Liesbet dochter van genoemde Klaas en Liesbet, kloosterlingen van het Sint-Geertruiklooster;
 - de uitvoerders van het testament van genoemde Michiel de Ruiter namens Wouter Nagel en zijn huidige echtgenote Margriet dochter van Klaas en Liesbet.
- Zij transporteerden aan Andries van Arkel Gerritsz.
- een huis, erf, tuin met achterhuis;
 - 12 pond uit een cijns van 22 pond
 - en een cijns van 10 pond uit de genoemde cijns van 22 pond.

Michiel de Ruiter de jonge, zoon van wijlen Michiel de Ruiter, had die goederen verkregen van Jan van den Ham, zoon van wijlen Hendrik van den Ham, Lucas Donker en Peter zoon van wijlen Klaas van Driel.

Het complex werd gesitueerd tussen een steegje naar erf van Jan Hoernken en erf van Reinier Pottey,¹ dit wil zeggen tussen de Kokschepoort en Orthenstraat 21, zoals uit de cijnsregisters blijkt. Het ging dus om Orthenstraat 23-25, later bekend als De Gaperd en De Prins van Luik.

Op 31 augustus 1531 gaven de kinderen van Aart zoon van wijlen Andries van Arkel en van Korstien dochter van wijlen Gerrit de Kuiper (?) hun helft in de goederen ten cijns aan hun oom Gijsbert zoon van wijlen Andries Gerritsz. van Arkel voor de grondcijns van 2½ stuiver, een cijns van 25 schellingen aan Willem Willemsz. van Geldrop, en voor 13 Karolusgulden en 5 stuivers aan de kinderen. Tot het goed behoorde toen ook een stenen brug. Het werd gesitueerd tussen erf van Willem van Riel naar de Orthenpoort toe, met een weg ertussen (de Kokschepoort) aan de ene zijde en erf van de erfgenamen van Hendrik Pottey, toen Hendrik Boeijls (= Beys),

¹ GAHt, R. 1272, f. 24-24v.: *Dominus Michael, presbiter, Nycolaus eius frater, liberi Nicolai die Hoesch, ab eodem et quondam Elizabeth eius uxore, filia quondam Michaelis dicti die Ruyter iunioris, filii quondam Michaelis die Ruyter pariter geniti, Theodericus filius quondam Andree vanden Berge tanquam maritus et tutor legitimus ut dicebat Henrice sue uxoris, filie Nycolai die Hoesch et quondam Elizabeth predictorum, sorores Iohanna Hoernken, priorissa, Katherina de Eyck, suppriorissa, Hadewigis de Brecht, procuratrix, et Elizabeth filie dictorum Nicolai et quondam Elizabeth, conventuales sancte Gertrudis siti in Buscoducis in vico Orthensi, cum expressis consensu et voluntate domini Gerardi de Greefrode, rectoris seu patris dicti conventus, Everardus filius quondam Everardi Coelen de Beerlijkem et Reynerus filius quondam Iohannis Daems tamquam executores testamenti ac ultime voluntatis predicti Michaelis die Ruyter nomine et ex parte liberorum Wolteri Nagel et Margarete sue moderne uxoris, filie Nycolai die Hoesch et quondam Elizabeth predictorum, cum tutoribus, domum, aream et ortum cum domo quadam posteriori, sitos in Buscoducis in vico Orthensi inter quendam viculum ibidem protensum a dicto vico versus hereditatem Iohannis Hoernken ex uno et inter hereditatem Reyneri dicti Pottey ex alio; insuper duodecim libris annui et hereditarii census monete de annuo et hereditario censu viginti duarum librarum dicte monete; insuper hereditarium censum decem librarum monete predictae de dicto hereditario censu viginti duarum librarum, quos domum, aream, ortum cum domo posteriori, duodecim libras et censum decem librarum Michael dictus die Ruyter iunior, filius quondam Michaelis die Ruyter erga Iohannem dictum vanden Ham, filium quondam Henrici vanden Ham, Lucam dictum Doncker et Petrum filium quondam Nicolai dicti de Driel acquisierat, prout in litteris, hereditarie supportaverunt Andree van Arkel Gerits soen - - -. Testes Monix et Roever. Datum XXIX decembris.*

aan de andere zijde naar de Markt toe, strekkend over de Dieze tot aan erf van het Sint-Geertruiklooster. Ook het gebruik van de weg maakte deel uit van de uitgifte.¹ De andere helft is kennelijk vererfd aan Gijsbrecht zoon van Andries van Arkel Gerritsz., die ook de andere helft heeft verworven, want op 21 augustus 1549 gaf hij het geheel ten cijns aan Herman Degens voor de grondcijns van 2½ stuiver, een afkoopbare cijns van 25 schellingen aan Willem van Geldrop en een afkoopbare cijns van 13 gulden en 5 stuivers aan een burger van de stad Neuss (*cuidam civi civitatis Nucensis*) en voor 36 Karolusgulden aan Gijsbrecht.²

Orthenstraat 23-25 was in het eerste kwart van de zeventiende eeuw in het bezit van Herbert Willemsz. Steenbecker (ook Steenbacker).³ Op 28 april 1629 was het door de erfgenamen van Herbert en van Barbara Jansdr. in cijns gegeven aan hun broer Hendrik. Deze droeg op 25 februari 1631 als *alferis*, vaandrig, onder de compagnie van kapitein Ghijsel binnen Breda het complex door middel van zijn schoonzus Maaike dochter van Jan Willemsz. van Drunen over aan Gijsbert Jan Jacobsz. van den Ven. Het werd toen omschreven als

*eene huijsinge, erve hoff, achterhuijs ende de gerechticheijt van eene steenen brugge over den water te mogen leggen, gestaen ende gelegen binnen dese stadt sHertogenbossche inde Ortenstraet tussen huijs ende erve Hermans Janssen de Pesser schoenmaker, een poirte ende wech tussen beide liggende, aen d'een zijde ende tussen huijs ende erve Gertruijts dochtere Laureijns Boeijen ende weduwe Thielmans Henrixz. aen dander zijden, streckende voor vande voors. gemeijne Ortenstraet tachterwarts over de Dieze aldaer vlietende, mette voors. brugge, totten erve vanden susteren regularissen convent van Sinte Gertruijt ende mette gerechticheijt van te mogen gebruijcken den voors. wech ende ganck.*⁴

¹ GAHt, R. 1314, f. 329-329v. (= Collectie Provinciaal Genootschap 324a-VI): *medietatem ad ipsas et dictos Andream et Ioannem, impuberos suos fratres, ut dicebant spectantes in dictis domo, area, orto, domo posteriori ac duodecim libris hereditarii census necnon hereditario censu decem librarum predictis, qui domus, area, ortus, domus posterior ac pons lapideus esse dinoscuntur et siti sunt pro nunc⁷ ibidem inter hereditatem Willelmi de Rijell versus portam Orthensem, quadam via interiacente, ex uno et inter hereditatem heredum quondam Reyneri Potteij, nunc Henrici Boeijis, versus Forum ex alio, tendentes a dicto vico Orthensi retrorsum ultra Dyesam ibidem fluentem ad hereditatem conventus sancte Gertrudis in Buscoducis, necnon cum iure utendi via predicta, simul cum dictis litteris et quibuscumque aliis litteris et instrumentis inde mentionem (facientibus) atque iure, dederunt ad hereditarium censum Gijsberto eorum avunculo, filio dicto quondam Andree de Arkel Geritssen, ab eodem hereditario iure habendos et possidendos pro censu fundi domino duci ad duos et dimidiatum¹ stuferos aut circiter ascendente et hereditario censu vigintiquinque solidorum monete, cons...en... pariter septem denarios braspenningen vocatos Willelmo de Geldrop Willemsen prius annuatim exinde e iure solvendos, dandis et solvendis a dicto Gijsberto filio quondam Andree Geritssen de Arkel termino⁷ et solutione⁷ ad hoc debitis et consuetis, atque pro annuo et hereditario censu tredecim florenorum Karolus gulden communiter vocatorum, XX^{ti} stuvers vel valorem in alia pecunia pronunc valuata pro quolibet computando, et quindecim consimilibus stuferorum, dando et solvendo Theoderico, Elisabeth, Margarete, Geertrudi, Andree en Iohanni predictis ab Gijsberto predicto anno quolibet hereditarie nativitate Ioannis baptiste - - - de et ex dicta medietate domus, aree, orti, domus posteriori ac pontis lapidei predictis, sibi ut premittitur ad censum datis - - -. Datum ultima augusti. De cijns 13 gl. 15 st. (voor de mogelijkheid tot afkoop zie behalve R. 1314, f. 329v. ook Collectie Provinciaal Genootschap 324a-V) werd 1532.07.03 overgedragen aan Jan Ebels van Neuss (*Nucia*) (GAHt, R. 1314, f. 329v.)*

² GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324a-IX.

³ BHIC, Raad en rentmeester-generaal 280, f. 11.

⁴ GAHt, R. 1542, f. 167v.-168v.

In 1639 verkochten de voogden van Jan zoon van wijlen Gijsbert Jan Jacobsz. van de Ven en van Henrica dochter van Jan Goiarts van Aken het goed aan Jacques de Lange, koopman.¹ De verdere geschiedenis van het goed is te vinden in mijn intern Verslag archiefonderzoek Sint-Geertruijklooster.²

Deel van het vorige complex (Orthenstraat 23-25)?

Op 31 december 1473 gaf het predikherenklooster voor 20 pond in cijns aan Gijsbrecht Templeer (ook Tempeler), zoon van Reinier Templeer, 'huis en erf van wijlen Emond zoon van Hendrik Bo(e)lant, gelegen in 's-Hertogenbosch in de Orthenstraat tussen erf van Liesbet weduwe van Gerrit Coptijt en tussen erf van Machelm van Utrecht en welk huis en erf strekt van de genoemde staat achterwaarts over het water aldaar stromend tot aan de stadsmuur van 's-Hertogenbosch. Het klooster had dit goed via schepenvonnis gekocht.³

Dezelfde oude belendingen komen we tegen in een schepenakte van 11 juni 1484. Hierin droeg Jan van Haren als weduwnaar van Mecheld Jansdr. van Best een cijns van 4 pond over aan Jan Goiartsz. van Hedel. Het ging hierbij om een cijns uit een cijns van 7 pond, die Jan Berwout beloofd had aan Hendrik en Klaas zonen van wijlen Emond Hendriksz. Boelant en van zijn minnares Korstien van de Ven uit het huis van Emond (Orthenstraat 23-25), gelegen tussen erf van Liesbet weduwe van Gerrit Coptijt en erf van Machelm van Utrecht. Deze cijns was al gevestigd op 17 juli

¹ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324k-IIa.

² Intern rapport 72 (Utrecht april 2000) 17-18. Achter 'Op 25 augustus', ongeveer midden op pagina 17, is abusievelijk het jaartal 1726 weggelaten.

³ GAHt, R. 1243, f. 200v.: *Fratres Matheus de Rijcarthsfoert, sacre theologie professor, prior, Macharius Loenman, supprior, Goeswinus de Herenthals, Symon de Oesterhout, procurator et conventualis conventus fratrum predicatorum in Buscoducis, nomine et ex parte eiusdem conventus ac quorumlibet conventualium conventus predicti presentium et futurorum, domum et aream quondam Emondi filii Henrici Boelant, sitam in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Elisabeth relicte Gerardi Coptijt et inter hereditatem Maechlelini de Traiecto inferiori et que domus et area tendit a dicto vico retrorsum ultra aquam ibidem currentem usque ad murum opidi de Buscoducis, quam domum et aream predictam frater Goeswinus de Herenthals, prior dicti conventus ad opus eiusdem conventus erga Gerardum Moll de Driel per iudicem mediante sententia scabinorum in Buscoducis emendo adquisierat, prout in litteris, aliis et iure, dederunt ad censum hereditarium Giselberto Templeer, filio Reyneri Templeer voor de lasten en voor 20 pd. per jaar - - -. Datum ultima decembris. 1474.04.01 transporteerde het klooster de cijns aan Engbrecht Engbrechtsz. van Lommel (R. 1243, f. 237v. Merkwaardigerwijs droeg het klooster 1476.05.24 over aan Liesbet Anselmsdr. van den Heeldonk en heer Dirk van Hal, priester, een cijns van 10 pond 3 stuivers en uit een cijns van 20 pond over gedurende hun leven. Hierna zou de cijns aan het Sint-Joostaltaar in de Sint-Janskerk komen (R. 1245, f. 257v.). 1489.09.23 droeg het predikherenklooster de cijns van 10 pond en 3 stuivers over aan de rector van het altaar (R. 1258, f. 222). Deze transporteerde de cijns op 1498.06.26 aan Liesbet weduwe van Jacob Wezelaar goudsmid ten vruchtgebruik en erfelijk aan hun beider kinderen. Het klooster van de zwestern transporteerde de helft van een cijns van 20 pond, die Gijsbrecht Reiniersz. Templeer aan de predikheren uit het genoemde goed beloofd had, welk huis en erf Gijsbrecht van de predikheren ten cijns had gekregen en welke helft Engbrecht van Lommel van de predikheren had verkregen en welke helft van de cijns Engbrecht in zijn testament aan de zwestern had vermaakt, aan genoemde Liesbet (R. 1266, f. 365v.-366). Het lijkt er dus op dat tegen het eind van de vijftiende eeuw het goed in bezit was van Jacob Wezelaar goudsmid en zijn vrouw Liesbet.*

1336, zoals blijkt uit een uitwinningsakte uit 1461, toen het goed werd toegeëigend aan Demoed weduwe van Jan van Best.¹

Blijkens de in noot 1 hierboven verstrekte gegevens zou het huis van Emond in de tweede helft van de vijftiende eeuw in bezit zijn geweest van de goudsmid Jacob Wezelaar en zijn vrouw Liesbet, maar uit het onderstaande kan worden afgeleid dat de cijns of althans een deel ervan is overgebracht op goed langs een van de straatjes van Best. Uit het cijnsregister van 1520 laat zich dit echter niet aflezen.

Op 11 juni 1484, dus bijna anderhalve eeuw na de vestiging van de cijns in 1336, droeg Jan van Haren, een cijns van 4 pond uit die cijns van 7 pond dus over. Hij deed dit uit kracht van het testament van Mechteld dochter van Jan van Best. De cijns van 7 pond had Gerrit Gijbz. de Waal van Faas Bierkens, man van Korstien dochter van wijlen Klaas Emondsz. en zijn minnares Korstien van de Ven gekocht. De cijns van 4 pond werd in 1484 betaald uit het voorhuis en verschillende kameren daarachter van wijlen Gijsbrecht Templeer gelegen langs *dat straetken van Best*, strekkend van de straat tot het openbare water aldaar. Jan van Haren en Mechteld hadden hem geërfd van Gerrit de Wael. Het huis en erf van Emond Boelant laat zich daar niet situeren.² Mogelijk is de cijns op ander goed overgebracht.

¹ GAHt, R. 1801, f. 45-46 (vermelding uit 1461): *Demodis relicta quondam Iohannis de Best fuit adiusticiata ad domum et aream quondam Emondi filii Henrici dicti Boelart, sitam in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Elisabet relicte Gerardi dicti Coptijt et inter hereditatem Maechlelini¹ de Traiecto Inferiori, que domus et area tendit a dicto vico Orthensi retrorsum ultra aquam ibidem currentem usque ad murum opidi de Buscoducis ibidem consistentem, occasione defectus solucionis septem librarum annui et hereditarii census, grosso Turonensi denario monete regis Francie antiquo pro sedecim denariis in hiis computato vel alterius pagamenti eiusdem valoris, quas septem libras Iohannes dictus Berwout promiserat se daturum et soluturum Henrico et Nicholao, Christine dicte vanden Venne, amasie quondam Emondi filii Henrici Boelen et quondam dicti Emondi filii, hereditarie mediatim nativitatis Domini et mediatim nativitatis Iohannis ex premissis, prout in litteris quarum data continet anno Domini millesimo tricentesimo tricesimosexto, feria quarta post festum divisionis apostolorum - - -*

² GAHt, R. 1253, f. 95v.: *Iohannes de Haren tamquam relictus quondam domicelle Mechteldis sue uxoris, filie quondam Iohannis de Best, potens ad hoc vigore testamenti ac ultime voluntatis ut apparuit dicte Mechteldis hereditarium censum quatuor librarum de septem libris hereditarii census - - - quas Iohannes Beervout¹ promiserat se daturum et soluturum Henrico et Nicolao filiis quondam Emondi Bolant, ab eodem Arnolde¹ et Cristine sue amasie pariter genitis - - - de et ex domo et area dicti quondam Emondi, sitis in Buscoducis in vico Orthensi inter hereditatem Elisabet relicte quondam Gerardi Coptijt et inter hereditatem Maechelmi de Traiecto inferiori, tendentibus a dicto vico retrorsum ultra aquam ibidem currentem usque ad murum opidi de Buscoducis, quas septem libras Gerardus die Wael, filius quondam Gibonis die Wael, erga Servacium dictum Faes Bierkens, maritum et tutorem legitimum Cristine sue uxoris, filie quondam Nicolai filii quondam Emondi, filii Henrici Boelart¹ et Cristine vanden Venne amasie eiusdem Emondi emendo acquisierat, prout in litteris, et qui census quatuor librarum protunc solvendus est de et ex domo anteriori et diversis cameris ibidem retro stantibus quondam Ghiselberti Tempeler, sitis in Buscoducis in vico Orthensi iuxta plateam dictam communiter dat straetken van Best, tendentibus a dicto vico ad communem aquam ibidem fluentem, et qui census quatuor librarum dicto Iohanni de Haeren et domicelle Mechteldi sue uxori de morte dicti quondam Gerardi die Wael iure successionis hereditarie advolutus est, ut dicebat, hereditarie supportavit Iohanni filio quondam Godefridi de Hedel - - -. Datum XI iunii, sexta post Pentecostes.*

Achter Orthenstraat 23-25?

Op 24 april 1403 droeg Mechteld weduwe van Marten Berwout haar vruchtgebruik op de helft van een huis en erf in de Orthenstraat over het water en op de helft van de stenen brug over het openbare water aldaar over aan haar kinderen, namelijk de helft die gelegen was tussen erf van Aart Hoernken en de andere helft, die van Marten was geweest. Marten had de helft van dat huis en erf en van de brug verkregen van Willem zoon van wijlen Bode van Tiel en van Willem Huysman van Lithoijen.¹

Op 3 juli 1410 Jan Hoernken, zoon van wijlen Aart Hoernken, van de rentmeester-generaal van Brabant het recht om een stenen brug te bouwen achter zijn woonhuis bij het erf van Korstien weduwe van mr. Aart aan de ene kant en erf van Rutger van Geldrop aan de andere kant:

Wy Steven vander Nederalphen, ter tijt rentmeester generael van Brabant, doen cont allen luden dat wi van wegen ende inden naem ons liefs genedichs heren van Brabant gegeven hebben ende gheven Jannes Hoernkens soen wilen was Arnt Hoernkens volcomen macht een stenen brugghe te funderen ende te maken achter sijn woenuys dat gelegen is bynnen tsHertogen Bosch in die Orten strate biden erve Korstinen meester Arnts wijf wilen was op die een side ende Rutghers erve van Geldrop op dander side, dats te weten die brugge aldaer te maken ende te hebben vanden voirscreven Johannes boven dat gemeyn water aldaer lopende ende boven dat selve water gewolft te sijn met steen, gelijc den voirscreven Johannes genuegen sal ende hem orber sal duncken sijn, met alsulken vorwerden daer toe gedaen dat die voirscreven Johannes vander bruggen voirscreven sal gheven ende gelden onsen genedigen here van Brabant ende sinen oir ende nacomelingen, hertogen van Brabant, alle jaer enen penninc nuwe chens.

In kennisse der waerheit so hebben wi onsen segel hier aengehangen.

Gegeven te Bruessel drie dage in julio int jaer ons Heren dusent vierhondert ende thien.²

Eveneens achter Orthenstraat 23-25?

Hoe gecompliceerd de rechtsverhoudingen hier waren, blijkt ook nog uit het volgende. Op 24 april 1403 droeg Mechteld weduwe van Marten Berwout haar

¹ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324-IIa: *Mechtildis relicta quondam Martini Berwout - - - usufructum sibi competentem in medietate domus et aree site in Buscoducis in vico Orthensi ultra aquam inter hereditatem Arnoldi Hoernken ex uno latere et inter hereditatem prefati Martini ex alio latere, scilicet in illa medietate domus et aree predictae que sita est contigue iuxta hereditatem prefati Martini, prout huiusmodi medietas ibidem sita est, atque in medietate pontis lapidei siti ibidem supra communem aquam, quam medietatem domus et aree predictae et medietatem pontis lapidei prenominatus quondam Martinus erga Willelmum filium quondam Bodonis dicti de Tiela et Willelmum dictum Huysman de Lyttoyen acquisierat, prout in litteris, supportavit magistro Iohanni de Best ad opus Iohannis, Katherine, Hille, Arnolde et Mechtildis, liberorum dictorum Mechtildis et quondam Martini - - - et effestucando resignavit - - - promittens - - - quod ipsa huiusmodi supportacionem et resignacionem ratas et firmas - - - observabit. Testes - - - Egidius Coptiten et Willelmus Broeder. Datum feria tertia post octavas Pasche anno Domini millesimo quadringentesimotercio.*

² GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324a-III.

vruchtgebruik op de helft van een huis en erf in de Orthenstraat over het water en op de helft van de stenen brug over het openbare water aldaar over aan haar kinderen, namelijk de helft die gelegen was tussen erf van Aart Hoernken en de andere helft, die van Marten was geweest. Marten had de helft van dat huis en erf en van de brug verkregen van Willem zoon van wijlen Bode van Tiel en van Willem Huysman van Lithoijen.¹

Op 3 juli 1410 Jan Hoernken, zoon van wijlen Aart Hoernken, van de rentmeester-generaal van Brabant het recht om een stenen brug te bouwen achter zijn woonhuis bij het erf van Korstien weduwe van mr. Aart aan de ene kant en erf van Rutger van Geldrop aan de andere kant:

*Wy Steven vander Nederalphen, ter tijt rentmeester generael van Brabant, doen cont allen luden dat wi van wegen ende inden naem ons liefs genedichs heren van Brabant gegeven hebben ende gheven Jannes Hoernkens soen wilen was Arnt Hoernkens volcomen macht een stenen brugghe te funderen ende te maken achter sijn woenhuys dat gelegen is bynnen tsHertogen Bosch in die Orten strate biden erve Korstinen meester Arnts wijf wilen was op die een side ende Rutghers erve van Geldrop op dander side, dats te weten die brugge aldaer te maken ende te hebben vanden voirscreven Johannes boven dat gemeyn water aldaer lopende ende boven dat selve water gewolft te sijn met steen, gelijk den voirscreven Johannes gueuegen sal ende hem orber sal duncken sijn, met alsulken vorwerden daer toe gedaen dat die voirscreven Johannes vander bruggen voirscreven sal gheven ende gelden onsen genedigen here van Brabant ende sinen oir ende nacomelingen, hertogen van Brabant, alle jaer enen penninc nuwe chens.
In kennisse der waerheit so hebben wi onsen segel hier aengehangen.
Gegeven te Bruessel drie dage in julio int jaer ons Heren dusent vierhondert ende thien.²*

¹ GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324-IIa: *Mechtildis relicta quondam Martini Berwout - - - usufructum sibi competentem in medietate domus et aree site in Buscoducis in vico Orthensi ultra aquam inter hereditatem Arnoldi Hoernken ex uno latere et inter hereditatem prefati Martini ex alio latere, scilicet in illa medietate domus et aree predictae que sita est contigue iuxta hereditatem prefati Martini, prout huiusmodi medietas ibidem sita est, atque in medietate pontis lapidei siti ibidem supra communem aquam, quam medietatem domus et aree predictae et medietatem pontis lapidei prenominate quondam Martinus erga Willelmum filium quondam Bodonis dicti de Tiela et Willelmum dictum Huysman de Lyttoyten acquisierat, prout in litteris, supportavit magistro Iohanni de Best ad opus Iohannis, Katherine, Hille, Arnolde et Mechtildis, liberorum dictorum Mechtildis et quondam Martini - - - et effestucando resignavit - - - promittens - - - quod ipsa huiusmodi supportacionem et resignacionem ratas et firmas - - - observabit. Testes - - - Egidius Coptiten et Willelmus Broeder. Datum feria tertia post octavas Pasche anno Domini millesimo quadringentesimotercio.*

² GAHt, Collectie Provinciaal Genootschap 324a-III.

Bijlage

1309.11.22

Utrecht, Ganzenmarkt 26

Afschr. 17de eeuw: HUA, Coll. hs., BB 12 nw., 354 (blauw) oud, f. 38v.-39. Opschrift: Vuyt het origineel van seeckeren brief, eertijts toebehoort hebbende den Minderbroederen, ex manibus corruptoris redemptum.

Alle dien genen etc. doen wi verstaen Anshem van Eerde, Wellem veren Hillen zoene, Arnoud Dicbier, Arnoud Poeldonchg ende Maes Vaelant, scothe ende scepen van dien Busche, dat vor ons quam int gerechte har Lambrecht die Vrese van Utrecht, ridder, ende vergede dat Niclais die Vrese, sien broeder, met vorwarden quam an een hues ende hofstede tot sinen live ende veren Berten sins wiwen, dat der Minrebroederen was van Utrecht ende hem ancomen was van dode veren Aleide van Jutfaes in rechten testamente, ende dat gelegen is bidier Minrebroeder voergenoemt an die ene siede ende Niclase van Compostelle an die neder siede, dat wedercomen soude opde vorgenoemde Minrebroeder na dode Niclais ende sinen wiwen vorgeseit, sonder argelist, in rechter almoyses, ende al dat recht dat har Lambrecht dar an vallen mochte ofte dat hem toegewiset hebben die seven lantgenoet quiet geschouden hadde ende vor ons quit scalt tot dier vorgeseider Minrebroeder behoef, ende lieden vort die brieve die Wolter Uterwicht, sin swager, toget op dat verendeil (f. 39) van dit hues ende hofstede, holt, ungewerc ende nie en creig[?] die brieve bi sinen weten ende met sinen wille, noch kome en gaf enich deil an dien hues, noch en vercochte noch oic met rechte doen en mochte.

In orconde deser dinge hebben wi scothe ende scepen vorgenoemde onse segele gehangen an desen brief.

Ende ic Lambrech de Vrese vorgeseit in ein orconde dier wareide hebbe desen brief besegelt mede.

Gegeven in jar ons Heren dusent drie hondert ende negen, des saterdaghes vor sunte Katherinen dach.

Onderschrift met tekeningen van zes zegels: Onder hangen an dubbelde sterten ses groene wasse segelen aldus: (afbeeldingen).